

Rynek pracy w Małopolsce 2012

Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2012

Załącznik do Uchwały nr XXXIV/585/13
Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 marca 2013 r.

Kraków, marzec 2013 r.

Opracowanie powstało w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Krakowie

Copyright by Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonywane z podaniem źródła

Publikacja powstała pod kierunkiem

Romana Ciepieli

Wicemarszałka Województwa Małopolskiego

Zespół redakcyjny:

Katarzyna Antończak, Adam Biernat, Małgorzata Dudziak, Karolina Fudali,
Agnieszka Grzonka, Maria Leńczuk, Katarzyna Marchewka-Chwaja, Antonina Michalska,
Anetta Okońska, Anna Popielska-Borys, Agnieszka Słobodzian, Bożena Sochan,
Justyna Zapala-Więch

Nadzór merytoryczny:

Alina Paluchowska

Wicedyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

ISSN 2081-9250

Wydawca:

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

pl. Na Stawach 1, 30-107 Kraków

Tel.12 428 78 70, faks 12 422 97 85

kancelaria@wup-krakow.pl

www.wup-krakow.pl

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie

Kraków 2013

Szanowni Państwo,

Mam przyjemność przekazać na Państwa ręce opracowanie „Ocena sytuacji na rynku pracy w województwie małopolskim w roku 2012”. Jak co roku, Województwo Małopolskie dokonuje analizy zjawisk na rynku pracy oraz przedstawia rekomendacje dla regionu na kolejne lata.

Oprócz analizy danych dotyczących demografii, zatrudnienia, edukacji w 2012 roku, w opracowaniu przedstawiono również kierunki działania Samorządu Województwa Małopolskiego w roku 2012 w obszarze rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich oraz prognozę dla małopolskiego rynku pracy na 2013 rok.

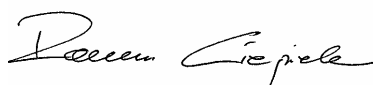
W 2012 r. sytuacja na rynku pracy w regionie zmieniła się znacząco w porównaniu z rokiem poprzednim. Warunki na rynku pracy były mniej sprzyjające dla osób bezrobotnych oraz poszukujących zatrudnienia niż rok wcześniej. Obserwowane spowolnienie gospodarcze skutkowało także zachowawczą strategią działań małopolskich przedsiębiorców. Przewiduje się, że spodziewana na 2013 rok poprawa koniunktury będzie odczuwalna na małopolskim rynku pracy w większym stopniu, niż przeciętnie w kraju, ze względu na istniejący u nas potencjał gospodarczy i zasoby ludzkie regionu.

Jesteśmy świadomi konieczności intensyfikacji działań wspierających edukację i uczenia się na każdym etapie życia, nie tylko w okresie szkolnym i akademickim, ale począwszy od wczesnej edukacji przedszkolnej, a skończywszy na Uniwersytetach Trzeciego Wieku. Działania na rzecz wysokiej jakości kapitału intelektualnego regionu muszą rozpocząć się już na etapie wczesnej edukacji przedszkolnej, która stymuluje rozwój intelektualny i społeczny dziecka. Stworzenie warunków dla powszechnego dostępu do edukacji już od najwcześniejszych etapów wychowania, identyfikacji i rozwoju indywidualnych uzdolnień uczniów, a także zapewnienie optymalnych warunków rozwijania talentów są warunkami niezbędnymi do podniesienia ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa. Towarzyszyć im muszą działania ukierunkowane na silniejsze powiązanie kształcenia z rynkiem pracy. Edukacja zawodowa jest jednym z priorytetów Samorządu Województwa Małopolskiego. Małopolska stawia na wysokie, zgodne z potrzebami pracodawców i rozwojem technologicznym, standardy praktycznej nauki zawodu i kursów zawodowych.

Istotnym dla rozwoju zasobów ludzkich jest także, by czerpać z doświadczenia dojrzałych pracowników. Za konieczne należy więc uznać poszukiwanie i wdrażanie nowych rozwiązań w zakresie zarządzania wiekiem i wykorzystywania doświadczenia, kompetencji i potencjału starszych pracowników.

Zachęcam Państwa do lektury opracowania, które jest dostępne również na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy - www.wup-krakow.pl w zakładce Małopolski Rynek Pracy.

Roman Ciepiela

Wicemarszałek Województwa Małopolskiego

SPIS TREŚCI

ZAKRES I STRUKTURA OPRACOWANIA	6
1. REKOMENDACJE DLA POLITYKI RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE.....	7
2. PROGNOZA DLA MAŁOPOLSKIEGO RYNKU PRACY NA 2013 ROK	9
3. GOSPODARKA.....	14
4. DEMOGRAFIA I RYNEK PRACY	33
5. EDUKACJA I KSZTAŁCENIE USTAWICZNE.....	51
6. REALIZACJA REGIONALNEJ POLITYKI RYNKU PRACY	81
BIBLIOGRAFIA	91

ZAKRES I STRUKTURA OPRACOWANIA

Niniejszy dokument¹ w syntetyczny sposób omawia sytuację i zmiany, jakie zaszły na rynku pracy województwa małopolskiego w 2012 r., na tle tendencji poprzednich lat oraz w odniesieniu do danych ogólnopolskich, a także przedstawia realizację polityki Samorządu Województwa w obszarze rynku pracy.

Dane prezentowane w dokumencie nie zawsze dotyczą końca roku lub też nie obejmują pełnych 12 miesięcy 2012 r. Wynika to z faktu, że znaczna część danych analitycznych, na których opiera się materiał pochodzi z publikacji Głównego Urzędu Statystycznego, które ukazują się w terminach późniejszych. Pełne dane zamieszczone w materiale dotyczące 2012 r. pochodzą tylko ze statystyk opracowywanych przez Wojewódzki i powiatowe urzędy pracy.

Ponadto w maju ukażą się raporty tematyczne, stanowiące uzupełnienie i poszerzenie *Oceny sytuacji na rynku pracy województwa*, ponieważ wtedy dostępne będą pełne dane podsumowujące 2012 r.

Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego zawiera następujące rozdziały:

1. Zakres i struktura opracowania
2. Rekomendacje dla polityki rynku pracy w Małopolsce
3. Prognoza dla małopolskiego rynku pracy na 2013 r.
4. Gospodarka
5. Demografia i rynek pracy
6. Edukacja i kształcenie ustawiczne
7. Realizacja regionalnej polityki rynku pracy

W rozdziale 2. przedstawiono wskazania dla kierunków działania Samorządu Województwa w roku 2013 w obszarze rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich.

W rozdziale 3. ujęto prognozę stanu gospodarki i rynku pracy na 2013 r. w Małopolsce.

Rozdziały 4-6. zawierają diagnozę zmian, jakie zaszły w 2012 r. na rynku pracy w kontekście sytuacji gospodarczej oraz w obszarze edukacji i kształcenia ustawicznego. Każdy z rozdziałów rozpoczyna się krótkim podsumowaniem jego treści.

W rozdziale 7. przedstawiono założenia polityki Województwa przyjęte na 2012 r., pokazano działania podjęte dla realizacji tych założeń, a także działania, które były kontynuowane z lat poprzednich.

Omawiając poszczególne zagadnienia przyjęto zasadę, że w przypisach wprowadzono wyjaśnienia i szczegółowe definicje zawartych pojęć. Również w przypisach znajdują się odniesienia do konkretnych programów i projektów, które stanowią narzędzie realizacji polityki rynku pracy w województwie.

¹ Dokument stanowi realizację zapisów *Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*. Rokrocznie Sejmik Województwa Małopolskiego podejmuje zagadnienia dot. sytuacji na rynku pracy oraz realizacji polityki Województwa w tym obszarze.

1. REKOMENDACJE DLA POLITYKI RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE

I. Wzmocnienie konkurencyjności mieszkańców Małopolski na rynku pracy poprzez:

- wsparcie edukacji i uczenia się na każdym etapie życia, nie tylko w okresie szkolnym i akademickim, ale począwszy od wczesnej edukacji przedszkolnej, a skończywszy na Uniwersytetach Trzeciego Wieku,
- indywidualizację pracy z uczniem, w szczególności z uczniem uzdolnionym, wdrożenie rozwiązań systemowych pozwalających na wczesną diagnozę dysproporcji edukacyjnych i uzdolnień, a także odpowiednie przygotowanie szkół i nauczycieli do indywidualnej pracy z uczniem,
- wprowadzenie obowiązkowego doradztwa edukacyjno-zawodowego na poziomie gimnazjum, celem ułatwienia wyboru ścieżki kształcenia, jak również uświadomienia osobom młodym długofalowych skutków podjętych wyborów edukacyjnych na ich wejście i funkcjonowanie na rynku pracy,
- poprawę jakości kształcenia w zakresie przedmiotów zawodowych, zgodnie z potrzebami gospodarki oraz zwiększenie zaangażowania przedsiębiorców w przygotowanie programów zajęć i udziału w procesie kształcenia,
- zwiększenie uczestnictwa osób dorosłych w poradnictwie zawodowym w ciągu całego życia zawodowego,
- promowanie i ułatwianie aktywności edukacyjnej dorosłych, wzmocnienia rangi kształcenia pozaformalnego poprzez wdrożenie mechanizmów uznawalności wiedzy i umiejętności zdobytych poza szkołą,
- ukierunkowanie środków publicznych na podniesienie kwalifikacji kadr województwa poprzez szkolenia „szyte na miarę” (zgodne ze zdiagnozowanymi potrzebami firm) lub odpowiadające na deficyty kwalifikacji, wynikające z badań i prognoz rynku pracy,
- wprowadzenie podmiotowego systemu dystrybucji środków publicznych na doksztalcenie mieszkańców i pracowników, zapewniającego wpływ odbiorców szkoleń na wybór firmy szkoleniowej, tematyki i zakresu szkolenia,
- zintensyfikowanie promocji na rynkach zewnętrznych nie tylko małopolskich produktów, ale przede wszystkim wysokiej jakości kapitału ludzkiego i jego osiągnięć.

II. Aktywna odpowiedź na wyzwania związane ze starzeniem się społeczeństwa i wydłużeniem wieku przechodzenia na emeryturę poprzez:

- poszukiwanie i wdrażanie nowych rozwiązań w zakresie zarządzania wiekiem i wykorzystywania doświadczenia, kompetencji i potencjału starszych pracowników,
- zindywidualizowane działania wobec osób starszych, ze względu na zróżnicowanie tej grupy i osobiste uwarunkowania (wiek, stan zdrowia),

- promowanie wśród pracowników i pracodawców elastycznego podejścia do zatrudnienia i organizacji pracy.

III. Koncentracja działań i środków publicznych na:

- osobach w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy (osoby starsze, młodzież, kobiety powracające na rynek pracy),
- promowaniu mobilności przestrzennej wśród osób bezrobotnych i zachęcaniu ich do podejmowania pracy poza najbliższym otoczeniem.

2. PROGNOZA DLA MAŁOPOLSKIEGO RYNKU PRACY NA 2013 ROK

Niniejszy rozdział jest próbą nakreślenia prognozy sytuacji, która może mieć miejsce na małopolskim rynku pracy w 2013 roku. Prognoza została oparta na trendach i zjawiskach, które są obserwowane w regionie w okresie ostatnich kilkunastu lat (1999-2012) i które mogą oddziaływać na regionalny rynek pracy. Na ocenę tych trendów znaczny wpływ mają czynniki wynikające z obserwowanego w świecie spowolnienia gospodarczego i kryzysu w strefie euro oraz dynamika tych zmian, co powoduje, że przewidywane efekty dla rynku pracy są obarczone dużym ryzykiem błędu. Z obserwacji wynika, że zmiany tendencji w poszczególnych sektorach czy branżach gospodarki następują już nie tylko w odniesieniu do kolejnych lat, ale kwartałów jednego roku.² Dlatego też przedstawioną tu prognozę należy monitorować i bieżąco weryfikować w ciągu tego roku.

Przewidywany wzrost/spadek zatrudnienia w branżach

Przewidywania co do części małopolskich branż są optymistyczne. „Administrowanie i działalność wspierająca”, „Informacja i komunikacja” oraz „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” to sekcje, w których działają bardzo popularne w Krakowie i powiecie krakowskim centra usług biznesowych (BPO) oraz firmy świadczące usługi informatyczne (IT). W sekcjach tych obserwowany jest w ostatnich latach wyraźny wzrost zatrudnienia. Na koniec 2012 roku w firmach świadczących usługi na rzecz innych podmiotów pracowało ok. 25 tys. osób. Dotychczasowy 20% średnioroczny wzrost zatrudnienia w latach 2008-2012 ma szansę utrzymać się w 2013 roku.

Mimo przejściowych problemów średnioterminowy wzrost zatrudnienia w latach 2008-2012 obserwowany jest również w sekcji „Transport i gospodarka magazynowa”. W związku ze spodziewaną w drugiej połowie 2013 roku wyższą produkcją przemysłowej przewiduje się, że zapotrzebowanie na usługi z tego zakresu (uzupełnianie środków produkcji, przewożenie wytworzonych towarów) zwiększy się. To z kolei powinno przełożyć się na poprawę wskaźników zatrudnienia, szczególnie, że krótkoterminowo (w 2012 roku) branża straciła wielu pracowników – w ramach zwolnień grupowych zwolniono 222 osoby, co stanowiło 10% ogółu zwolnionych grupowo.³

Stałym wzrostem zatrudnienia, związanym głównie z powstawaniem nowych sklepów w ramach centrów handlowych cechuje się handel detaliczny.

Trudna sytuacja w 2013 roku przewidywana jest w sekcji „Produkcja przemysłowa”. Spośród jej działów w najtrudniejszej sytuacji znajdują się: produkcja meblowa (zmniejszenie eksportu na rynki zachodnioeuropejskie), produkcja mięsa (malejąca rentowność prowadzenia firm), produkcja odzieży (trend spadkowy związany m.in. z przenoszeniem procesów wytwórczych na wschód), produkcja maszyn i urządzeń (pogarszająca się kondycja budownictwa oraz przetwórstwa przemysłowego) oraz produkcja samochodów (zwolnienia w „Fiat Auto Poland”

² Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia Q1/2013, źródło: www.manpower.pl.

³ Ibidem

w Tychach, które dotkną pracowników mieszkających w powiatach oświęcimskim, chrzanowskim oraz wadowickim a także firmy kooperujące).⁴

W 2012 roku upadły dwie duże małopolskie firmy budowlane. W 2013 roku zatrudnienie w sekcji „Budownictwo” będzie nadal maleć – w związku ze zmniejszaniem się liczby projektów zarówno w budownictwie mieszkaniowym, jak i infrastrukturalnym. W pierwszym przypadku powodem jest duża podaż na rynku gotowych lokali, została ograniczona dostępność kredytów na zakup mieszkań, a także zakończył się program „Rodzina na swoim”, w związku z czym wiele osób może odłożyć decyzje zakupowe do ogłoszenia nowego programu rządowego. Jeśli chodzi o budownictwo infrastrukturalne, to dobiega końca realizacja inwestycji finansowanych w ramach obecnego okresu finansowania unijnego 2007-2013, a kolejne duże inwestycje związane z nową perspektywą finansową na lata 2014-2020 nie rozpoczną się wcześniej, jak w końcu 2014 r.⁵

Spadek liczby miejsc pracy w sekcji „Energetyka oraz dostarczanie mediów” wyniknie m.in. z restrukturyzacji rynku energetycznego (działająca w Małopolsce grupa „Tauron”, po przejęciu GZE, zajmuje się konsolidacją grupy w związku z czym w latach 2013-2015 planuje zmniejszenie zatrudnienia o około 2 tys. osób). Prognozę tę potwierdzają wyniki najnowszej edycji „Badania zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców w 2012 roku” – przedstawiciele branży energetycznej byli jednymi z tych, którzy najczęściej zapowiadali, że w najbliższym roku liczba zatrudnionych w ich obszarze gospodarki zmniejszy się.

Sekcja „Banki” w 2013 roku będzie redukować liczbę stanowisk z uwagi na ograniczanie akcji kredytowej (BPH, BGŻ, IdeaBank, DnB Nord, Citi Handlowy, BNP Paribas, BGK oraz PKO BP) oraz fuzje, które miały miejsce w 2012 roku (Raiffeisen z Polbankiem oraz BZ WBK z Kredyt Bankiem; w 2013 roku na sprzedaż został wystawiony również Bank Millennium).

Zestawiając branże, które przewidują wzrost oraz redukcję zatrudnienia wyraźnie widać, że zwolnienia dotyczą przede wszystkim branże o znacznej pracochłonności, natomiast wzrost prognozowany jest wśród firm stawiających na rozwój technologii i innowacji, co często nie przekłada się na wzrost zatrudnienia. Powodem redukcji zatrudnienia są często również przekształcenia i restrukturyzacja firm, a nie tylko sytuacja gospodarcza.

Prognoza zatrudnienia w zawodach

Wyniki „Barometru zawodów 2013” dla Małopolski potwierdzają prognozy mówiące o stagnacji na rynku pracy.

W stosunku do zeszłego roku zmniejszyła się liczba zawodów deficytowych, czyli takich, w których nie powinno być trudności ze znalezieniem zatrudnienia, gdyż zapotrzebowanie pracodawców będzie duże, a podaż pracowników o odpowiednich kwalifikacjach niewielka. W związku z pogorszeniem sytuacji w branży budowlanej z listy zawodów deficytowych zniknęły m.in.: inżynierowie budownictwa, operatorzy koparek i zwalówek czy spawacze MIG/MAG. Nadal za zawód deficytowy uznawani są kierownicy budowy. Takich specjalistów

⁴ Coraz gorsze perspektywy dla rynku pracy [online], biiec.org [dostęp 03 styczeń 2013], dostęp w Internecie: <http://www.biiec.org/>

⁵ Polska w 2012 roku znalazła się na podium europejskich upadłości z wynikiem 941 firm, EurelHermes, Warszawa, 2012

z uprawnieniami na rynku nigdy nie było wielu, więc mimo stagnacji w branży budowlanej, popyt na nich wciąż przewyższa podaż.⁶

Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku samodzielnych księgowych. Na niewielką liczbę specjalistów w tym zawodzie ma wpływ konieczność posiadania wieloletniego doświadczenia i uprawnień, a także potrzeba ciągłej aktualizacji wiedzy ze względu na zmieniające się przepisy, połączona z wymaganiami dotyczącymi znajomości programów komputerowych.

W Krakowie, który jest największym rynkiem pracy województwa, widać wpływ dużego rynku usług wspierających biznes (tzw. branża BPO). To za sprawą tej branży pracownicy do spraw finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych zostali zaliczeni do deficytu. Podstawowym wymogiem stawianym kandydatom do pracy jest znajomość minimum dwóch języków obcych na poziomie swobodnej komunikacji. Pożądane są: język holenderski, języki skandynawskie, portugalski, węgierski czy też czeski. Pracodawcy doświadczają również kłopotów z rekrutacją osób z językiem niemieckim na poziomie, którego by oczekiwali. Zapotrzebowanie na specjalistów ze znajomością tego języka jest duże, a nie wszyscy absolwenci studiów filologicznych spełniają wymagania pracodawcy.

Deficyt w zawodzie kierowcy samochodów ciężarowych wiąże się z koniecznością posiadania uprawnień łączonych (prawo jazdy odpowiednich kategorii, uprawnienia na przewóz rzeczy itp.). Ponadto poszukiwane są osoby ze znajomością języków obcych – do pracy w transporcie międzynarodowym.

W 2013 roku do listy zawodów deficytowych dołączyli wykwalifikowani przedstawiciele handlowi. Wydaje się, że przedsiębiorcy w sytuacji gorszej koniunktury będą kładli nacisk na efektywność sprzedaży. Innymi słowy osoby o wysokich umiejętnościach sprzedażowych mogą wzmocnić konkurencyjność firmy na rynku.

Na rynku brakuje również szefów kuchni, a więc pracowników doświadczonych, o wysokich kwalifikacjach, którzy sami będą w stanie poprowadzić restaurację, oferując usługę gastronomiczną na odpowiednim poziomie. Jeśli chodzi o kucharzy, to sytuacja jest odwrotna – tych jest nadmiar, m.in. ze względu na dużą podaż absolwentów szkół gastronomicznych, którym brakuje samodzielności oraz doświadczenia, a co za tym idzie, których praca wymaga nadzoru.

W grupie zawodów nadwyżkowych, czyli takich, w których znalezienie pracy może być w Małopolsce trudniejsze, znaleźli się m.in. pracownicy średniego szczebla, o niedostatecznych umiejętnościach typowo zawodowych (np.: technicy budownictwa, technicy elektrycy / elektronicy, technicy informatycy), ale również absolwenci popularnych kierunków studiów, np. ekonomiści, specjaliści ds. marketingu, pedagodzy, politolodzy, socjolodzy itp. Bardzo trudna będzie również sytuacja nauczycieli w nadchodzącym roku – do rozważenia zmiany kwalifikacji może zmusić ich malejąca liczba uczniów i ograniczenia etatów w szkołach. Jedyne wyjątki stanowią nauczyciele szkół zawodowych oraz szkół specjalnych: obydwie kategorie zostały zaklasyfikowane jako zrównoważone.⁷

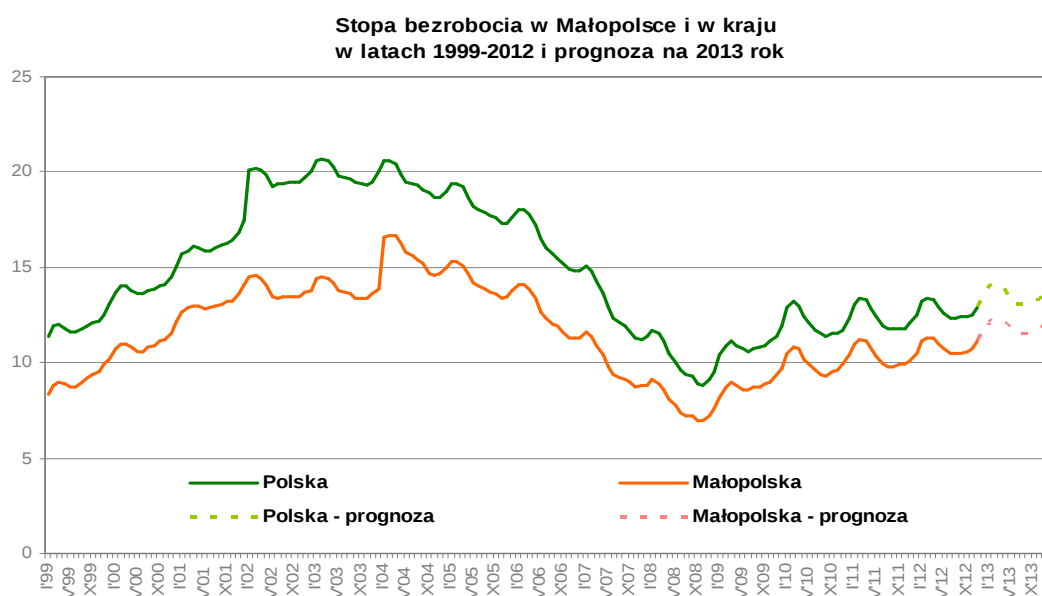
⁶ Barometr zawodów 2013, Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków, 2012

⁷ Ibidem

Przewiduje się, że w niektórych zawodach wystąpi względna równowaga na rynku pracy. Dotyczy to m. in. fryzjerów, listonoszy, lekarzy, dentystów, pielęgniarek i położnych, piekarzy, brukarzy, tapicerów, zaopatrzeniowców, monterów i szklarzy.

Przewidywany poziom bezrobocia

Przewiduje się, że w końcu 2013 roku stopa bezrobocia w Polsce wzrośnie z 13,3% do 14,1%, a w Małopolsce z 11,5% do 12,5%. Należy jednak zaznaczyć, że w pierwszych miesiącach roku poziom bezrobocia może nawet przekroczyć wartości prognozowane na koniec roku. Jest to stała tendencja, wynikająca z sezonowego wzrostu bezrobocia w I kw., spadku w II kw., względnej stabilizacji w III kw. i corocznego wzrostu w ostatnich miesiącach roku. Związane jest to z większą podażą ofert pracy sezonowej, a także cyklem uruchamiania środków Funduszu Pracy służących łagodzeniu skutków bezrobocia.⁸

Przewidywany wzrost poziomu bezrobocia w końcu 2013 roku w porównaniu z jego początkiem wynika z założenia, że utrzymująca się od drugiego półrocza 2012 r. gorsza sytuacja gospodarcza, która znajduje potwierdzenie w badaniach koniunktury, będzie oddziaływać na rynek pracy i powodować wzrost bezrobocia jeszcze przez co najmniej 2013 r. Według *Barometru Manpower Perspektyw Zatrudnienia*⁹ z IV kwartału 2012 r. spośród pracodawców planujących zmiany w zatrudnieniu w pierwszym kwartale 2013 r. więcej zamierza je zmniejszać. W regionie południowym, a więc w Małopolsce i na Śląsku, prognoza netto zatrudnienia¹⁰ wyniosła minus 9% (spadek o 7 p.p. w stosunku do poprzedniego kwartału i o 19 p.p. w ujęciu rocznym). Dla Polski prognoza ta wyniosła minus 1% (w ujęciu kwartalnym bez zmian, a w ujęciu rocznym spadek o 9 p.p.).

Wyniki badania Instytutu Badawczego Randstad z podobnego okresu również wskazują na ogólne pogorszenie się nastrojów wśród pracodawców w Polsce¹¹. Wiąże się to przede

⁸ A. Zwoliński, Nawet 300 tysięcy Polaków wkrótce straci pracę, www.money.pl, 27 grudnia 2012

⁹ Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia Q1/2013, źródło: www.manpower.pl.

¹⁰ Wskaźnik obliczany jako wyrażona w procentach różnica pomiędzy liczbą pracodawców przewidujących wzrost całkowitego zatrudnienia, a liczbą tych, którzy przewidują jego spadek w nadchodzącym kwartale z uwzględnieniem sezonowej korekty.

¹¹ Planu pracodawców 16 fala – informacja prasowa, źródło: www.randstad.pl

wszystkim z niepewnością i obawami, co do przyszłej sytuacji gospodarczej. Z ich przewidywań wynika, że stan stagnacji na rynku potrwa przynajmniej do połowy 2013 roku, nie należy więc spodziewać się w tym czasie widocznych pozytywnych zmian na rynku pracy. Ta sytuacja może być szczególnie odczuwalna przez mniejszych pracodawców (zatrudniających 10-49 osób) – dwukrotnie więcej z nich przewiduje zwalnianie niż zatrudnianie pracowników.

Najnowsze oceny analityków oraz badania nastrojów wśród pracodawców¹² z początku 2013 r. są już bardziej optymistyczne. Mimo że zatrudnienie nadal spada, to tempo spadku jest już zdecydowanie mniejsze, a więcej pracodawców przewiduje zwiększenia zatrudnienia w bieżącym roku. Generalnie z ocen tych wynika, że przewidywana jest poprawa warunków ekonomicznych i wzrost konsumpcji w drugim półroczu 2013 r., czego konsekwencją będzie wyhamowanie spadku zatrudnienia i możliwa poprawa sytuacji na rynku pracy, ale dopiero z początkiem 2014 r.

Konsekwencją zeszłorocznego wzrostu bezrobocia są zmiany w strukturze bezrobotnych, które pogłębiać się będą prawdopodobnie i w roku bieżącym. Dotyczy to wzrostu udziału w ogólnej liczbie zarejestrowanych w urzędach pracy osób w wieku 45/50+, zwolnionych z przyczyn zakładu pracy i zmiany struktury wg płci. Widocznie zmniejszył się udział kobiet, ale nie wynika on z powodu zwiększonego ich wyrejestrowania, ale z faktu, że największe zwolnienia w 2012 r. dotyczyły branż typowo męskich i to mężczyźni głównie zasilili szeregi bezrobotnych w 2012 r. Należy jednak stwierdzić, na podstawie wieloletnich obserwacji, że w przypadku poprawy koniunktury i sytuacji na rynku pracy to mężczyźni pierwsi znajdą pracę, a kobiety w znacznie większym stopniu zasilą kategorię osób długotrwale bezrobotnych.

Instrumenty łagodzące skutki wzrostu bezrobocia w 2013 r.

W 2013 r. powiatowe urzędy pracy będą dysponowały większymi niż w roku poprzednim środkami na łagodzenie skutków i przeciwdziałanie wzrostowi bezrobocia. Limit wstępny Funduszu Pracy zwiększono już o 61%. Przewiduje się, że kolejne 10% urzędy pozyskają jeszcze w ciągu roku. Małopolska będzie więc dysponować ok. 225 mln zł, co daje możliwość aktywizacji ok. 37 tys. bezrobotnych.

Ponadto w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w roku 2013 realizowanych będzie 11 umów dla ok. 1,4 tys. osób na kwotę 22 mln zł.

Poza wsparciem osób bezrobotnych możliwe jest również wcześniejsze wsparcie osób zwalnianych z przyczyn zakładu pracy. Osoby te (ok. 340) mogą wziąć udział w 5 projektach ouplacementowych, które obecnie realizowane są w ramach programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w Małopolsce. Ich łączna kwota wynosi prawie 23 mln zł, a kolejne na kwotę 15 mln zł przewiduje się rozpocząć pod koniec 2013 r.

Pracownicy firm, które znajdują się w trudnej sytuacji mogą również liczyć na wsparcie z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Środki z tego Funduszu zaplanowano na rok 2013 w kwocie 10 mln zł, co pozwoli pomóc ok. 1 200 osobom, którym pracodawca nie będzie mógł wypłacić zaległych wynagrodzeń¹³.

¹² PKPP Lewiatan, Randstad, HSBC – informacje prasowe

¹³ W 2012 r. wypłacono 20,5 mln. zł. dla 3 469 osób z 49 firm.

3. GOSPODARKA

3.1. Podsumowanie

- W gospodarce Małopolski w 2012 r. zaszły zmiany będące wypadkową oddziaływania kryzysu gospodarczego oraz uwarunkowań i różnicowania potencjału wewnętrznego województwa.
- Duża dostępność wykwalifikowanych pracowników, atrakcyjne z punktu widzenia pracodawców koszty pracy oraz infrastruktura społeczna są atutami podregionu krakowskiego dla firm usługowych, szczególnie tych związanych z wyższą technologią. Kryzys odczuwany w krajach zachodnich jest czynnikiem sprzyjającym rozwojowi tego typu działalności w naszej części Europy, a Kraków i okolice są niekwestionowanym liderem w dziedzinie outsourcingu.
- Działalność przemysłowa, produkcyjna, wydaje się być bardziej narażona na pogorszenie koniunktury. Jest to przyczyną, dla której podregion oświęcimski – pomimo jednych z najlepszych w Polsce warunków dla inwestycji przemysłowych – rozwija się słabiej.
- Małopolska odznacza się najszybszym w kraju rozwojem przedsiębiorczości. Odbyna się to zarówno poprzez przyciąganie inwestorów z zewnątrz, jak i rosnącą liczbę mieszkańców regionu prowadzących działalność gospodarczą. Tutaj również widoczne jest zróżnicowanie wewnątrz regionalne. Inwestycje zagraniczne koncentrują się na terenie gmin należących do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego. Widoczny jest wzrost znaczenia niektórych obszarów wewnątrz KOM – głównie strefy podmiejskiej kosztem miasta centralnego. Jak dotąd inwestycje zagraniczne w znikomym stopniu rozprzestrzeniają się poza ten obszar.
- Dzięki niszowym specjalnościom eksportowym w 2011 r. udało się znacząco zmniejszyć deficyt Małopolski w handlu zagranicznym. Jednak eksport pozostaje nadal słabo wykorzystanym potencjałem województwa. Małopolscy eksporterzy mają dużo mniejszy udział w przychodach z tytułu tej działalności, niż w liczbie firm eksportujących w Polsce. Ponadto koszty importu przeważają w skali województwa nad przychodami z eksportu.
- Spowolnienie gospodarcze wpłynęło na pogorszenie sytuacji na rynku pracy i spadek realnych wynagrodzeń oraz siłę nabywczą gospodarstw domowych w Polsce. W efekcie obniżyła się konsumpcja indywidualna. Jest ona elementem popytu wewnętrznego, będącego filarem polskiej gospodarki. Małopolska gospodarka jest jeszcze bardziej niż inne regiony o podobnym stopniu rozwoju gospodarczego uzależniona od popytu wewnętrznego (udział eksportu w PKB regionu jest stosunkowo niski). Jednak pomimo obniżenia popytu wewnętrznego, handel detaliczny w Małopolsce w 2012 r. zanotował 9-procentowy wzrost w skali roku. Poprawa koniunktury w handlu jest spodziewana najpóźniej od III kwartału 2013r.
- Reakcją na silne pogorszenie sytuacji firm budowlanych (pogorszenie popytu i sytuacji finansowej, upadłości dużych podmiotów oraz zwolnienia pracowników) było podjęcie przez część pracowników tej sekcji gospodarki własnej działalności gospodarczej (zarówno legalnej – vide wzrost liczby podmiotów zarejestrowanych w REGON – jak i w szarej strefie).
- Negatywne nastroje przedsiębiorców, mające tylko częściowe uzasadnienie w pogarszającej się sytuacji gospodarczej, przekładają się na opóźnianie lub wstrzymywanie działań rozwojowych. Może to prowadzić do dalszego pogarszania się sytuacji, w tym przede wszystkim na rynku pracy.

3.2. Małopolska na tle kraju

Województwo na tle kraju w pierwszych trzech kwartałach 2012 r. wyróżniała przede wszystkim dynamika rozwoju przedsiębiorczości. Utrzymując czwarte miejsce w liczbie podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON, Małopolska zajęła drugie miejsce pod względem zwiększenia liczby zarejestrowanych podmiotów w stosunku do końca roku poprzedzającego (ze wzrostem o niemal 7,7 tys. podmiotów; za województwem mazowieckim, w którym nastąpił wzrost o ponad 15 tys. podmiotów, a przed Wielkopolską ze wzrostem o niemal 6,9 tys.). Jednak procentowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych najwyższy był właśnie w Małopolsce i wyniósł 2,3%, przy wartości 1,7% dla całego kraju. Podobnie korzystnie kształtowała się sytuacja pod względem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą – ich liczba w REGON zwiększyła się o ponad 4,9 tys. czyli o 2%. W tym samym czasie w Polsce liczba osób fizycznych zarejestrowanych w REGON wzrosła o niemal 31,5 tys., czyli o 1,1%, w tym na Mazowszu o 6,5 tys. (1,4%), a w Wielkopolsce o 3,4 tys. (1,2%). Powyższe informacje potwierdzają obserwowane już w poprzednich latach zjawisko wzrostu przedsiębiorczości Małopolan, którzy w sytuacji pogarszania się sytuacji na rynku pracy są bardziej niż dotąd skłonni podejmować się prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Informacje te też świadczą o atrakcyjności Małopolski jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej.

Ponadprzeciętną na tle innych regionów trakcyjność inwestycyjną województwa małopolskiego, a w szczególności Krakowa i okolic, potwierdzają uznane cykliczne raporty i rankingi. W zestawieniu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR)¹⁴ Małopolska oraz podregiony krakowski i oświęcimski otrzymały pozycje zbliżone do ubiegłorocznych. Podkreślono przy tym „najwyższą w Polsce jakość zasobów pracy” jako czynnik przesądzający o wysokiej pozycji podregionu krakowskiego (uwzględniającego Kraków) w dziedzinie atrakcyjności dla inwestycji w działalność usługową zaawansowaną technologicznie. Całe województwo charakteryzuje wysoka dostępność dobrej jakości zasobów pracy, przy niskich kosztach pracy, wysokiej wydajności i stosunkowo niskich deficytach wykwalifikowanych pracowników. Wysoką pozycję w tym aspekcie utrzymuje też województwo śląskie, jednak jego głównym atutem jest duża dostępność potencjalnych pracowników, zaś z uwagi na niższą od przeciętnej jakość zasobów pracy i wysokie koszty pracy, przewaga tego województwa stopniowo maleje. Bardziej zbliżone są pozycje województw małopolskiego i śląskiego pod względem infrastruktury społecznej i tu także dwa województwa zajmują wiodące pozycje. W pozostałych aspektach uwzględnianych przez IBnGR Małopolska zajmuje pozycje zbliżone do przeciętnej lub ponadprzeciętne.

Z kolei w rankingu Tholons TOP100 Outsourcing Destinations w 2013 roku Kraków awansował o kolejną pozycję na 10. miejsce wśród najlepszych lokalizacji dla outsourcingu¹⁵, razem z całym regionem Europy Wschodniej (jak nazwano w rankingu obszar od Polski, przez Czechy, Słowację, Ukrainę, Węgry, Rumunię, Bułgarię, po Chorwację i Słowenię) zyskując głównie dzięki rozwojowi usług IT.

¹⁴ Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2012, Nowicki M. (red.), Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2012.

¹⁵ Tholons 2013 TOP100 Outsourcing Destinations, www.tholons.com, 23.02.2013 r.

3.3. Koniunktura gospodarcza

W ciągu 2012 r. następowało znaczne obniżenie nastrojów przedsiębiorców. Prognozy makroekonomiczne Narodowego Banku Polskiego¹⁶ w czerwcu 2012 r. wskazywały na 3% inflację w 2012 r. i 2,5% PKB, zaś wyniki rundy wrześniowej tego badania, prowadzonego wśród ekspertów ekonomicznych, wskazywały na inflację w 2012 r. na poziomie 3,8% (prognoza PKB została utrzymana).

Z kolei prowadzone przez NBP badania koniunktury¹⁷ w zestawieniu z danymi statystyki publicznej w trzecim kwartale 2012 r. wskazywały na utrzymującą się od 3 lat dobrą sytuację dużych i średnich przedsiębiorstw, współwystępującą ze zdecydowanie negatywnymi oczekiwaniami co do kondycji firm w kolejnych okresach. W III kwartale odnotowano poprawę zdolności regulowania zobowiązań, utrzymywała się też niska presja płacowa. Sytuacja eksporterów była wyraźnie lepsza niż firm nieeksportujących i wśród tych pierwszych przeważały plany zwiększania produkcji. Pomimo tych pozytywnych sygnałów wśród firm biorących udział w badaniu dominowały obawy o znalezienie w kolejnym kwartale odbiorców na oferowane produkty i usługi. W efekcie firmy były skłonne ograniczać skalę działalności: redukować produkcję i zatrudnienie, zawieszać rozpoczęcie, a nawet kontynuację będących w toku inwestycji.

Badanie przeprowadzone przez NBP w IV kwartale¹⁸ pokazało rzeczywiste pogorszenie kondycji przedsiębiorstw, wynikające głównie z obniżenia popytu na rynkach wewnętrznym i zagranicznych. Natomiast poprawie uległy prognozy dotyczące kolejnych kwartałów. Ponieważ jednak widoczne było ograniczenie działań rozwojowych, wykorzystania mocy produkcyjnych i planów zatrudnieniowych, gorsza sytuacja przedsiębiorstw może się utrzymywać przez całe I półrocze 2013 r.

Obniżanie cen, coraz bardziej popularne w sektorze przedsiębiorstw, prowadzi do zmniejszenia marż. Tym samym ograniczeniu ulegają wyniki finansowe i środki, które firmy mogą przeznaczać na rozwój. W zestawieniu z pogarszającą się dostępnością kredytów wyjaśnia to ograniczenie planów inwestycji w środki trwałe.

W obu przywołanych edycjach prowadzonego przez NBP badania koniunktury liczba firm planujących redukcję zatrudnienia przeważała nad deklarującymi zwiększanie liczby pracowników. Było to odpowiednio: 16% planujących zwolnienia w IV kwartale 2012 r. i 9% chcących zatrudniać oraz 14,7% redukujących i 9,8% rekrutujących w I kwartale 2013 r.

Pogarszająca się kondycja największych firm, choć i tak znacząco lepsza niż firm średniej wielkości, budzi obawy o przyszłość całego sektora przedsiębiorstw. Kontynuacja przez te podmioty strategii wyczekiwania, a tym bardziej zapobiegawcze ograniczanie działań rozwojowych, może być sygnałem dla podjęcia podobnych działań przez inne podmioty. Tym samym działania zaradcze mogą spowodować pogorszenie sytuacji na rynku pracy i pociągnąć za sobą dalsze ograniczenie popytu wewnętrznego.

¹⁶ Prognozy makroekonomiczne profesjonalnych prognostów. Wyniki ankiety makroekonomicznej NBP, runda z września 2012 r. i z grudnia 2012 r., Instytut Ekonomiczny NBP.

¹⁷ Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w III kw. 2012 oraz prognoz koniunktury na IV kw. 2012, Instytut Ekonomiczny NBP, październik 2012 r.

¹⁸ Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kw. 2012 oraz prognoz koniunktury na I kw. 2013, Instytut Ekonomiczny NBP, styczeń 2013 r.

Na tle innych województw w Małopolsce w ostatnim kwartale 2012 r. nastroje przedsiębiorców były zdecydowanie negatywne. Według prowadzonego co miesiąc przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową barometru koniunktury¹⁹ malała liczba województw, w których dominowały pozytywne oceny bieżącej sytuacji i w grudniu tylko przedsiębiorstwa z województwa warmińsko-mazurskiego i dolnośląskiego oceniały ją pozytywnie. Te dwa regiony zaliczały się jednocześnie do grupy, w której oczekiwano największego pogorszenia sytuacji w kolejnym okresie. Warto jednak zauważyć, że w Małopolsce oceny były negatywne przez cały okres, ale w grudniu były one stosunkowo umiarkowane i nie spodziewano się znaczącego pogorszenia.

Prowadzone przez Małopolskie Obserwatorium Gospodarki testy koniunktury dotyczące przemysłu i turystyki²⁰ wskazywały na pogorszenie popytu na towary przemysłowe i usługi turystyczne w IV kwartale 2012 r. Koniunktura pogorszyła się także w zakresie zatrudnienia i sytuacji finansowej, przy czym dla przemysłu (w wypadku którego badanie jest prowadzone porównawczo także dla innych województw) pogorszenie w Małopolsce było bardziej znaczące, niż w innych regionach. Z kolei w turystyce (w wypadku tej branży test zawiera również element prognozy) przedsiębiorcy spodziewali się poprawy sytuacji we wszystkich trzech aspektach w I kwartale 2013 r. Wykorzystanie mocy produkcyjnych przez przedsiębiorców z Małopolski było w obu branżach niepełne (odpowiednio nieco ponad 70% w przypadku przemysłu i 60% w turystyce), ale zbliżone do wartości sprzed roku.

3.4. Podmioty gospodarcze w Małopolsce

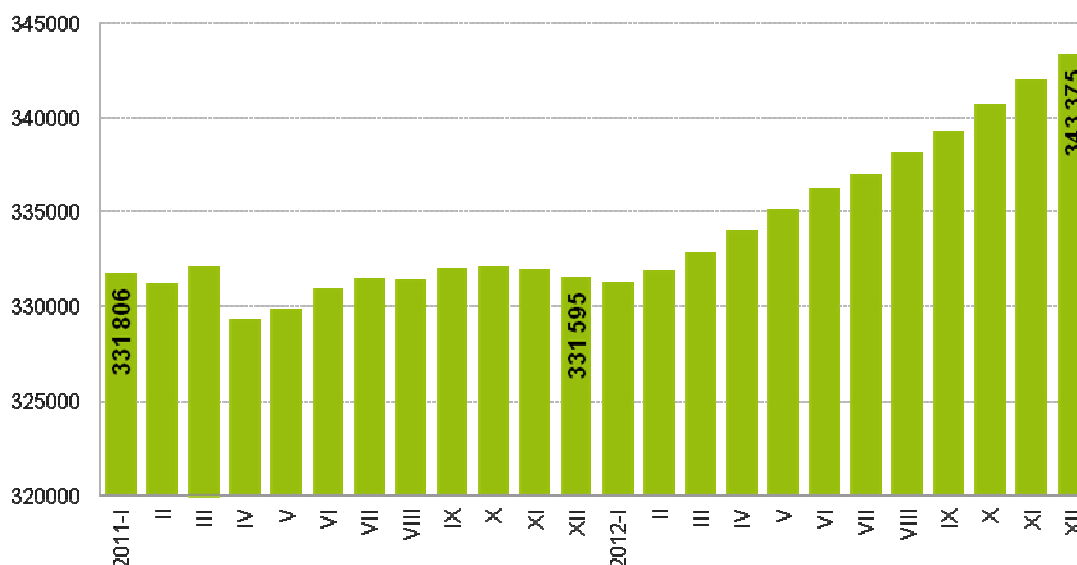
W 2012 r. nastąpił dalszy wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON w Małopolsce. Wzrost ten był stały i bardziej dynamiczny, niż w roku poprzednim. Na dzień 31 grudnia 2012 r. w rejestrze REGON wpisanych było prawie 343,4 tys. podmiotów, czyli o 3,6% więcej, niż przed rokiem. Liczba spółek handlowych wzrosła o 10% (do ponad 27,7 tys. podmiotów), w tym spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego – o 6,7% (na koniec 2012 r. było ich 4186)²¹

¹⁹ Badanie koniunktury gospodarczej w województwach, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, http://ibngr.pl/index.php/pl/lewe_menu/koniunktura_w_wojewodztwach (pobrano 28.01.2013 r.).

²⁰ Barometr koniunktury gospodarczej w przemyśle i turystyce. 4Q2012, Małopolskie obserwatorium Gospodarki, UMWM, Kraków 2012.

²¹ „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r.” nr 12/2012 Urząd Statystyczny w Krakowie, 29.01.2013.

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w REGON w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Bardziej szczegółowa analiza jest możliwa do przeprowadzenia w oparciu o dane z dnia 30 września 2012 r.²², kiedy to w rejestrze REGON figurowało 339 274 podmiotów gospodarczych (o 2,2%, niż przed rokiem i o 2,3% więcej, niż na koniec 2011 r.). W ciągu trzech kwartałów 2012 r. pod względem zakresu działalności znacznie wzrosła liczba podmiotów działających w sekcjach: budownictwo (wzrost o 1601 podmiotów), „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” (o 1050), przetwórstwo przemysłowe (771), „Handel; naprawa pojazdów samochodowych” (o 695) oraz „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” (683). Spadek liczby zarejestrowanych podmiotów odnotowano w tym czasie w sekcji „rolnictwo, leśnictwo i rybactwo” – o 620 podmiotów, czyli o 9%. Należy przy tym pamiętać, że przytoczone dane nie obejmują osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne. Nastąpił też niewielki (0,4%) spadek liczby podmiotów działających w sekcji „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”.

Na koniec III kwartału 2012 r. pod względem liczebności podmiotów gospodarczych największymi branżami nadal były handel i naprawa pojazdów samochodowych (26%), budownictwo (14%), przemysł (10%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (9%).

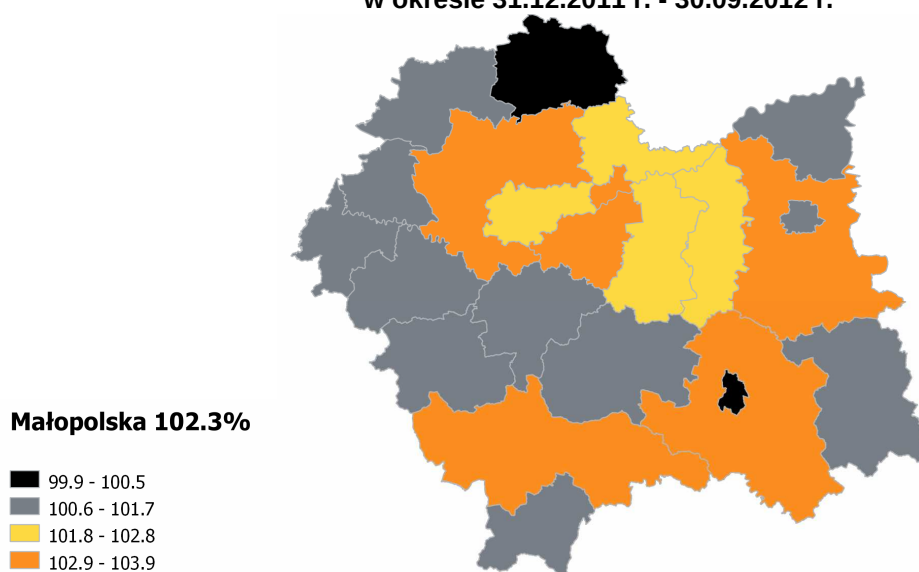
W porównaniu ze stanem rejestru z dnia 31.12.2011 r. nieznacznie wzrósł udział osób fizycznych w liczbie podmiotów gospodarczych (o 0,3 p.p.). Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w poszczególnych sekcjach nie uległ znaczącym zmianom.

Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w poszczególnych powiatach wzrosła we wszystkich powiatach oprócz Nowego Sącza (spadek o 9 podmiotów, czyli o 0,1%). Analiza zmian rejestru REGON pokazuje zróżnicowanie sytuacji poszczególnych obszarów pod względem rozwoju przedsiębiorczości. Najgorsza sytuacja wystąpiła w podregionie

²² Biuletyn statystyczny województwa małopolskiego. III kwartał 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012.

oświęcimskim, gdzie w 2011 r. odnotowano bardzo duży spadek liczby podmiotów w REGON. Wzrost liczby podmiotów o 661 jednostek nie pozwolił na odrobienie tego spadku. Nieco lepsza była sytuacja w podregionie tarnowskim, a sam powiat tarnowski zanotował największy procentowo wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów w skali województwa (o 3,8%). W podregionie nowosądeckim wzrost został wypracowany w powiatach nowosądeckim i nowotarskim, przy wspomnianym spadku liczby podmiotów w stolicy podregionu. Bardzo dobrym wynikiem może poszczycić się podregion krakowski, ze szczególnie dużym wzrostem liczby podmiotów gospodarczych w powiatach krakowskim i wielickim. Osobno należy analizować wynik Krakowa: wzrost liczby podmiotów o 3 228 w ciągu trzech kwartałów daje wynik o 2,8% lepszy, niż na koniec 2011 r.

Zmiana liczby zarejestrowanych podmiotów w powiatach województwa małopolskiego w okresie 31.12.2011 r. - 30.09.2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie i BDL.

3.5. Wyniki działalności gospodarczej

W 2012 r. produkcja sprzedana przemysłu wyniosła 75 209,1 mln zł²³ i była o 2,6%²⁴ wyższa niż w analogicznym okresie 2011 r., w tym w przetwórstwie przemysłowym produkcja wzrosła o 2,1%.

Produkcja sprzedana przemysłu w grudniu 2012 r. była niższa zarówno w skali roku (o 10,4%), jak i miesiąca (o 16,3%). W ujęciu rocznym spadek produkcji sprzedanej przemysłu odnotowano we wszystkich sekcjach, a największy w górnictwie i wydobywaniu (o 20,3%) oraz w przetwórstwie przemysłowym (o 10,7%).

Wzrost poziomu produkcji sprzedanej względem wartości z grudnia 2011 r. wystąpił w 5 spośród 30 działów przetwórstwa przemysłowego występujących w województwie i tylko w 3 działach sprzedaż produkcji zwiększyła się o więcej niż 10%. Spadek sprzedaży w stosunku do grudnia 2011 r. zanotowano we wszystkich działach, które mają duży udział

²³ W cenach bieżących.

²⁴ W cenach stałych, tzn. przyjętych na poziomie z 2005 r., co pozwala śledzić zmiany skali produkcji sprzedanej z pominięciem zmian cen.

w produkcji sprzedanej przemysłu, największy w działach: produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych (o 16,9%), produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (o 16,2%) oraz produkcja wyrobów z metali (o 9,3%).

W porównaniu z listopadem 2012 r. produkcja sprzedana wzrosła jedynie w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 10%). W pozostałych sekcjach produkcja sprzedana obniżyła się.

Spadek produkcji sprzedanej, przy wzroście o 4,3% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, przełożył się na spadek wydajności pracy w przemyśle o 9,8% w stosunku do grudnia 2011 r. (do poziomu 31 tys. zł na 1 zatrudnionego).

Produkcja sprzedana budownictwa spadła ciągu 2012 r. o 7% w porównaniu z 2011 r., osiągając wartość 15 554,9 mln zł. Produkcja budowlano-montażowa stanowiła 58,4% wartości ogółu produkcji sprzedanej budownictwa, a jej wartość spadła o 1,5% rok do roku. W jej strukturze największy udział miały podmioty specjalizujące się w budowie obiektów inżynierii lądowej i wodnej (46,1%).

W grudniu 2012 r. produkcja sprzedana budownictwa była o 20,8% niższa niż w analogicznym okresie poprzedniego roku, w tym produkcja budowlano-montażowa – o 14,6%. Spadek produkcji sprzedanej odnotowano we wszystkich działach, w tym największy w podmiotach zajmujących się wykonywaniem robót budowlanych specjalistycznych (o 30,7%).

W grudniu 2012 r. wydajność pracy w budownictwie w przeliczeniu na 1 zatrudnionego wyniosła 38,6 tys. zł i była o 15,8% niższa niż rok wcześniej, przy jednocześnie mniejszym przeciętnym zatrudnieniu (o 5,9%) i przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu (o 6,6%).

Budownictwo mieszkaniowe

W Małopolsce w 2012 r. oddano do użytku o 20,6% więcej mieszkań, niż w roku 2011. Większość (55,9%) z ponad 15,2 tys. oddanych do użytku mieszkań stanowiły mieszkania indywidualne, a ich przeciętna powierzchnia wynosiła 141,3 m². Mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem były zdecydowanie mniejsze (przeciętnie 59,1 m²) i stanowiły 43% oddanych do użytku, jednak w tej kategorii nastąpił 41-procentowy wzrost w stosunku do poprzedniego roku. Nadal niewiele powstawało mieszkań komunalnych (119, choć w porównaniu z rokiem 2011 był to 10-krotny wzrost), społecznych czynszowych (48) i zakładowych (zaledwie 3). Przeciętna powierzchnia tych mieszkań była zdecydowanie mniejsza, niż komercyjnych (odpowiednio 39 m², 49,6 m² i 47 m²). W 2012 r. w Małopolsce nie oddano do użytku żadnego mieszkania spółdzielczego.

Najwięcej mieszkań oddano do użytkowania w Krakowie (6 820), w powiatach krakowskim (1 230), wielickim (793), tarnowskim (680) i nowosądeckim (629), a najmniej w powiatach miechowskim (64) oraz proszowickim (74).

Mieszkania o największej przeciętnej powierzchni użytkowej oddano do użytkowania w powiatach limanowskim (167,7 m²), nowotarskim (163,1 m²), oraz w krakowskim (152,7 m²). Najmniejsze (poniżej 100 m²) budowano w Krakowie (63,8 m²) i Tarnowie (89 m²), gdzie przeważały mieszkania budowane na sprzedaż i wynajem.

W okresie styczeń-grudzień 2012 r. wydano pozwolenia na budowę 18 433 mieszkań, wśród nich 52,6% dotyczyło mieszkań indywidualnych, 47,2% – na sprzedaż lub wynajem. Rozpoczęto budowę 18 090 mieszkań, w tym 50,9% stanowiły mieszkania indywidualne, 48,7% – przeznaczone na sprzedaż lub wynajem. Informacje te potwierdzają pogorszenie koniunktury w budownictwie. Dostępne dane nie dają też podstaw do prognozowania wzrostu dostępności mieszkań spółdzielczych i komunalnych²⁵.

Handel hurtowy i detaliczny

W całym roku 2012 w Małopolsce wartość sprzedaży detalicznej zwiększyła się o ponad 9% w porównaniu z rokiem 2011. Największy wzrost wartości sprzedaży dotyczył prasy, książek, pozostałej sprzedaży w niewyspecjalizowanych sklepach (o 39,6%), jak również pojazdów samochodowych, motocykli i części (o 28,1%). Spadek wartości sprzedaży dotyczył odzieży i obuwia (o 14,4%) oraz wyposażenia domu (meble, sprzęt RTV i AGD – o 14%).

W całym 2012 r. w porównaniu z rokiem poprzednim sprzedaż hurtowa w przedsiębiorstwach handlowych zmniejszyła się o 4,5%, natomiast w przedsiębiorstwach hurtowych wzrosła o 10,6%. Grudzień przyniósł zaskakująco duże obniżenie wartości sprzedaży hurtowej w przedsiębiorstwach handlowych: o 19,1% w stosunku do grudnia 2011 r. i 12,4% w porównaniu z listopadem 2012 r. Natomiast w przedsiębiorstwach hurtowych sprzedaż była mniejsza o 4% w relacji do grudnia 2011 r. i o 11,3% w stosunku do listopada 2012 r.²⁶

Handel zagraniczny w Małopolsce²⁷

W roku 2011 nastąpił dalszy wzrost w polskim eksporcie i imporcie. Wartość wywozu wyniosła 135,2 mld euro, zaś importu: 150,3 mld euro. Udział Małopolski w krajowym eksporcie i imporcie po 4 latach spadków zaczął ponownie wzrastać, wynosząc odpowiednio 6,8 mld euro i 7,8 mld euro (czyli 5,1% krajowego eksportu i 5,2% importu).

Wskaźniki wartości eksportu do PKB i wartości eksportu do wartości produkcji sprzedanej wskazują na silniejszą zależność małopolskiej gospodarki od popytu wewnętrznego, niż od zagranicznego zapotrzebowania na towary. Udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu w roku 2010 nieznacznie przekraczał 1/3, odbiegając zdecydowanie od średniej krajowej (wynoszącej 48%). W 2011 roku eksport silniej stymulował produkcję w Małopolsce i trend spadkowy został odwrócony.

Małopolski eksport w największym stopniu opiera się na wywozie produktów przetwórstwa przemysłowego – odpowiada on za 79% ogólnej wartości wywozu towarów za granicę. Kolejne 18,5% stanowi wywóz prowadzony przez firmy działające w sektorze handlu hurtowego i detalicznego. Pozostałe branże mają marginalne znaczenie (w sumie 2,63%). Przetwórstwo przemysłowe w 2011 roku wygenerowało eksport o wartości blisko 5,4 mld euro (20,7% wyższej niż w roku 2010). Handel wyeksportował towary i usługi o wartości przeszło 1,26 mld euro (co oznacza wzrost rok do roku rzędu 20,5%).

²⁵ Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r., nr 12/2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, 29.01.2013.

²⁶ Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r., nr 12/2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, 29.01.2013.

²⁷ Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, UMWM, Kraków 2012.

Małopolska od pewnego czasu specjalizuje się w niszowych dla polskiego eksportu branżach: informacji i komunikacji oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. Jednak filarami małopolskiego eksportu są maszyny i urządzenia elektryczne oraz pojazdy nieszynowe. Duża część przychodów z eksportu pochodzi także ze sprzedaży hurtowej w sektorze motoryzacyjnym, budowlanym oraz spożywczym (warzywa i owoce) oraz z usług drukarskich. Na poziomie pojedynczych produktów największą wartość w małopolskim eksporcie mają kauczuk, ciągniki drogowe do ciągnięcia naczep, chłodnice do pojazdów samochodowych. Małopolska ma monopolistyczną pozycję w skali kraju w eksporcie kauczuku syntetycznego (98,7% polskiego eksportu) oraz chłodnic do pojazdów samochodowych (95% krajowego wywozu). Druty i kable elektryczne izolowane eksportowane z Małopolski to 89,5% krajowego eksportu. 80% krajowego wywozu to ciągniki drogowe do ciągnięcia naczep, a 53,6% sprzęt elektryczny, oświetleniowy lub sygnalizacji wzrokowej.

Małopolska nie wykorzystuje potencjału gospodarczego w handlu międzynarodowym. Przeszło 2,8 tys. firm zajmujących się eksportem w Małopolsce to procentowo (8%) nieco mniej niż średnio w kraju, jeszcze mniejszy jest jednak udział w wartości eksportu (5,1%).

Także pod względem importu w Małopolsce przodują wyroby przemysłu przetwórczego oraz produkty oferowane przez handel detaliczny i hurtowy – łącznie ich wartość w 2011 r. wyniosła ponad 3,7 mld euro i stanowiła prawie 97% całego importu do Małopolski. W przypadku przetwórstwa wzrost rok do roku wyniósł 19%, a handlu 22,6%. Znaczny procentowy wzrost importu został odnotowany także w takich sekcjach jak budownictwo (wzrost o 25,3% do 32,98 mln euro), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (wzrost o 80% do 2,84 mln euro), a także działalność związana z obsługą rynku nieruchomości – trzykrotny wzrost (do 5,78 mln euro) i rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – wzrost o 32,5% do wartości 11,01 mln euro.

Zdecydowanie większe znaczenie niż w Polsce miał w Małopolsce w 2011 roku import związany z obsługą rynku nieruchomości oraz pozostałą działalnością usługową. Charakterystyczne dla Małopolski jest także zdecydowanie mniejsze niż przeciętnie w kraju zainteresowanie importem dóbr i usług związanych z transportem i gospodarką magazynową i – przede wszystkim – z działalnością finansową i ubezpieczeniową.

Trzy najważniejsze produkty importowane do Małopolski to oleje ciężkie napędowe, benzyna samochodowa oraz blachy i taśmy. W 2011 r. wyraźne wzrosty dotyczyły także obszarów związanych z działalnością małopolskich firm przetwórstwa przemysłowego.

Saldo handlu zagranicznego Małopolski było nadal ujemne, jednak silniejszy przyrost eksportu niż importu spowodował zmniejszenie salda. Saldo małopolskiej wymiany w 2010 roku stanowiło 6,4% krajowego deficytu, w 2011 nieznacznie spadło – do 6,3%. Relacja między siłą eksportową i importową Małopolski jest niekorzystna, w 2010 i 2011 roku koszty związane z importem towarów i usług były o 13% wyższe niż przychody z ich eksportu. Małopolska notuje dodatnie saldo obrotów handlowych w produktach przetwórstwa przemysłowego – nadwyżka eksportu nad importem w 2011 roku przekroczyła 1,5 mld euro i była wyższa od tej z 2010 roku o 23%. Dodatkowo saldo obrotów handlowych wystąpiło także w sekcjach dostawa wody i gospodarka odpadami, rolnictwo (2,5-krotny wzrost salda

w porównaniu z 2010 r.) oraz w działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją, w działalności finansowej i ubezpieczeniowej, a także związanej z obsługą rynku nieruchomości (gdzie wzrost salda był prawie 17-krotny).

Głównym partnerem handlowym Małopolski są kraje Unii Europejskiej (90% wartości eksportu). Najważniejszymi kierunkami eksportu w 2011 r. były Niemcy, Czechy i Francja. W przypadku importu małopolskie podmioty współpracowały przede wszystkim z Niemcami, Słowacją (dla której Małopolska była w 2011 roku głównym partnerem handlowym), Holandią (skąd import wzrósł rok do roku o 26% czyli 100 mln euro), oraz podmiotami z Czech, Francji, Austrii i Rosji.

W zakresie wywozu na rynki Dalekiego Wschodu w 2011 roku nastąpił ponowny wzrost, procentowo rok do roku aż o 69%. W 2011 roku małopolscy przedsiębiorcy zintensyfikowali współpracę z firmami z Indii – eksport wzrósł o 98% względem 2010 roku i osiągnął wartość 97 mln euro. Ponadto ożywiły się kontakty z firmami z Chin i w 2011 roku nastąpił wzrost eksportu do wartości 66 mln euro.

Małopolski import charakteryzuje, tak samo jak i eksport, wysoka koncentracja ze względu na jego źródła. W 2011 roku 29% przywozu pochodziło z Niemiec (2,09 mld euro). Pięciu głównych zagranicznych partnerów handlowych dostarczało na małopolski rynek towary i usługi, które stanowiły w 2011 roku 56% wartości całego importu. 92% tej wartości generowane było z kolei przez 20 największych podmiotów. W bardzo podobny sposób kształtuje się podział wartości importu na poziomie całego kraju.

Wyniki finansowe przedsiębiorstw²⁸

Wyniki finansowe przedsiębiorstw zarejestrowanych w Małopolsce w okresie styczeń-wrzesień 2012 r. kształtowały się gorzej, niż w porównywalnym okresie poprzedniego roku. Wyższe o niemal 3,5% przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (121 703 mln zł wobec 117 598 mln zł w okresie trzech kwartałów 2011 r.) zostały uzyskane przy kosztach własnych sprzedanych produktów, towarów i materiałów wyższych o ponad 3,8% (116 249,4 mln zł w I-IX 2012 r.). W efekcie wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów wyniósł 5 453,6 mln zł i tym samym był niższy niż w porównywalnym okresie poprzedniego roku. Wynik finansowy brutto (czyli bilans zysków i strat poniesionych przez podmioty z sektora przedsiębiorstw) był o niemal 3,7% niższy, niż przed rokiem i wyniósł 5 857,2 mln zł, zaś wynik finansowy netto (to znaczy uwzględniający podatek dochodowy od osób prawnych i fizycznych) ukształtował się na poziomie 4 976,3 mln zł (o ponad 1,1% niższym, niż w okresie I-IX 2011 r.).

Najwyższy udział w wyniku finansowym netto w okresie trzech kwartałów 2012 r. miały podmioty z sekcji „przetwórstwo przemysłowe” (55,9%), „wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę” (18,9%) oraz „handel; naprawa pojazdów samochodowych” (17,8%). W porównaniu z odpowiednim okresem poprzedniego roku największe spadki udziału dotyczyły przetwórstwa przemysłowego, informacji i komunikacji oraz budownictwa. Największy wzrost udziału w wyniku finansowym nastąpił

²⁸ „Biuletyn statystyczny województwa małopolskiego III kwartał 2012”, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012.

w sekcjach „wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę” oraz „transport i gospodarka magazynowa”.

Udział sekcji w wyniku finansowym netto przedsiębiorstw zarejestrowanych w Małopolsce

Sekcje PKD 2007	I-IX 2011	I-IX 2012
górnictwo i wydobywanie	2,04%	1,42%
przetwórstwo przemysłowe	60,18%	55,92%
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	12,29%	18,85%
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	2,09%	2,15%
budownictwo	1,36%	-1,84%
handel; naprawa pojazdów samochodowych	16,85%	17,80%
transport i gospodarka magazynowa	0,03%	1,83%
zakwaterowanie i gastronomia	-0,06%	0,72%
informacja i komunikacja	4,48%	1,02%
obsługa rynku nieruchomości	0,54%	0,48%
suma wyniku finansowego netto przedsiębiorstw (w mln zł)	5033,0	4976,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynu statystycznego województwa małopolskiego. III kwartał 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012.

Szczególną uwagę zwraca sytuacja finansowa podmiotów działających w sekcji „budownictwo”: przy przychodach ze sprzedaży na poziomie 5 570,8 mln zł i kosztach własnych sprzedanych produktów, towarów i materiałów o wartości 5 507,1 mln zł osiągnęły one wynik finansowy ze sprzedaży w wysokości zaledwie 63,8 mln zł, a strata brutto całej branży w wysokości 263 mln zł przewyższyła zysk brutto (225,4 mln zł), dając wynik finansowy brutto na poziomie – 37,7 mln zł. Po uwzględnieniu podatku dochodowego wynik finansowy netto budownictwa w Małopolsce (uwzględniając wyłącznie firmy zarejestrowane w województwie małopolskim) w trzech kwartałach 2012 r. wyniósł – 91,6 mln zł. Dla porównania w okresie I-IX 2011 r. budownictwo notowało zysk na poziomie 68,3 mln zł. Dane o sytuacji finansowej przedsiębiorstw są podawane kwartalnie narastająco, zatem prawdopodobnie wynik osiągnięty przez budownictwo na koniec roku 2012 r. okaże się lepszy. Niemniej obserwowane od 2009 roku obniżenie wyników finansowych budownictwa w 2012 r. było wyjątkowo głębokie.

Nakłady inwestycyjne²⁹

W trzech kwartałach 2012 r. nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw³⁰ wyniosły 4 834,88 mln zł, czyli o 19,7% więcej, niż w porównywalnym okresie roku poprzedniego. Niemal cała ta kwota została przeznaczona na inwestycje w środki trwałe (4 834,49 mln zł), z tego 44,7% w budynki i budowlę, 47,4% przeznaczono na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi, zaś 7,5% na środki transportu. Największy udział w inwestycjach w środki trwałe miały przedsiębiorstwa przemysłowe (67%). Inwestycje firm działających w branży handel i naprawy pojazdów samochodowych stanowiły 18,8% nakładów na środki trwałe

²⁹ „Biuletyn statystyczny województwa małopolskiego III kwartał 2012”, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012.

³⁰ Zatrudniających powyżej 49 osób, gdyż tylko takie mają obowiązek sprawozdawczości w zakresie nakładów inwestycyjnych.

poniesionych przez małopolskie przedsiębiorstwa w okresie I-III kw. 2012 r., zaś w przypadku firm usługowych³¹ było to 7,9%.

Inwestycje zagraniczne³²

Na koniec 2011 roku w Małopolsce zarejestrowanych było 3 921 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, czyli 5,5% tego typu podmiotów obecnych w Polsce. W porównaniu z latami 2009 i 2010 widoczna była wyższa aktywność inwestorów zagranicznych w zakładaniu nowych podmiotów. W 2011 r. inwestycje zagraniczne wyniosły 1 107 mln USD, co oznacza ich istotne zwiększenie (o 34,5%) w stosunku do roku poprzedniego oraz powrót do poziomu inwestycji zagranicznych z roku 2007. Wśród inwestycji „greenfield” na obiekty nowooddane lub będące w realizacji w 2011 roku przypadało 60% (257 mln USD); pozostałe środki dotyczyły nakładów na obiekty tego typu zrealizowane w latach wcześniejszych.

W 2011 roku zdecydowanie największe inwestycje miały miejsce w usługach i stanowiły 3/5 środków, które napłynęły w tym okresie do Małopolski. Inwestorzy zagraniczni wyłożyli w 2011 roku na rozwój sektora usług 670,2 mln USD. Ponad 2/3 tej sumy (454,3 mln USD) trafiło do podmiotów prowadzących działalność z zakresu informacji i komunikacji. Znaczące środki (146,9 mln USD) przeznaczono również na rozwój działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości. Mniejsze nakłady ponieśli inwestorzy zagraniczni w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (35,7 mln USD) oraz finansowej i ubezpieczeniowej (21,3 mln USD).

Wysoka wartość inwestycji zagranicznych w usługach wynikała przede wszystkim z dużych nakładów na przejęcia i fuzje. Usługi były też głównym źródłem nakładów na nowe przedsięwzięcia („greenfield”). Natomiast nakłady na rozbudowę starszych zakładów i placówek, równie istotne dla gospodarki regionu, ponoszone były przede wszystkim w sektorze przemysłowym.

Wartość inwestycji w działalność handlową w 2011 roku przekroczyła 95 mln USD. W poprzednich latach przeważały inwestycje w handel detaliczny (ponad 2/3 nakładów), natomiast w 2011 roku bardziej aktywne były podmioty zagraniczne w handlu hurtowym (3/4 nakładów na handel).

Małopolskę charakteryzuje specyficzna struktura wielkościowa podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego: firmy zatrudniające do 9 osób stanowią 67% takich podmiotów, co daje województwu drugą lokatę w Polsce (odsetek mikro firm wśród wszystkich podmiotów z kapitałem zagranicznym dla kraju wynosi 63%). Udział firm małych (10-49 zatrudnionych) jest na poziomie równym średniej krajowej (19,4%). Mniej jest natomiast firm średnich i dużych (odpowiednio o 2 i 1 punkt procentowy).

Na koniec 2011 roku w firmach z kapitałem zagranicznym na terenie Małopolski było zatrudnionych 99,4 tys. pracowników, czyli 10,2% pracujących poza rolnictwem. Ponad 77% ogółu zatrudnionych pracowało w firmach z kapitałem europejskim.

³¹ Zaliczono tu przedsiębiorstwa działające w sekcjach: transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja oraz obsługa rynku nieruchomości.

³² Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2011 roku. Ocena małopolskiego rynku pracy przez inwestorów zagranicznych, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, UMWM, Kraków 2012.

W strukturze zatrudnienia w spółkach z kapitałem zagranicznym według sekcji PKD dominuje przetwórstwo przemysłowe. Pod koniec 2011 roku pracowało w nim 34,3 tys. osób czyli 34,5% wszystkich pracujących w zagranicznych przedsiębiorstwach w regionie. Choć rośnie liczba pracujących w firmach działających w sektorze przemysłowym, ich udział w regionalnym rynku miejsc pracy oferowanych przez zagranicznych inwestorów systematycznie spada.

Największy wzrost zatrudnienia (o 1,1 tys. osób) zanotowały przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym prowadzące działalność w sekcji handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów. Pod koniec 2011 roku zatrudniały one 18,6 tys. osób, mając tym samym blisko 19% udział w rynku pracy tworzonego przez zagranicznych inwestorów.

Wśród miejsc pracy oferowanych przez inwestorów z kapitałem zagranicznym istotne znaczenie mają również te w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz w działalności naukowej, profesjonalnej i technicznej. Obie gałęzie zanotowały w 2011 roku wzrost zatrudnienia w porównaniu z rokiem poprzednim. Wynika to w szczególności z ciągle dynamicznego rozwoju sektora BPO i SSC, których centra usług klasyfikowane są w tych dwóch sekcjach usług. W czterech wymienionych wyżej gałęziach zatrudnionych jest 3/4 osób, które pracują w małopolskich firmach usługowych z kapitałem zagranicznym.

Duży wzrost zatrudnienia (o około 0,5 tys. osób) zanotowało budownictwo. Spadek liczby zatrudnionych w firmach zagranicznych dotyczył natomiast informacji i komunikacji (1,1 tys.). Nie był to spadek bezwzględny miejsc pracy, lecz zmiana własnościowa w jednej z największych firm branży w regionie – Comarch.

W 2011 r. nadal główny strumień inwestycji zagranicznych w Małopolsce płynął do Krakowa (ponad połowa z 1,1 mld USD) oraz powiatów sąsiednich: wielickiego i krakowskiego. Te dwa ostatnie powiaty, a także myślenicki, korzystają również na relokacji firm produkcyjnych z Krakowa, co jest pochodną z jednej strony dobrej dostępności komunikacyjnej tych terenów, a z drugiej – lokalizacji specjalnych stref ekonomicznych i stref aktywności gospodarczej. Wyraźne jest zjawisko rozlewania się nowych inwestycji z Krakowa do strefy podmiejskiej, widoczne przede wszystkim w inwestycjach „greenfield”.

Pierwsze przejawy procesów suburbanizacji gospodarczej w zakresie inwestycji zagranicznych zaczynają pojawiać się także w strefie podmiejskiej Tarnowa. Do powiatu tarnowskiego napłynęło w 2011 roku aż 5% nakładów „greenfield”, czyli pięciokrotnie więcej niż wynosi jego udział w latach 1989-2011. Nie zaobserwowano jak dotąd wzrostu atrakcyjności strefy podmiejskiej Nowego Sącza. Na teren powiatu nowosądeckiego w całym okresie 1989-2011 napłynęło zaledwie 12 mln USD, czyli 0,2% łącznych nakładów „greenfield” w województwie małopolskim. W samym 2011 roku było to tylko 0,4% inwestycji poniesionych w regionie.

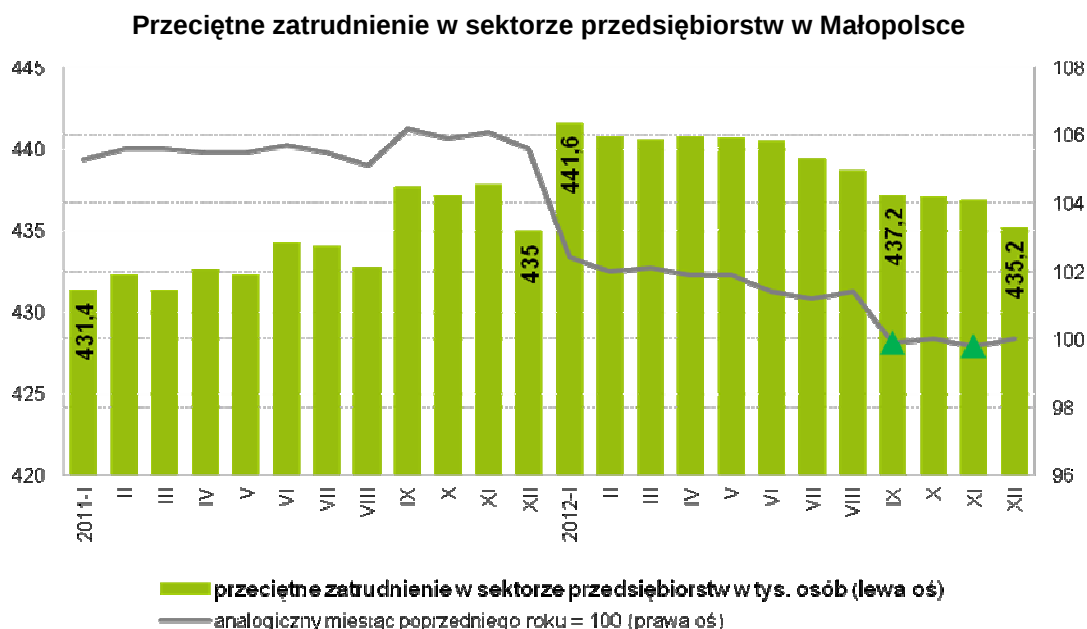
Obszary będące przedmiotem najmniejszego zainteresowania kapitału zagranicznego obejmują Małopolskę południową (oprócz Nowego Sącza) i rolnicze tereny północno-wschodnie województwa (powiaty proszowski, miechowski, dąbrowski). W przypadku Małopolski południowej jest to związane z ich słabszą dostępnością komunikacyjną, niewielką podażą terenów inwestycyjnych m.in. na skutek ukształtowania terenu, dużego odsetka obszarów chronionych oraz (co jest również cechą powiatów północno-wschodnich)

słabej aktywności samorządów w zakresie polityki proinwestycyjnej, a także mniej korzystnych cech rynku pracy przy relatywnie niewielkim rynku zbytu dla działalności usługowej i handlowej na dużej części tych terenów.

Inwestycje zagraniczne w bardzo ograniczonym stopniu obejmują przemysły wysokiej techniki, chociaż ich rola w ostatnich pięciu latach wyraźnie rośnie. Wyraźna poprawa struktury pod względem zaawansowania technologicznego widoczna jest natomiast w usługach, jeśli jako miernik przyjąć liczbę zatrudnionych.

3.6. Zatrudnienie

W 2012 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw³³ w Małopolsce wyniosło 440,6 tys. osób³⁴. Choć w porównaniu z 2011 rokiem zatrudnienie wzrosło o 0,5%, to jego wzrost wyraźnie wyhamował. Po dużych wzrostach w poprzednich latach (w roku 2011 o ponad 6%) i styczniowym skokowym wzroście zatrudnienia, w 2012 r. wielkość przeciętnego zatrudnienia utrzymywała się na podobnym poziomie lub malała. Mierząc wielkość branż przeciętnym zatrudnieniem możemy stwierdzić, że spośród sekcji gospodarki Małopolski najbardziej urosły informacja i komunikacja (o 7,9%), transport i gospodarka magazynowa (o 7,2%) oraz administrowanie i działalność wspierająca (o 4,7%). Pod względem zatrudnienia skurczyły się sekcje zakwaterowanie i gastronomia (o 8,6%) oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 2,4%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie. Czerwonymi trójkątami oznaczono miesiące, w których odnotowano przeciętne zatrudnienie niższe, niż w analogicznych miesiącach poprzedniego roku.

³³ Przytoczone dane dotyczą przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9. Definicję sektora przedsiębiorstw można znaleźć w opracowaniach GUS i Urzędu Statystycznego w Krakowie.

³⁴ „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r.” nr 12/2012 Urząd Statystyczny w Krakowie, 29.01.2013.

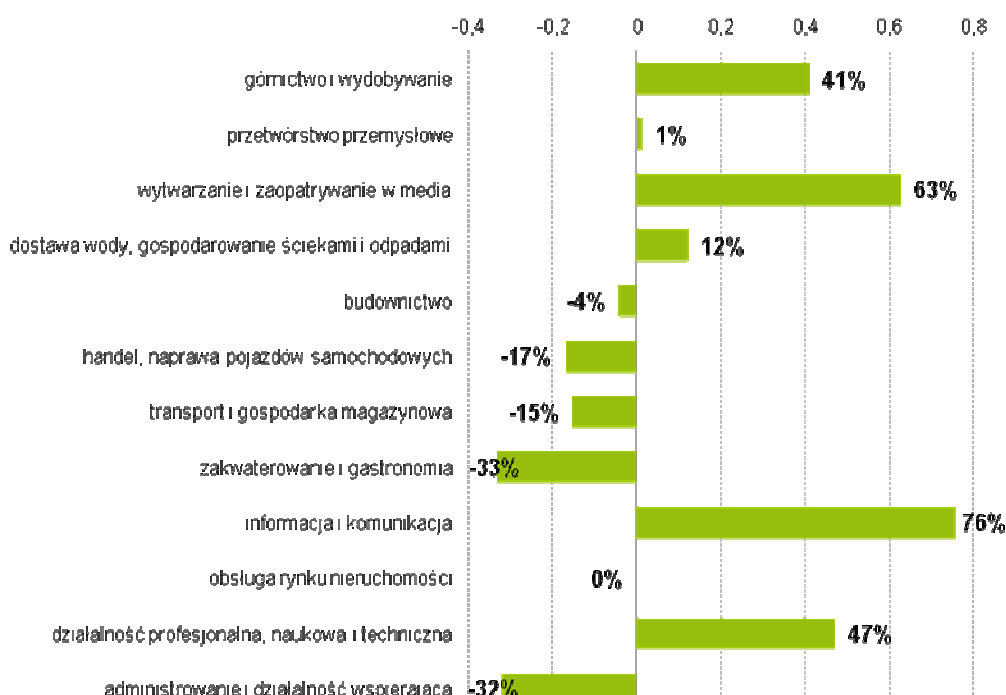
W budownictwie nastąpił wzrost zatrudnienia. W okresie styczeń-wrzesień przeciętne zatrudnienie w budownictwie wyniosło 45,8 tys., co w efekcie dało wzrost o 1,5% w stosunku do odpowiedniego okresu roku poprzedniego, jednak bazując na wynikach całorocznych z poprzednich lat (I-XII 2010 r/r – o 7%, I-XII 2011 r/r – o 10%), wzrost ten był zauważalnie mniejszy³⁵.

3.7. Wynagrodzenia

W 2012 r. notowano wzrost wynagrodzeń na poziomie niższym, niż w latach poprzednich. W sektorze przedsiębiorstw przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło w całym 2012 r. 3 393,36 zł, czyli o 2,4 % więcej, niż w roku 2011. Największy wzrost wynagrodzeń nastąpił w sekcji administrowanie i działalność wspierająca (o 8,6%) oraz zakwaterowanie i gastronomia (o 4,5%), są to jednak najgorzej opłacane sekcje działalności gospodarczej. Nieco mniejszy wzrost wynagrodzeń nastąpił w sekcjach, w których płace utrzymują się zdecydowanie powyżej średniej wojewódzkiej: w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami i odpadami (4,4%), w informacji i komunikacji (o 4%). Natomiast w budownictwie wynagrodzenia spadły (o 4,2% w stosunku do 2011 r.).

W grudniu 2012 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze publicznym wyniosło 4 989,47 zł (o 13,2% więcej niż rok wcześniej), a w sektorze prywatnym – 3 426,06 zł (o 1,1% więcej).

Odchylenia przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto od średniej płacy w przedsiębiorstwach w Małopolsce w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie.

³⁵ Biuletyn statystyczny województwa małopolskiego III kwartał 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012.

Malejące tempo wzrostu wynagrodzeń jest pochodną obniżania kosztów ponoszonych na wynagrodzenia przez pracodawców. Z badań prowadzonych przez NBP³⁶ wynika, że obniżanie wynagrodzeń jest coraz częściej stosowaną metodą redukcji kosztów działalności firm, także dla tych przedsiębiorstw, które nie notują pogorszenia sytuacji finansowej. Odbywa się to poprzez ograniczanie bądź likwidację dodatkowych świadczeń (jak premie), renegocjację warunków pracy i płacy oraz korzystanie z pracy tymczasowej, a także umów czasowych i innych charakteryzujących się niższymi kosztami po stronie pracodawcy.

Tempo wzrostu wynagrodzeń w 2012 r. było niższe od inflacji (która w 2012 r. wyniosła 3,7%³⁷), co w połączeniu z rosnącym bezrobociem przekładało się na mniejszą siłę nabywczą gospodarstw domowych.

W Małopolsce w ciągu pierwszych trzech kwartałów 2012 r. największy wzrost cen dotyczył usług transportowych (o 6,9%) oraz kosztów użytkowania mieszkania (o 5,6%). Obniżeniu uległy jedynie ceny odzieży i obuwia (o 1,7%). W grudniu 2012 r. ceny większości artykułów żywnościowych były wyższe niż w analogicznym okresie 2011 r.³⁸

Dane o wartości sprzedaży detalicznej świadczą o zmianie zachowań konsumpcyjnych mieszkańców Małopolski. W grudniu 2012 r. odnotowano spadek sprzedaży detalicznej (o 1,2% rok do roku). W porównaniu z grudniem 2011 r. zmniejszyła się sprzedaż paliw (stałych, ciekłych i gazowych – o 2,6%), włókna, odzieży i obuwia (o 23,5%), mebli, rtv i agd (o 22,9%), pojazdów samochodowych, motocykli i części (o 1,1%). Spadła również pozostała sprzedaż detaliczna w niewyspecjalizowanych sklepach (o 6,8%). Sprzedaż żywności i napojów utrzymała się na niezmiennym poziomie, natomiast wzrost sprzedaży zanotowano w jednostkach zajmujących się sprzedażą prasy, książek, pozostałą sprzedażą w wyspecjalizowanych sklepach (o 51%), a także w przedsiębiorstwach handlujących farmaceutykami, kosmetykami i sprzętem ortopedycznym (o 12,9%).³⁹

W Polsce wzrost gospodarczy jest silnie powiązany z konsumpcją – zakupy (firm i klientów indywidualnych) napędzają rozwój gospodarczy w większym stopniu, niż eksport. Ograniczenie siły nabywczej Polaków i coraz trudniejszy dostęp do kredytów konsumpcyjnych, skutkuje spadkiem sprzedaży tych towarów, które nie są niezbędne dla codziennej egzystencji. Przykładem może być spadek sprzedaży wyposażenia mieszkań, który w 2013 r. prawdopodobnie się pogłębi w związku ze spadkiem zainteresowania zakupem mieszkań (będącym pochodną zakończenia programu „Rodzina na Swoim” i niską dostępnością kredytów mieszkaniowych).

³⁶ Badanie Ankiety Rynku Pracy 2012, NBP.

³⁷ Średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, Urząd Statystyczny w Krakowie, http://www.stat.gov.pl/krak/69_1364_PLK_HTML.htm (dn. 11.02.2013 r.)

³⁸ „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r.” nr 12/2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, 29.01.2013.

³⁹ „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r.” nr 12/2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, 29.01.2013. Przytoczone dane odnoszą się do wartości sprzedanych towarów, nie zaś ich ilości.

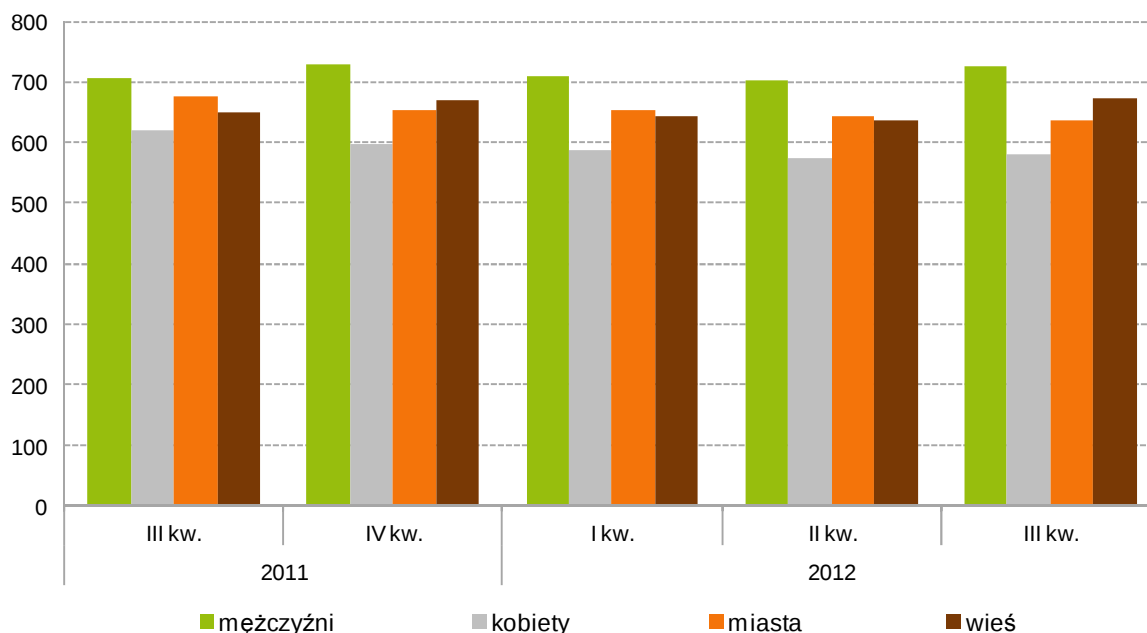
3.8. Charakterystyka pracujących

Według danych pochodzących z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności⁴⁰ w III kwartale 2012 r. liczba osób w wieku 15 lat i więcej była wyższa, niż przed rokiem i wynosiła 2 629 tys. osób – o 1,8% więcej, niż w odpowiednim okresie roku 2011. Liczba pracujących wyniosła 1 308 tys. osób, bezrobotnych było 146 tys. mieszkańców Małopolski, a w bierności zawodowej pozostawało 1 176 tys. osób w wieku 15 lat i więcej. Tym samym udział osób pozostających poza zatrudnieniem, to jest bezrobotnych i biernych zawodowo przekroczył w Małopolsce 50%.

Od III kwartału 2012 r. dokonano zmian w metodologii BAEL, między innymi zmieniono podstawy naliczania (na wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011) oraz wyłączono z badania osoby przebywające za granicą lub w obiektach zbiorowego zakwaterowania 12 miesięcy lub więcej⁴¹. Dane prezentowane w opracowaniach Urzędu Statystycznego w Krakowie zostały przeliczone wstecz do III kwartału 2011 r. W związku z tym niemożliwe jest obecnie określenie na podstawie wyników BAEL głębokości zmian na małopolskim rynku pracy. Można jednak stwierdzić, że kierunek zmian jest niekorzystny: w 2012 r. zatrudnienie było niższe, niż w porównywalnych okresach poprzedniego roku, przy jednoczesnym wzroście bezrobocia.

Przy utrzymaniu sezonowych trendów widoczny jest utrzymujący się spadek liczby pracujących kobiet oraz mieszkańców miast. Tendencje te są charakterystyczne dla okresów niższej koniunktury gospodarczej (i wzrostu bezzatrudnieniowego).

Pracujący mieszkańcy Małopolski wg BAEL (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie

⁴⁰ „Informacja sygnałowa nr 14 Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2012 r.”, Urząd Statystyczny w Krakowie, grudzień 2012 r.

⁴¹ W efekcie w porównaniu z danymi prezentowanymi w ubiegłorocznym raporcie liczba osób pracujących w II kwartale 2011 r. zmniejszyła się o 49 tys. osób.

Współczynnik aktywności zawodowej, rozumiany jako udział aktywnych zawodowo w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej, wyniósł 55,3% (Polska 56,2%), i tym samym obniżył się o 0,9 p.p. w porównaniu z II kwartałem 2011 r., ale wzrósł o 0,5 p.p. w porównaniu z II kwartałem 2012 r. W podziale według płci bardziej aktywni zawodowo byli mężczyźni (współczynnik aktywności – 63,3%) niż kobiety (47,8%). W przekroju terytorialnym (miasto/wieś) nie zanotowano różnic. Najwyższym współczynnikiem aktywności zawodowej charakteryzowały się grupy mieszkańców w wieku 35-44 lata (87,4%), 25-34 lata (83,8%) oraz 45-54 lata (80,8%). Najniższą wartość wskaźnika zanotowano wśród osób w wieku 55 lat i więcej (23,9%), co było związane z nabywaniem przez te osoby uprawnień emerytalnych. Przyjmując jako kryterium poziom wykształcenia, najwyższy współczynnik aktywności zawodowej dotyczył wciąż osób z wykształceniem wyższym (78,7%).

Wśród osób pracujących w III kwartale 2012 r. największy udział miały osoby z wykształceniem wyższym (niemal 30%) oraz z zasadniczym zawodowym (niecałe 29%). Nieco mniej było osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym – około 28%. Najmniej osób pracujących legitymowało się wykształceniem gimnazjalnym bądź niższym (6,8% populacji pracujących).

Pod względem wieku najmniej liczne były skrajne grupy wiekowe pracujących, tj. 15-24 lata oraz 55 lat i więcej. Ich udział w ogólnej liczbie pracujących w III kwartale br. wyniósł odpowiednio: 8,2% i 14,7%.

Pracownicy najemni (osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy) stanowili 74,7% ogółu pracujących (977 tys. z 1308 tys. pracujących), ponad 2/3 z nich (68,2%) była zatrudniona w sektorze prywatnym. Umowę na czas nieokreślony posiadało 78,4%, pracowników najemnych, pozostałe 21,6% to osoby z umowami na czas określony.

Według grup zawodów najliczniejszą grupę w województwie małopolskim nadal tworzyli specjaliści – 259 tys. osób, z czego 62,9% stanowiły kobiety. Wśród robotników przemysłowych i rzemieślników (214 tys. osób), mężczyzn było ponad 90%. Pracownicy usług i sprzedawcy w liczbie 182 tys. osób byli trzecią pod względem liczebności grupą zawodową, w której kobiety stanowiły 65,9%.

W sektorze przedsiębiorstw po styczniowym wzroście (o 8,6 tys. w stosunku do grudnia 2011 r., do poziomu 460,5 tys. osób) liczba pracujących stopniowo malała do 455,6 tys. we wrześniu. W październiku nastąpił niewielki wzrost (o 0,7 tys.), a potem kolejny spadek. Mimo to grudniowe dane były lepsze od ubiegłorocznych (o ponad 0,5%)⁴².

Bardziej szczegółowa analiza jest możliwa w oparciu o dane na koniec III kwartału 2012 r.⁴³ W porównaniu do września 2011 r. pracujących w sektorze przedsiębiorstw było o 0,1% więcej, przy czym największy wzrost zanotowano w sekcjach informacja i komunikacja (o 9,4%), transport i gospodarka magazynowa (o 6,9%) oraz administrowanie i działalność wspierająca (o 5,4%), czyli w usługach, a spośród działów produkcyjnych – w produkcji papieru i wyrobów z papieru (o 5,1%). Największe procentowo spadki nastąpiły w zakwaterowaniu i gastronomii (o 9,9%) i w budownictwie (o 2,2%; największy spadek

⁴² Bank Danych Lokalnych: dane krótkookresowe, kategoria: rynek pracy, grupa: pracujący, zatrudnieni i przeciętne zatrudnienie według PKD 2007, podgrupa: pracujący w sektorze przedsiębiorstw. Pobrano dnia 13.02.2013 r.

⁴³ Biuletyn statystyczny województwa małopolskiego III kwartał 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012.

nastąpił w podmiotach zajmujących się budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej – o 7,6%), zaś spośród działów produkcyjnych: w produkcji wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (o 10,5%) oraz w produkcji odzieży (o 7%).

Struktura pracujących w sektorze przedsiębiorstw w Małopolsce w 2012 r. była zbliżona do ubiegłorocznej. Nadal 2/5 pracowało w przemyśle, ponad 1/4 w handlu i naprawach, 1/9 w budownictwie i 1/7 w usługach (w tym w administrowaniu i działalności wspierającej, w zakwaterowaniu i gastronomii, w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej oraz w obsłudze rynku nieruchomości). Zauważalne było jednak zmniejszanie się liczby pracujących w budownictwie oraz zwiększanie – w usługach.

4. DEMOGRAFIA I RYNEK PRACY⁴⁴

4.1. Podsumowanie

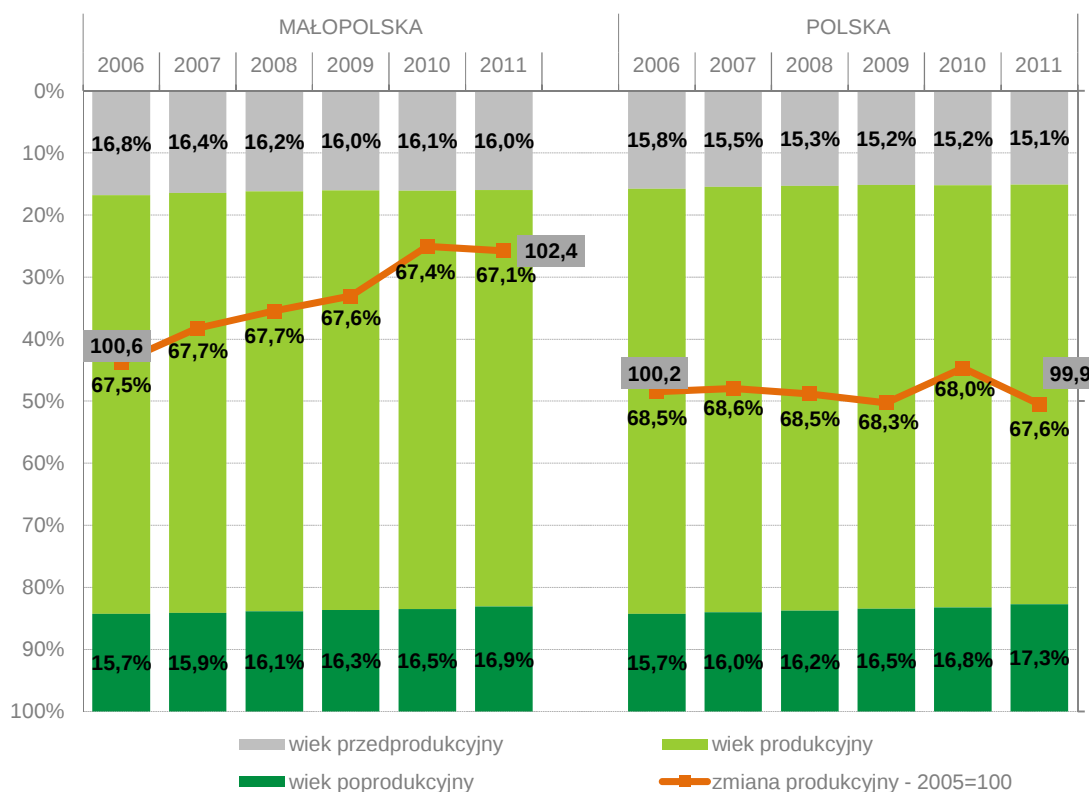
- Warunki na małopolskim rynku pracy w 2012 roku były mniej sprzyjające dla osób bezrobotnych oraz poszukujących zatrudnienia niż rok wcześniej.
- Liczba ofert pracy w dyspozycji urzędów pracy nieznacznie wzrosła, jednak wzrost ten był spowodowany wzrostem liczby ofert pracy subsydiowanej (liczba niesubsydiowanych ofert pracy spadła).
- Pogorszenie sytuacji przedsiębiorstw (widoczne zwłaszcza w drugiej połowie roku) oraz towarzyszące temu negatywne przewidywania odnośnie kondycji firm w kolejnych miesiącach, skłaniały pracodawców do ograniczania zatrudnienia. Badania wskazują, że liczba pracodawców redukujących liczbę pracowników była większa niż tych, którzy zwiększali zatrudnienie. Bez względu na aktualną kondycję firmy, wyobrażenia dotyczące przyszłości oraz niepewność z nią związana, zniechęcają pracodawców do podejmowania ryzyka. Większość z nich stosuje raczej strategię wyczekiwania, również w zakresie polityki kadrowej.
- W efekcie wskaźniki rynku pracy dla Małopolski w 2012 r. były mniej korzystne niż w 2011 roku.
 - Spadła liczba osób pracujących w Małopolsce, a tym samym również wskaźnik zatrudnienia.
 - Wzrosła liczba osób bezrobotnych i biernych zawodowo, co z kolei przełożyło się na spadek współczynnika aktywności zawodowej oraz wzrost stopy bezrobocia według BAEL. Wzrost liczby osób bezrobotnych w rejestrach urzędów pracy widoczny był szczególnie w ostatnim kwartale 2012 roku.
 - Zanotowano wyższy niż w latach ubiegłych poziom zwolnień z przyczyn zakładów pracy. W szczególnie trudnej sytuacji znaleźli się pracownicy zwolnieni z branży budowlanej oraz produkcji przemysłowej.
 - Wzrosła liczba oraz udział osób bezrobotnych długotrwale w ogóle bezrobotnych.
 - Liczba młodych bezrobotnych wzrosła, jednak odsetek osób młodych w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w małopolskich urzędach pracy zmniejszył się.
- Sytuacja na rynku pracy w regionie zmieniła się znacząco w porównaniu z rokiem poprzednim. Nie należy jednak zapominać, że Małopolskę, która stanowi jedną z największych gospodarek regionalnych i duży jak na polskie warunki rynek pracy, cechuje również większa od średniej krajowej dynamika zmian. Liczba osób bezrobotnych wzrosła znacząco w stosunku do poprzedniego roku nie tylko w Małopolsce, ale również w województwie mazowieckim, śląskim, wielkopolskim oraz dolnośląskim, czyli największych rynkach pracy w Polsce. Ta tendencja pozwala mieć nadzieję, że spodziewana w 2013 roku poprawa koniunktury będzie odczuwalna na małopolskim rynku pracy w większym stopniu, niż przeciętnie w kraju.

⁴⁴ Część danych GUS wykorzystanych w tym rozdziale została przeliczona zgodnie z nową metodologią i nową podstawą uogólniania danych na bazie wyników *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*. Dlatego niektóre liczebności mogą się nieznacznie różnić od zawartych w zeszłorocznym raporcie. Niemniej kierunek zmian pozostał niezmienny.

4.2. Demografia

Według danych ze Spisu Powszechnego w 2011 roku Małopolska liczyła 3 337 tys. mieszkańców. Na przestrzeni 10 lat (w porównaniu do poprzedniego spisu) liczba ludności województwa wzrosła o 105 tysięcy (3,3%). Pod względem liczby ludności Małopolska plasuje się na 4. miejscu w kraju – po województwach mazowieckim, śląskim i wielkopolskim. Jej mieszkańcy stanowią 8,7% ogółu ludności Polski, a ich udział stopniowo i systematycznie wzrasta. Główną przyczyną wzrostu liczby mieszkańców Małopolski pozostaje dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji stałej. W efekcie województwo małopolskie było jednym z dziesięciu województw, w których miał miejsce wzrost liczby ludności na przestrzeni ostatnich 10 lat. Charakterystyczne jest również to, że w Małopolsce większy odsetek ludności zamieszkuje tereny wiejskie (51%), niż miasta (w kraju te proporcje są odwrotne)⁴⁵.

Struktura wieku mieszkańców Małopolski na tle kraju 2006-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Obok wzrostu liczby ludności w Małopolsce od kilku lat odnotowuje się zmniejszanie populacji dzieci i młodzieży. Mimo to struktura mieszkańców województwa nadal jest młodsza niż w całej Polsce. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (do 15 lat) w Małopolsce w 2011 roku wynosił 16% i był nieco niższy niż rok wcześniej (16,1%). Zarówno w regionie, jak i w całym kraju, ma za to miejsce stały wzrost liczby i odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym (w Małopolsce z 505 994 w 2005 roku, co stanowiło

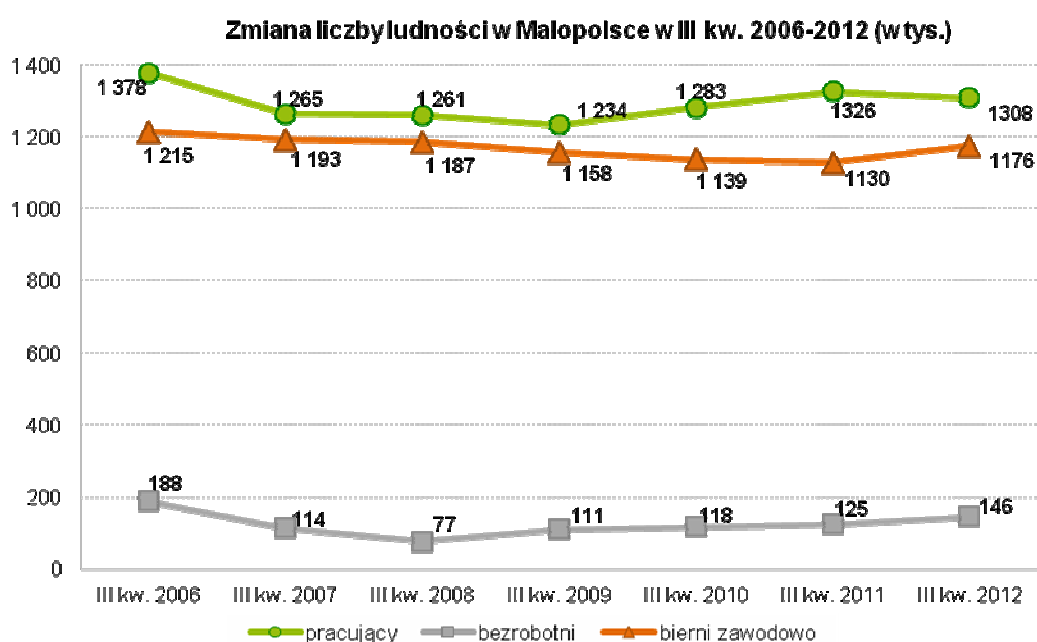
⁴⁵ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników. Warszawa: 2012.
 Źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lud_raport_z_wynikow_NSP2011.pdf

15,5%, do 564 683 czyli 16,9% w 2011). Jak wskazują prognozy, udział osób w tej grupie ludności będzie wzrastał, co związane jest ze starzeniem się społeczeństwa. Od 2005 roku w województwie rosła również liczba osób w wieku produkcyjnym. W kraju sytuacja jest odwrotna – liczby ludności w wieku produkcyjnym spada.

4.3. Rynek pracy

Aktywność zawodowa

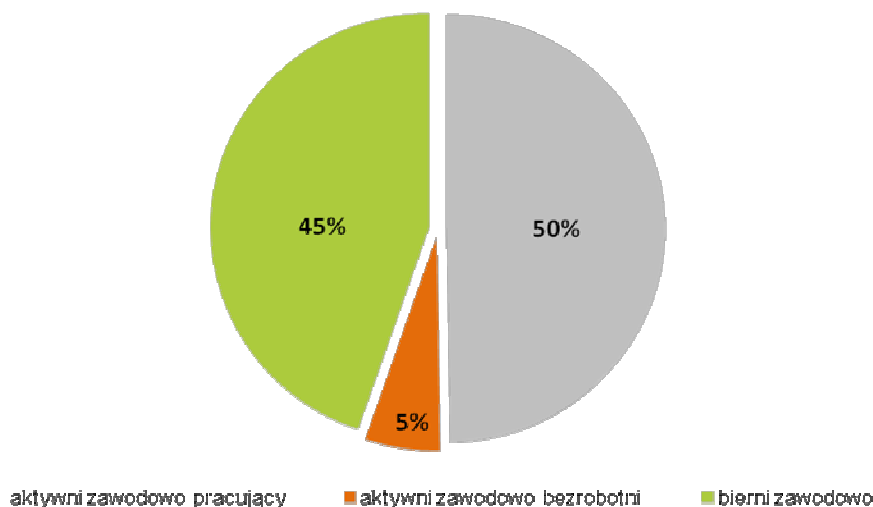
Rok 2012 przyniósł spadek liczby osób pracujących w Małopolsce o 18 tys. (1,4%). W tym samym czasie liczba osób bezrobotnych wzrosła o 21 tys. (czyli o 17%), a biernych zawodowo o 46 tys. (4 %).

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS

Ta ostatnia zmiana nastąpiła głównie za sprawą osób odchodzących na emeryturę, co nadal pozostaje główną przyczyną bierności zawodowej (43,6%). W III kwartale 2012 wzrosła liczba osób podających ją jako powód nieposzukiwania pracy. Wzrost zainteresowania przechodzeniem na emeryturę może być powodowany zmianami ustawowymi w tym zakresie i nowym sposobem naliczania wieku emerytalnego, obowiązującego od początku 2013 roku (naliczanie miesięczne). W 2012 roku spadła również liczba osób biernych zawodowo podejmujących naukę i uzupełnianie kwalifikacji. Ta grupa w 2012 stanowiła niespełna 26% ogółu biernych zawodowo Małopolan. Wzrosła natomiast liczba tych, którzy jako powód podawali chorobę. Podobnie jak rok wcześniej, zniechęcenie bezskutecznym poszukiwaniem pracy deklarowało mniej niż 2% osób biernych zawodowo (ok. 19 tys.).

**Struktura ludności Małopolski w wieku 15 lat i więcej
według aktywności ekonomicznej w III kw. 2012**

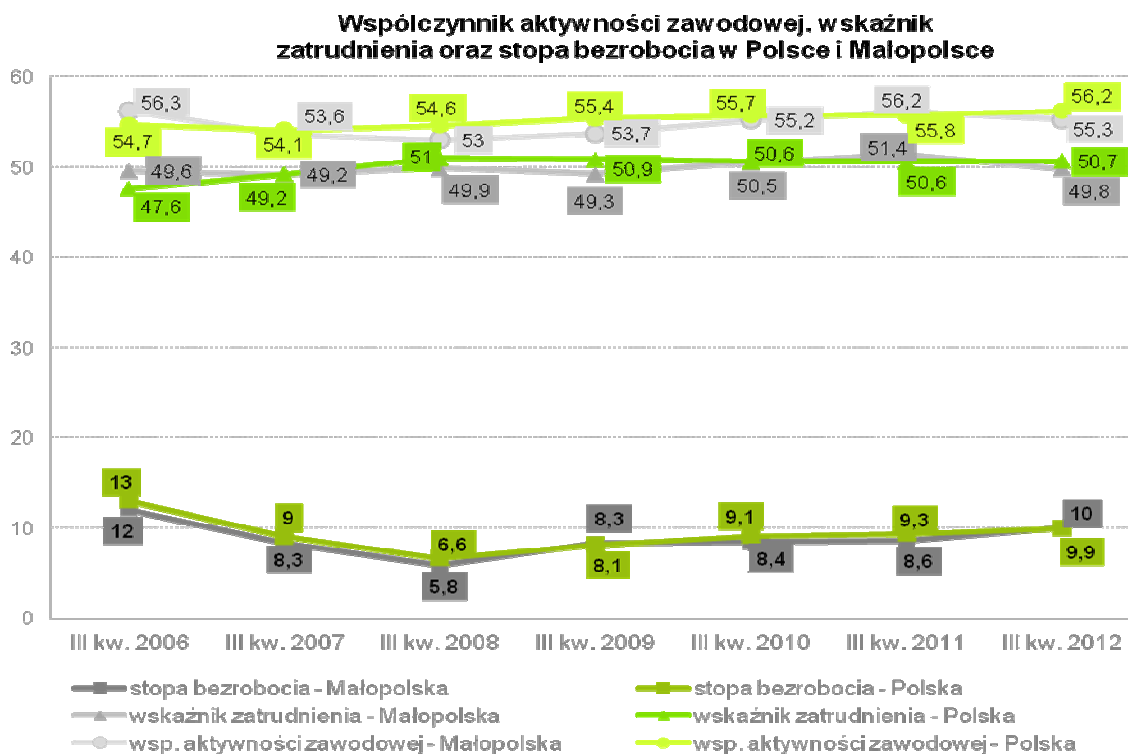

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, GUS

W trzecim kwartale 2012 roku w Małopolsce osoby bierne zawodowo stanowiły 44,7%, a osoby aktywne zawodowo 55,4% (w tym 5,6% stanowiły osoby bezrobotne, a 49,8% osoby pracujące). W porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego, udział aktywnych zawodowo spadł o 1,3 p.p. W 2011 roku proporcje poszczególnych kategorii były bardziej korzystne dla rynku pracy (mniejszy odsetek biernych zawodowo, a większy osób pracujących). Jak już zostało powiedziane, w 2012 roku liczba osób bezrobotnych cały czas wzrastała, natomiast kategoria pracujących zmniejszyła się. W rezultacie tych zmian proporcja osób niepracujących do pracujących wypadła mniej korzystnie – w III kwartale 2012 r. na 1 000 pracujących przypadało 1 011 niepracujących osób, podczas gdy rok wcześniej było to 929 osób.⁴⁶

Główne tendencje na rynku pracy w Małopolsce w 2012 roku widać obserwując zmiany wskaźników, jakie oblicza GUS na podstawie danych z BAEL, czyli współczynnika aktywności zawodowej, wskaźnika zatrudnienia oraz stopy bezrobocia. Zmiany te zostały zaprezentowane na poniższym wykresie.

⁴⁶ Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków: grudzień 2012, źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/krak/ASSETS_2012_14_inf_syg.pdf

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności, GUS

W III kw. 2012 roku w Małopolsce wartości trzech omawianych wskaźników były mniej korzystne niż średnio w kraju.

Współczynnik aktywności zawodowej spadł w województwie w stosunku do roku poprzedniego o 0,9 p.p. – do wartości 55,3%. W tym samym czasie omawiany wskaźnik wzrósł z Polsce o 0,4 p.p. (do 56,2%). Tym samym w 2012 roku w Małopolsce zanotowano niższy współczynnik aktywności zawodowej niż średnio w kraju (różnica 0,9 p.p.). Wiąże się to z faktem, że w skali kraju we wskazanym okresie rosła zarówno liczba pracujących, jak i bezrobotnych.

Wskaźnik zatrudnienia w Polsce i Małopolsce wzrastał od 2007 roku, jednak wskutek spowolnienia gospodarczego w 2009 roku trend ten został zahamowany. W III kwartale 2012 r. wskaźnik zatrudnienia wyniósł w województwie 49,8% (spadek o 1,6 p.p. w stosunku do 2011 r.), a w Polsce ustabilizował się na poziomie z poprzedniego roku - 50,7%. Według danych uśrednionych z I-III kw. 2012 r. wartość wskaźnika zatrudnienia w Małopolsce różni się o 14,5 punktu procentowego pomiędzy kobietami (42,4%) a mężczyznami (56,9%). W skali kraju różnica ta jest większa, wynosi bowiem 15,3 p.p. (kobiety – 42,9%; mężczyźni – 58,2%). Najwyższy wskaźnik zatrudnienia od lat utrzymuje się w grupie trzydziestolatków (81,3% w Małopolsce i 80,5% w Polsce według danych średniorocznych z 2011 roku) oraz czterdziestolatków (79,9% w Małopolsce oraz 80% w Polsce). Dużo gorzej kształtuje się sytuacja osób młodych (15-29 lat) – wkraczających na rynek pracy (42,3% w województwie i 44,1% w kraju), a najgorzej osób w wieku 50+ (odpowiednio 31% oraz 31,3%). Relacja grup wiekowych pod względem tego wskaźnika nie zmienia się od lat⁴⁷.

⁴⁷ Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Jeśli chodzi o stopę bezrobocia według BAEL, to od 2009 roku jej wartość wzrastała zarówno dla Małopolski jak i Polski. W III kwartale 2012 r. w Małopolsce wyniósł on 10% (wzrost o 1,4 p.p.), a w Polsce 9,9% (wzrost o 0,6 p.p.). Stopa bezrobocia jest niezmiennie wyższa wśród kobiet (11,8% w I-III kw. 2012) niż wśród mężczyzn (9,4%). Według danych uśrednionych z trzech kwartałów w 2012 roku różnica ta wyniosła w województwie 2,4 p.p.

Mniej korzystne wartości wskaźników w Małopolsce w porównaniu do średniej krajowej są wypadkową szeregu czynników opisanych w tegorocznym raporcie. Jak zostało zaznaczone w rozdziale dotyczącym gospodarki (w pkt. 3.5), kondycja małopolskich przedsiębiorstw jest w dużej mierze zależna od popytu wewnętrznego, a nie od eksportu, którego udział w małopolskiej produkcji sprzedanej odbiega zdecydowanie od średniej krajowej. W efekcie spadek popytu wewnętrznego, pociągający za sobą obniżenie wyników finansowych przedsiębiorstw przełożył się na pogorszenie wskaźników rynku pracy w większym stopniu, niż w innych regionach kraju.

Warto również zauważyć, że regiony cechujące się względnie lepszą niż przeciętnie sytuacją (niższa stopa bezrobocia, wyższy wskaźnik zatrudnienia), cechuje również większa dynamika zmian. Liczba osób bezrobotnych wzrosła znacząco w stosunku do poprzedniego roku nie tylko w Małopolsce, ale również w województwie mazowieckim, śląskim, wielkopolskim oraz dolnośląskim. We wspomnianych regionach wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego był również bardziej zauważalny niż w reszcie kraju. Są to największe rynki pracy w Polsce, nie jest więc zaskoczeniem, że sytuacja jest tu również bardziej dynamiczna niż w pozostałych regionach. Tłumaczy to też, dlaczego w 2012 roku w stolicy województwa zanotowano największy wzrost liczby osób bezrobotnych spośród wszystkich powiatów Małopolski (por. s. 38) .

Bezrobocie rejestrowane

W powiatowych urzędach pracy w Małopolsce na koniec 2012 roku zarejestrowanych było 161 161 osób bezrobotnych. Oznacza to, że liczba osób w rejestrach wzrosła o 11% w stosunku do roku poprzedniego. W porównaniu do sytuacji sprzed roku, był to wzrost znaczący (w 2011 roku liczba osób bezrobotnych w województwie wzrosła zaledwie o 2%). Jednak pogorszenie sytuacji nie było tak widoczne jak w roku 2009, gdy liczba ta w ujęciu rocznym wzrosła o ponad 30%. Pogorszenie kondycji przedsiębiorstw w wyniku spowolnienia gospodarczego było wówczas bardzo zauważalne.

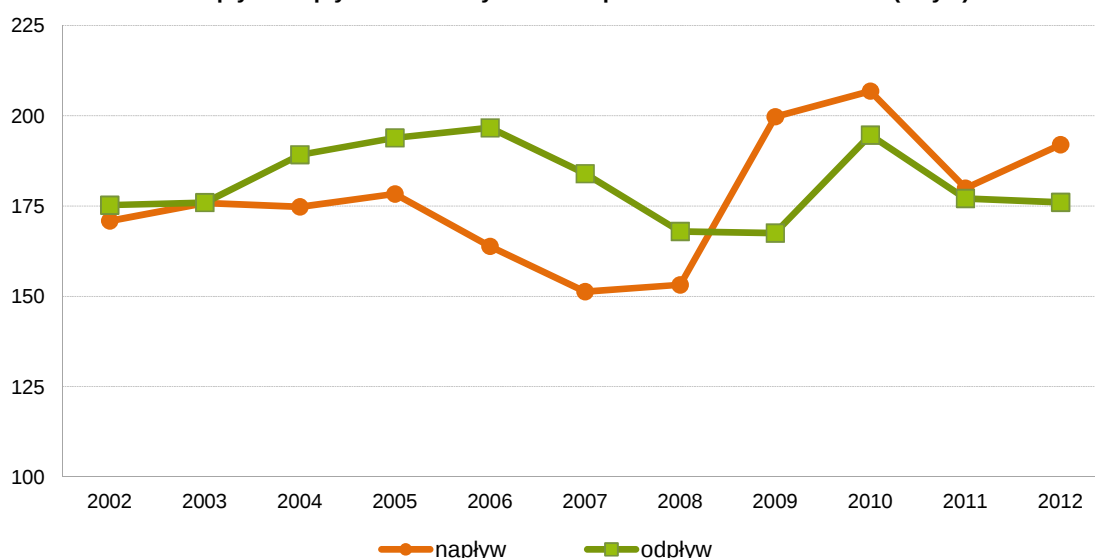
**Zmiana liczby osób bezrobotnych w Małopolsce
w latach 2002-2012**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

W latach poprzednich dynamicznie zmniejszająca się liczba osób bezrobotnych w rejestrach wynikała z utrzymywania się ujemnego salda pomiędzy napływami i odpływami z bezrobocia. Sytuacja uległa zmianie począwszy od czwartego kwartału 2008 roku – od tamtej pory co roku do rejestrów napływało więcej osób, niż z nich odchodziło. W ciągu 2012 roku napływ do rejestrów PUP wyniósł 192,7 tys. osób. W tym samym czasie z ewidencji wyłączono 176,6 tys. osób. Tym samym saldo między napływem i odpływem było dodatnie – wyniosło ponad 16 tys. osób.

Napływ i odpływ bezrobotnych w Małopolsce w latach 2002-2012 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce od lat utrzymuje się na niższym poziomie niż w kraju – od kilku lat różnica oscyluje wokół dwóch punktów procentowych (11,5%

w stosunku do 13,4% w 2012 r.). Tendencje w wartościach wskaźnika były podobne w kraju, jak i w regionie. W 2012 roku wzrost stopy bezrobocia wyniósł 1 p.p. w województwie oraz 0,9 p.p. w Polsce. Niestety według prognoz ekspertów wskaźnik ten będzie nadal rósł w 2013 roku (przypuszczalnie osiągnie poziom ok. 12,5%).⁴⁸

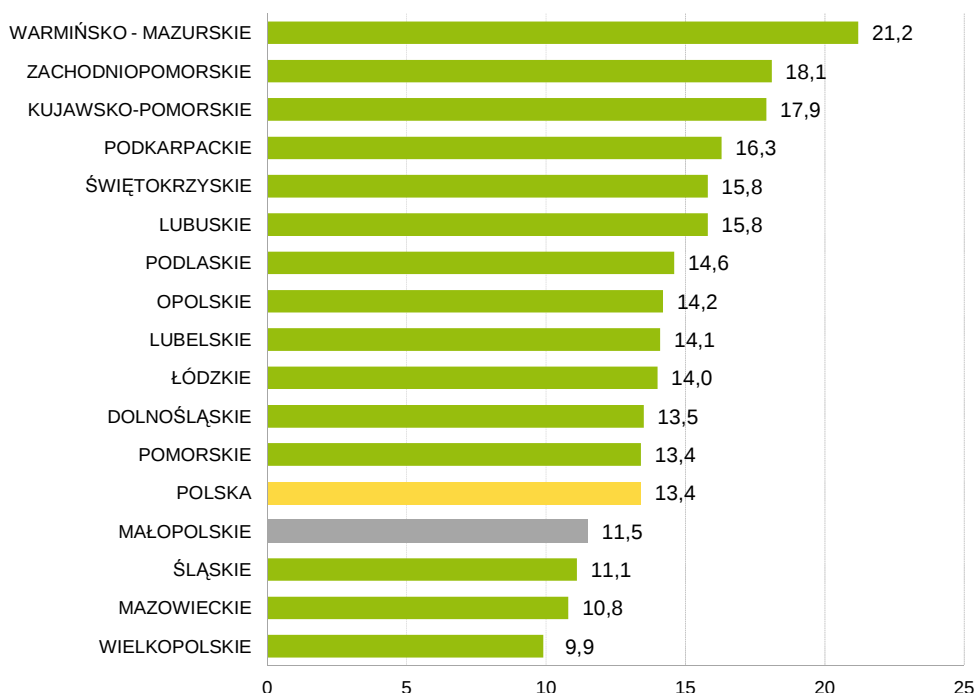

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Rok 2012 przyniósł wzrost stopy bezrobocia we wszystkich województwach. Małopolska sytuowała się, tak samo jak w latach poprzednich, na czwartym miejscu w rankingu województw pod względem wartości tego wskaźnika. Pierwsze trzy województwa w rankingu również pozostały te same, a więc: wielkopolskie (9,9%), mazowieckie (10,8%) oraz śląskie (11,1%). Stopę niższą od średniej ogólnopolskiej (13,4%) miały jedynie wspomniane trzy regiony oraz Małopolska. W województwie pomorskim oraz dolnośląskim zanotowano zbliżoną do średniej ogólnopolskiej wartość wskaźnika, a w pozostałych regionach była ona wyższa. Niezmiennie najgorszą sytuację obserwowano w województwach warmińsko-mazurskim (21,2%) i zachodniopomorskim (18,1%), a także w kujawsko-pomorskim (17,9%).

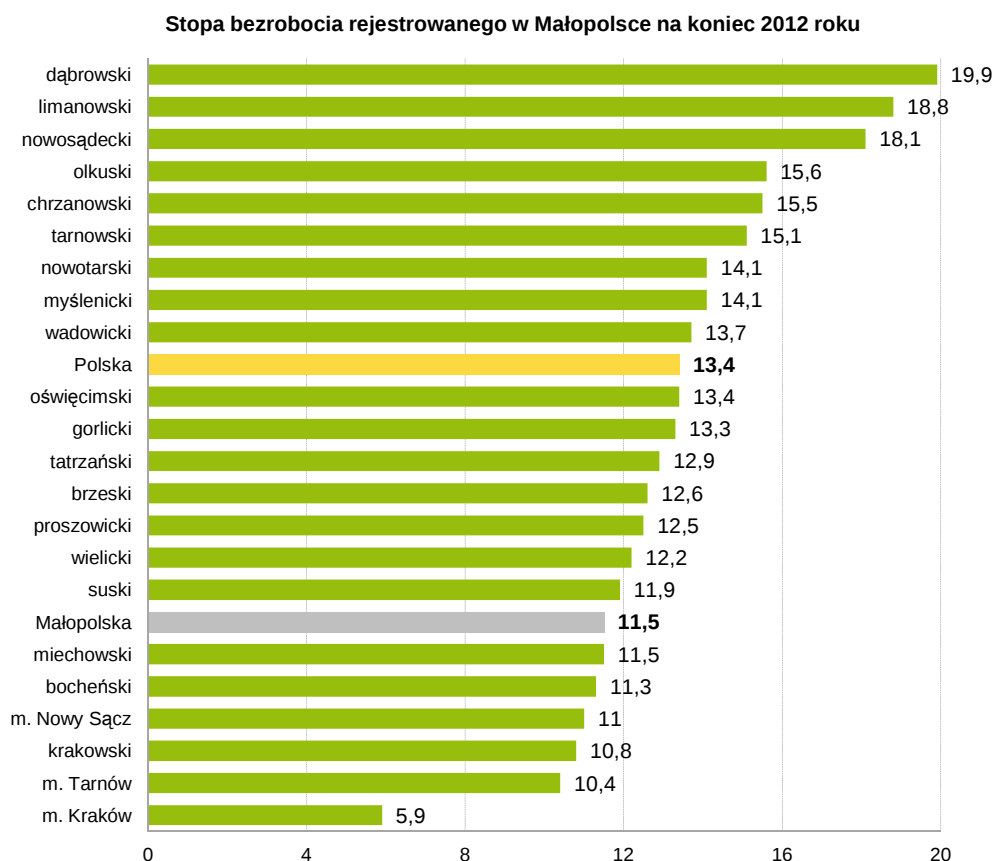
⁴⁸ Por. „Prognoza dla małopolskiego rynku pracy na 2013 rok”, opracowanie dostępne w serwisie internetowym Małopolskiego Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji: www.obserwatorium.malopolska.pl

Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwach na koniec 2012 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy

Bezrobocie w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Od lat najniższy jego poziom utrzymuje się w Krakowie (5,9% w 2012 roku). Podobnie jak rok wcześniej powiatami o dobrym wyniku na koniec 2012 roku były: Tarnów, Nowy Sącz i powiat bocheński. W zeszłym roku również w powiecie krakowskim odnotowano wartość stopy poniżej średniej w Małopolsce. W pozostałych powiatach, oprócz miechowskiego (stopa równa średniej dla regionu), wartość wskaźnika kształtowała się powyżej średniej wojewódzkiej. Kolejny rok z rzędu powiatem o najmniej korzystnej wartości stopy bezrobocia okazał się powiat dąbrowski (19,9%). Bardzo niekorzystna sytuacja wystąpiła również w powiecie limanowskim (18,8%) i nowosądeckim (18,1%). Różnica stopy bezrobocia pomiędzy Krakowem a powiatem o najwyższej jego wartości – tj. dąbrowskim – w 2012 roku wyniosła 14 p.p. Była to nieco mniejsza dysproporcja niż obserwowana rok wcześniej (14,8 p.p.). We wszystkich powiatach stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła w stosunku do poprzedniego roku. Największe wzrosty wskaźnika wystąpiły w powiecie chrzanowskim, nowotarskim, tatrzańskim, bocheńskim, suskim i tarnowskim. Warto jednak zauważyć, że większość małopolskich powiatów wyróżniało się pozytywnie na tle średniej stopy bezrobocia w kraju (13,4%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Istotne w analizie bezrobocia w regionie jest uchwycenie jego zmienności w poszczególnych powiatach⁴⁹. Jak już zostało powiedziane, w 2012 roku liczba osób bezrobotnych w rejestrach powiatowych urzędów pracy w Małopolsce wzrosła ogółem o 11%, jednak sytuacja w powiatach była znacznie zróżnicowana. Do obszarów, w których wzrost liczby osób bezrobotnych w rejestrach PUP w ostatnim roku był największy, należały: miasto Kraków (23%), powiat bocheński (18,4%) i chrzanowski (18%). Wzrost wyższy od średniej w województwie wystąpił również w powiatach: suskim, nowotarskim, Tarnowie oraz powiecie tarnowskim, a także w powiecie tatrzańskim. W pozostałych dziewięciu powiatach wzrost liczby osób bezrobotnych był niższy niż średnia wojewódzka. W ani jednym powiatowym urzędzie pracy nie zanotowano spadku liczby osób bezrobotnych w rejestrze w stosunku do roku poprzedniego. Najmniejszy wzrost wystąpił w powiatach o wysokiej stopie bezrobocia tj.: dąbrowskim i limanowskim, a także w powiecie miechowskim.

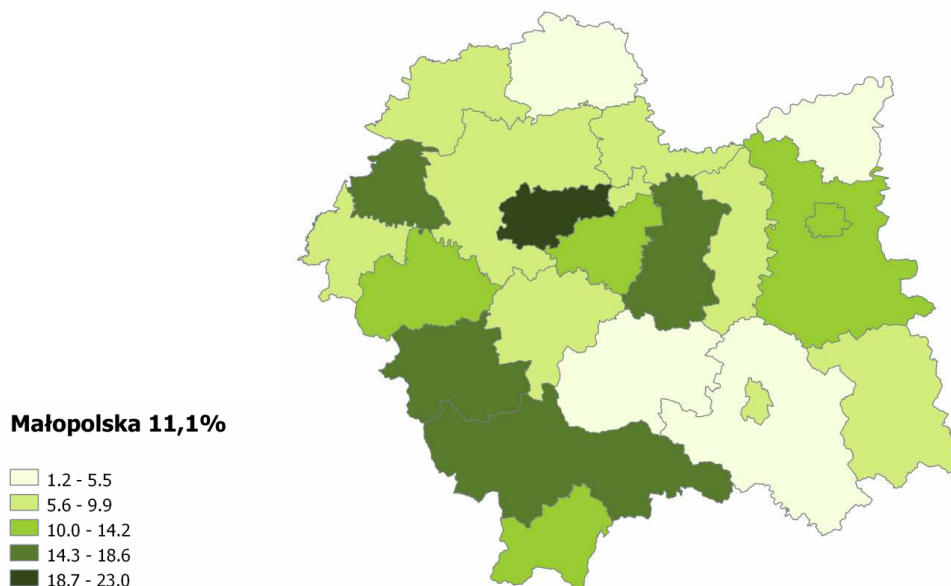
Na wzrost liczby osób bezrobotnych w rejestrach powiatowych urzędów pracy niewątpliwie miał też wpływ wyższy niż w latach ubiegłych poziom zwolnień z przyczyn zakładów pracy. Na koniec 2012 roku w ten sposób straciło pracę o 3,5 tys. osób więcej niż rok wcześniej.

Ogólne pogorszenie sytuacji na rynku pracy widać zwłaszcza na przykładzie miasta Krakowa, które jest największym rynkiem pracy w Małopolsce. Choć stolica województwa

⁴⁹Zmienność bezrobocia została zmierzona w wartościach względnych – jako różnica liczby bezrobotnych w porównaniu do poprzedniego roku. Wartości przedstawiono w procentach.

nadal wyróżnia się pozytywnie na tle innych powiatów, to w zeszłym roku wzrost liczby bezrobotnych rejestrujących się w Grodzkim Urzędzie Pracy był największy. W Krakowie zwalniały przede wszystkim firmy z branży telekomunikacyjnej, budowlanej i produkcyjnej, a także jednostki sektora edukacji⁵⁰. Nie należy jednak zapominać o niewątpliwym atucie Krakowa, jakim jest obecność sektora usług biznesowych (tzw. centra BPO/SSC). Jest to niewątpliwie szansa zwłaszcza dla młodych absolwentów na zatrudnienie zaraz po studiach, a tym samym możliwość zdobycia cennego doświadczenia zawodowego. Kraków jest największym centrum tego typu usług w Polsce. W 2011 roku w stolicy województwa małopolskiego zatrudniano 19,4 tys. osób, co stanowiło 23% ogółu zatrudnionych w tym sektorze w kraju⁵¹. Według szacunków w 2012 roku zatrudnionych w tej branży było już ok. 25 tys. osób i liczba ta cały czas rośnie m.in. za sprawą lokowania w Małopolsce nowych oddziałów przez światowych liderów tego biznesu. Według opinii ekspertów trend wzrostowy w branży outsourcingowej w Krakowie będzie się utrzymywał⁵².

Zmiana liczby osób bezrobotnych 2011-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Oferty pracy

W 2012 r. do powiatowych urzędów pracy zgłoszono 60 404 oferty pracy, czyli o 8% więcej niż w 2011 r. Większość stanowiły oferty pracy niesubsydiowanej – 64%. Ta część ofert w dyspozycji PUP pochodząca z wolnego rynku jest zależna od kondycji gospodarki i

⁵⁰ Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie. Szerokim echem w mediach odbiły się zwłaszcza zwolnienia nauczycieli w krakowskich szkołach. Por. „Krakowskie szkoły zwalniają nauczycieli. Nie tylko przez niż”, Gazeta.pl, źródło: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114883,11738509,Krakowskie_szkoly_zwalniaja_nauczycieli__Nie_tylko.html

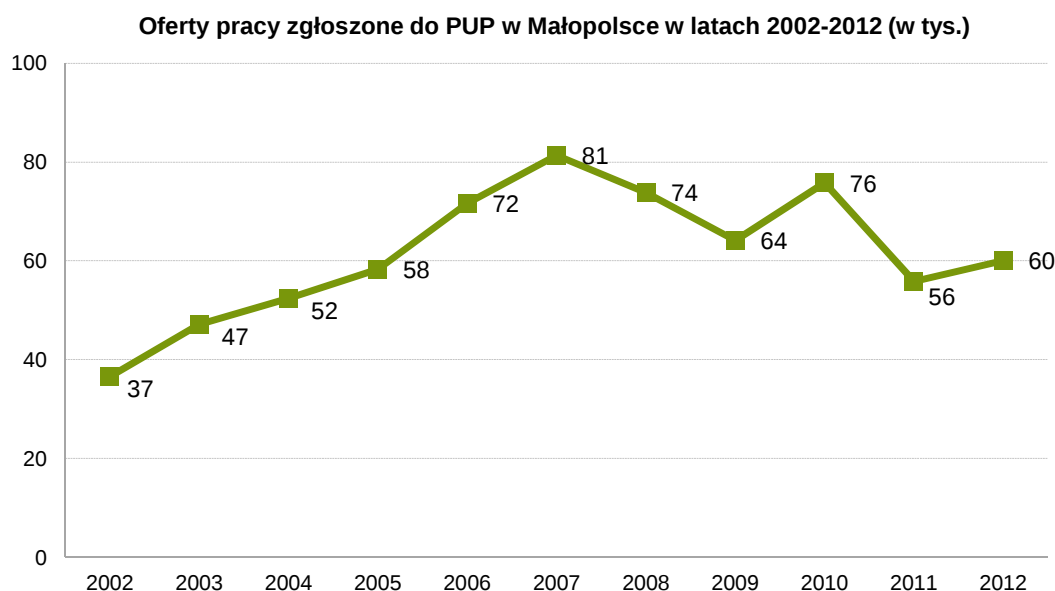
⁵¹ Por. Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce, Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL), Warszawa: 2012. Źródło: www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=18041. Data pobrania: 05.02.2013

⁵² Por. „Kraków przeżywa najlepszy czas na rynku usług. To przyszłość.”, Wyborcza.biz. Źródło: http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,12173347,Krakow_przezywa_najlepszy_czas_na_rynku_uslug__To.html#ixzz2K147xflv, Data pobrania: 05.02.2013

małopolskich firm. Liczba ofert niesubsydiowanych spadła nieznacznie – o 5% i generalnie utrzymuje się ona na podobnym poziomie od 2009 r. – 35 tys. – 40 tys.

Druga część – oferty subsydiowane – są zależne od puli środków Funduszu Pracy w dyspozycji PUP. W ostatnich latach liczba tych ofert znacznie się wahała: z maksymalnego pułapu prawie 33 tys. w 2010 r. spadła do niecałych 14 tys. w 2011 r, aby z kolei wzrosnąć w 2012 r. o ponad 50% do poziomu 21,3 tys. Należy zaznaczyć, że wśród ofert subsydiowanych ponad połowę stanowią staże zawodowe. Spośród osób podejmujących pracę w ramach ofert subsydiowanych (staże zawodowe, prace interwencyjne, roboty publiczne, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace społeczno-użyteczne) stałe zatrudnienie po ich zakończeniu otrzymuje ok.60%.

Reasumując, wzrost ogólnej liczby ofert w 2012 r. był wynikiem większej niż w 2011 r. liczby ofert pracy subsydiowanej (o 7,5 tys.) i tylko niewielkiego spadku ofert z wolnego rynku (2 tys.).

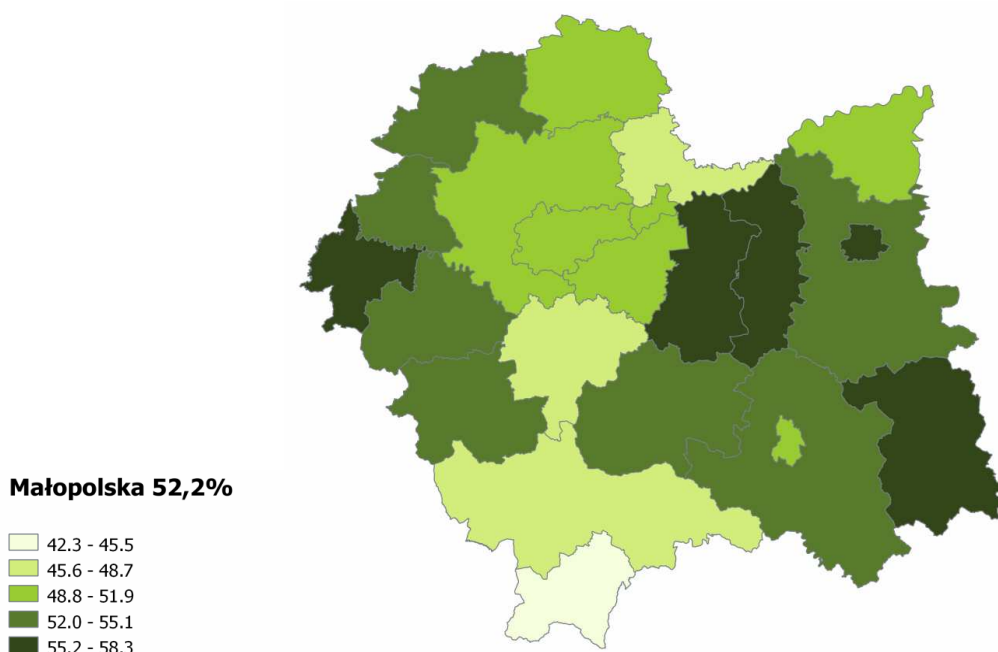
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Płeć a rynek pracy

W analizie bezrobocia nie sposób nie odnieść się do sytuacji kobiet na lokalnych rynkach pracy. W kontekście wskaźników aktywności zawodowej oraz zatrudnienia wskazywane było, że kobiety w mniejszym stopniu uczestniczą w rynku pracy. Związane jest to w dużej mierze z pełnieniem przez nie funkcji opiekuńczych nad osobami zależnymi (w młodości nad dziećmi, potem nad osobami starszymi lub wnukami), niedostatecznym dostępem do żłobków i przedszkoli, a także innymi czynnikami o charakterze kulturowym. Jak wynika z badań, kobietom nadal trudniej podejmować pracę w innych zawodach niż w tych tradycyjnie postrzeganych jako „kobiece”. Są one również niejednokrotnie bardziej zaangażowane niż mężczyźni w podnoszenie swoich kwalifikacji, chętniej biorą udział w różnego rodzaju

szkoleniach i innych adresowanych do nich formach wsparcia. Jednak nie przekłada się to bezpośrednio na wzrost zatrudnienia w tej grupie⁵³. Zdaniem ekspertów, czynnikami, które sprzyjają wzrostowi poziomu aktywności zawodowej oraz zatrudnienia matek, w szczególności tych z niższym i średnim poziomem wykształcenia, są: elastyczne formy pracy, dostęp do stosunkowo tanich usług opiekuńczych dla dzieci oraz niezbyt długie urlopy macierzyńskie i wychowawcze⁵⁴. Polska na tle większości krajów UE-15, a także Norwegii, USA, Kanady czy Australii znacząco odstaje pod względem poziomu aktywności zawodowej kobiet⁵⁵.

Udział kobiet w grupie bezrobotnych w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

W 2012 roku w Małopolsce odsetek kobiet w ogóle bezrobotnych spadł (o 2 p.p.) i wyniósł 52,2%. Najniższy udział bezrobotnych kobiet wystąpił w powiatach: tatrzańskim (42,3%), proszowickim (46,2%), nowotarskim (47,2%) i myślenickim (48,1%). Z kolei największy odsetek bezrobotnych kobiet w rejestrach PUP, podobnie jak w roku ubiegłym, zanotowano w powiatach: oświęcimskim (58,3%), następnie w powiecie bocheńskim (57,1%), gorlickim (56,9%), w mieście Tarnowie (55,5%), a także w powiecie brzeskim (55,4%) i nowosądeckim (55,1%). Jednak należy zaznaczyć, że we wszystkich tych powiatach udział kobiet w grupie bezrobotnych spadł w stosunku do roku poprzedniego.

W 2012 roku wzrost liczby kobiet w rejestrach bezrobotnych wyniósł 6,8%, jednak równocześnie ich odsetek w ogóle bezrobotnych zmniejszył się do poziomu z 2009 roku. Wówczas wskutek spowolnienia gospodarczego napływ fali bezrobotnych do rejestrów

⁵³ Por. raport z badania jakościowego *Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski*. Źródło: <http://www.obserwatorium.malopolska.pl/pl/publikacje-projektu/inne-publikacje.html>

⁵⁴ Por. *Matka Polka pracująca, czyli jak zwiększyć aktywność zawodową młodych kobiet?*, Fundacja FOR, Warszawa: październik 2010.

⁵⁵ Por. *Matka Polka pracująca, czyli jak zwiększyć aktywność zawodową młodych kobiet?*, Fundacja FOR, Warszawa: październik 2010.

urzędów pracy odbył się głównie za sprawą mężczyzn⁵⁶. Nie zmienia to faktu, że w 2012 bezrobocie w grupie kobiet kolejny rok z rzędu rosło, jednak wzrost ten był mniejszy niż w grupie mężczyzn. W 2012 roku liczba bezrobotnych kobiet zwiększyła się najbardziej w Krakowie (o 20,4%), powiecie bocheńskim (14%), tatrzańskim (13,6%) i nowotarskim (13%). Miechowski, dąbrowski, limanowski i brzeski to powiaty, w których liczba kobiet w rejestrach PUP zmniejszyła się w stosunku do roku poprzedniego.

Długotrwale bezrobocie

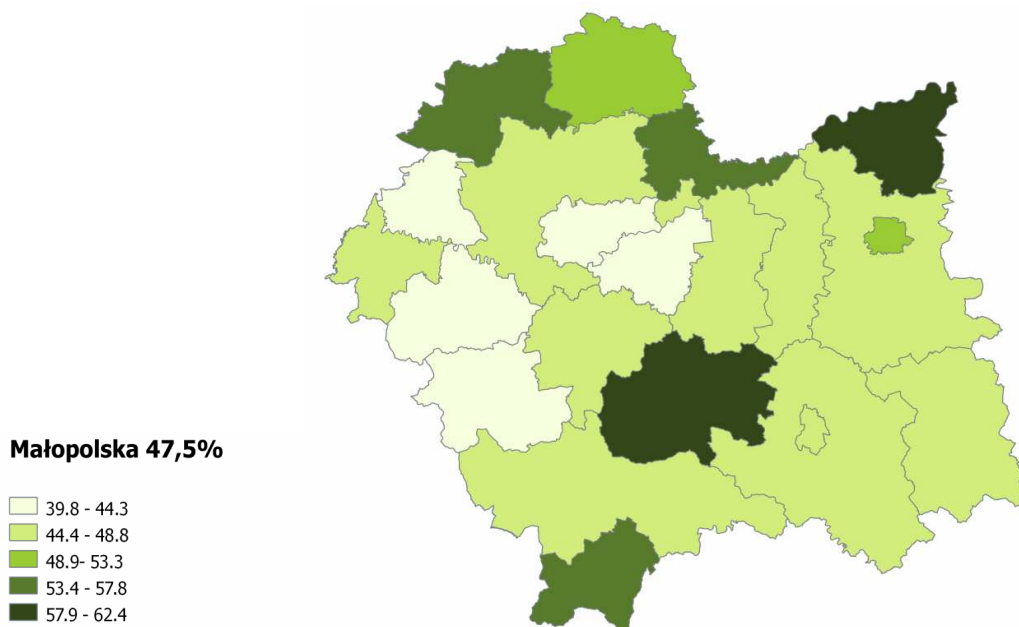
W szczególnej sytuacji na rynku pracy są również osoby długotrwale bezrobotne⁵⁷. Od 2009 roku wzrasta udział tej kategorii osób wśród ogółu bezrobotnych w Małopolsce. W 2012 wyniósł on 47,5%. Wzrost w tej kategorii mógł być spowodowany tym, że część osób, które straciły pracę w wyniku spowolnienia gospodarczego, cały czas nie znalazła nowego zajęcia. Co niepokojące, rośnie nie tylko udział, ale i liczba osób długotrwale bezrobotnych (wzrost o 7 861 osób, tj. 11% w ostatnim roku). Osoby te stanowią najtrudniejszą grupę do aktywizacji i nierzadko wymagają szczególnego wsparcia w poszukiwaniu pracy. Długotrwałe przebywanie na bezrobociu skutkować może nie tylko zniechęceniem do poszukiwania pracy, ale również utratą uprawnień czy dezaktualizacją kwalifikacji zawodowych. Wsparcie osób długotrwale bezrobotnych musi być więc kompleksowe oraz adekwatne do indywidualnych potrzeb, aby mogło dać trwałe efekty w postaci zatrudnienia i utrzymania pracy. Na wzrost liczby długotrwale bezrobotnych wpływ miało niewątpliwie wspomniane już wcześniej ograniczenie środków z Funduszu Pracy przeznaczonych na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. Wobec wciąż wysokiego odsetka osób deklarujących zniechęcenie bezskutecznym poszukiwaniem pracy, można też wysnuć hipotezę o podejmowaniu przez pracowników pracy w szarej strefie przy jednoczesnym korzystaniu ze świadczeń (m.in.: ubezpieczenia zdrowotnego) przeznaczonych dla osób bezrobotnych.

W 2012 roku, podobnie jak w roku poprzednim, najniższy odsetek osób długotrwale bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych miały: miasto Kraków (39,8%), powiat suski (40,6%) oraz wielicki (40,6%). Najwyższy udział osób długotrwale bezrobotnych utrzymywał się natomiast w powiatach: dąbrowskim (62,4%), limanowskim (58,7%) olkuskim (56,1%), proszowickim (54,5%), a także tatrzańskim (53,4%) i miechowskim (53,1%).

⁵⁶W momencie pogorszenia sytuacji na rynku pracy mężczyźni w pierwszej kolejności tracą zatrudnienie, ale też w sytuacji poprawy szybciej odpływają z rejestrów niż kobiety.

⁵⁷W myśl *Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* bezrobotnym długotrwale jest osoba bezrobotna pozostająca w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Udział osób bezrobotnych długotrwale w grupie bezrobotnych w 2012 r.

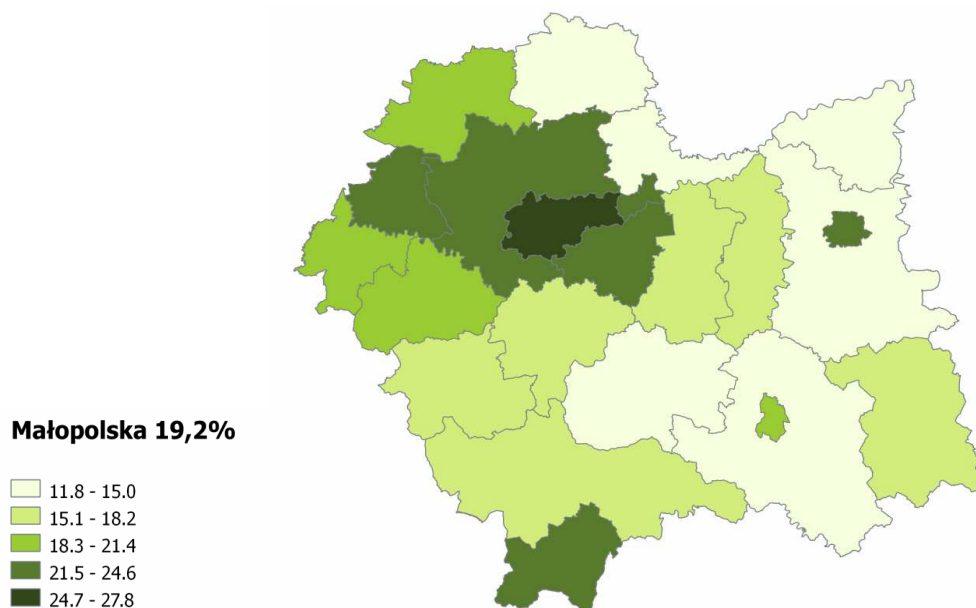
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

We wszystkich powiatach województwa małopolskiego liczba osób długotrwale bezrobotnych wzrosła. Wzrost na poziomie województwa w tej kategorii wyniósł w 2012 roku 11,4% w stosunku do roku poprzedniego. Największy wzrost liczby osób długotrwale bezrobotnych w rejestrach PUP w 2012 roku zanotowano w powiecie bocheńskim (wzrost o 26,7%), Krakowie (25,5%), powiecie suskim (24,4%) oraz nowotarskim (22,5%). Do powiatów, w których z kolei wzrost w tej kategorii był stosunkowo niewielki, należały: powiat krakowski (0,3%), gorlicki (0,7%), nowosądecki (1,6%) oraz dąbrowski (2%).

Osoby powyżej 50 roku życia

Osoby powyżej 50. roku życia to grupa o najniższym wskaźniku zatrudnienia według BAEL. Odsetek osób bezrobotnych w tej grupie znajdujących się w rejestrach małopolskich PUP rósł od kilku lat i w 2012 roku osiągnął poziom 19,2%. Najniższe wskaźniki zanotowano w powiatach: proszowickim (11,8%), miechowskim (12,2%) i dąbrowskim (12,7%). Wysoki udział bezrobotnych w wieku 50+ wystąpił natomiast w tych samych powiatach, co w poprzednim roku, tj.: w Krakowie (27,8%), powiecie wielickim (22,9%) i tatrzańskim (22,4%), a także w Tarnowie (22,2%).

Udział osób po 50. roku życia w grupie bezrobotnych w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Liczba osób powyżej 50. roku życia również wzrosła w 2012 roku – o 17,3% (4 564 osoby). Dynamika wzrostu była ponad dwukrotnie wyższa niż w roku poprzednim. Powiatami, które odnotowały w 2012 roku największy wzrost w omawianej kategorii bezrobotnych, były: bocheński (21,9%), suski (24,2%) oraz Kraków (23,7%). W powiatach tych (za wyjątkiem Krakowa) utrzymywał się równocześnie niższy od średniej wojewódzkiej udział osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia. Porównując liczbę osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia do tej sprzed roku widać, że jedynie w powiecie miechowskim nastąpił spadek liczby osób bezrobotnych w tej grupie.

Trendy demograficzne wskazują na to, że osób starszych na rynku pracy będzie przybywać. Dlatego ważne jest takie kierunkowanie wsparcia dla tych osób, które będzie odpowiadało na specyficzne potrzeby tej grupy. Badania pokazują, że osoby starsze napotykają na różne problemy na rynku pracy. Najważniejszym z nich jest problem ze znalezieniem nowej pracy w przypadku utraty poprzedniego zatrudnienia. Problem ten nie jest związany z niedoborem kwalifikacji osób starszych, a raczej wynika z wyższych kosztów ich pracy (np. wyższe oczekiwania płacowe z uwagi na staż pracy). Dlatego wiele osób zapewnia sobie bezpieczeństwo socjalne przechodząc na wcześniejsze emerytury, a równocześnie pracuje – często w szarej strefie, gdyż jest to bardziej opłacalne⁵⁸. Paradoksalnie przepisy gwarantujące pracownikom w wieku przedemerytalnym okres ochronny⁵⁹, zdaniem ekspertów, działają często na ich niekorzyść. Bywa, że pracownicy są zwalniani przez dotychczasowych pracodawców na krótko przed wejściem w okres ochronny, a inni potencjalni pracodawcy postrzegają zatrudnienie pracownika przed emeryturą jako niepotrzebne ryzyko. Tym samym droga do znalezienia nowej pracy zostaje zamknięta⁶⁰.

⁵⁸ Por. raport *Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski*.

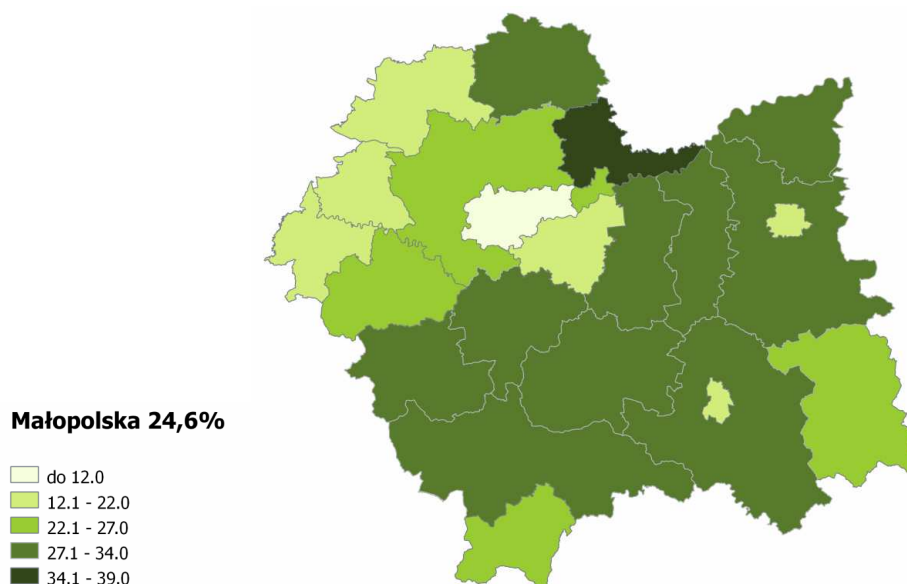
⁵⁹ Zgodnie z art. 39 Kodeksu pracy pracodawca nie może wypowiedzieć umowy o pracę pracownikowi, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego.

⁶⁰ Por. „Praca do 67 roku życia? Czy ktoś chce zatrudniać starszych pracowników”, A. Rogal, J. Przywitowska, S. Wierciak, źródło: tokfm.pl, data pobrania: 22.11.2011.

Osoby do 25 roku życia

Odsetek osób w wieku do 25 lat w ogóle bezrobotnych w 2012 r. wyniósł w Małopolsce 24,6% i spadł w stosunku do 2011 roku o 1,6 punktu procentowego. Rozmieszczenie bezrobotnej młodzieży w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Najniższy poziom rejestracji osób młodych w urzędach pracy wystąpił – podobnie jak rok wcześniej – w: Krakowie (11,5% ogółu zarejestrowanych), Tarnowie (18,2%), powiecie chrzanowskim (19,9%) oraz w Nowym Sączu (20%). Powiaty, które znacznie przewyższały średnią wojewódzką pod względem udziału osób do 25. roku życia wśród bezrobotnych, były te same, co w 2011 r., czyli: proszowski (38,5%), miechowski (33,7%) oraz tarnowski (32,7%). Również w powiatach bocheńskim i suskim osoby młode stanowiły niespełna 1/3 bezrobotnych zarejestrowanych w PUP.

Udział osób do 25. roku życia w grupie bezrobotnych w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Liczba młodych bezrobotnych w rejestrach PUP rośnie. W 2012 roku, pomimo że odsetek osób młodych w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w małopolskich PUP uległ zmniejszeniu, to liczba młodych bezrobotnych znów wzrosła w większości powiatów. Do powiatów, w których wzrost liczby osób bezrobotnych do 25. roku życia w roku 2012 był największy należały powiaty: Kraków (17,8%), powiat nowotarski (12,8%) oraz suski (12,3%). W pięciu powiatach liczba osób bezrobotnych z omawianej kategorii spadła – były to: powiat dąbrowski (-7%), miechowski (-6,6%), a także gorlicki (-0,7%), brzeski (-0,6%) oraz olkuski (-0,2%).

Dane z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności wskazują na spadek wskaźnika zatrudnienia wśród najmłodszej kategorii pracujących w stosunku do roku poprzedniego, a także znaczący wzrost stopy bezrobocia w tej grupie⁶¹. Z innych badań również wynika, że

⁶¹ Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków: grudzień 2012, źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/krak/ASSETS_2012_14_inf_syg.pdf

w sytuacji pogorszenia koniunktury gospodarczej problem bezrobocia młodzieży jest jeszcze bardziej zauważalny⁶². Zdaniem przedstawicieli środowisk lokalnych w Małopolsce bezrobocie w grupie osób młodych to bardzo aktualny i istotny problem. Młodzi nie znajdują pracy przede wszystkim z uwagi na brak wymaganego doświadczenia zawodowego. Pracodawcy niechętnie przyjmują uczniów na praktyki i staże, a system kształcenia nie jest w stanie zapewnić uczniom umiejętności praktycznych na wymaganym przez pracodawców poziomie. Problemem jest również nieadekwatność zdobywanego przez młodych wykształcenia do potrzeb rynku pracy. Wyniki badania „Barometr zawodów 2013”⁶³ wskazują na niskie zapotrzebowanie na te zawody, które uzyskiwane są przez absolwentów najpopularniejszych kierunków studiów tj.: ekonomiczno-administracyjnych, społecznych, humanistycznych i pedagogicznych. Na szczęście zauważalny jest również zwrot zainteresowania młodzieży kształceniem w kierunkach inżynieryjno-technicznych, gdyż udział tej grupy w ogóle studentów powoli rośnie⁶⁴.

⁶² Por. raport *Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski*.

⁶³ Wyniki dostępne w serwisie internetowym: www.obserwatorium.malopolska.pl

⁶⁴ Por. raport z III edycji badań Bilans Kapitału Ludzkiego: *Oczekiwania pracodawców a pracownicy jutra*. Źródło: <http://bkl.parp.gov.pl/>

5. EDUKACJA I KSZTAŁCENIE USTAWICZNE

5.1. Podsumowanie

- Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wzrasta, zwłaszcza na wsiach, na co wpływ mogą mieć zarówno czynniki zewnętrzne tzn. obniżenie wieku rozpoczęcia edukacji szkolnej i rocznego przygotowania przedszkolnego, większa dostępność miejsc w przedszkolach zapewniona między innymi dzięki projektom realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, a także zmiany świadomościowe – wzrastające przekonanie o korzyściach płynących z wychowania przedszkolnego dla dalszego rozwoju dziecka.
- W Małopolsce, podobnie jak w całym kraju, widać efekty niżu demograficznego. W roku 2011/2012 zmniejszyła się liczba uczniów. Zmniejszyła się także liczba studentów, przy czym w szkolnictwie wyższym niż demograficzny dotkliwy jest na razie tylko dla szkół niepublicznych. Na uczelniach publicznych kolejny rok z rzędu przybyło studentów.
- Egzaminy zewnętrzne pokazują, że poziom nauczania w Małopolskich szkołach jest wyższy od średniej krajowej. Nie można jednak zapomnieć o utrzymujących się różnicach pomiędzy wynikami uczniów ze szkół miejskich i wiejskich.
- W szkołach zasadniczych brakuje nauki języka obcego. W pozostałych szkołach (od podstawowych po ponadgimnazjalne) niemal wszyscy uczniowie uczestniczą w lekcjach angielskiego, w szkołach zawodowych tylko połowa uczniów. Negatywne konsekwencje uwidaczniają się na kolejnych etapach edukacji. Osoby, które po szkole zasadniczej zawodowej zdecydowały się kontynuować naukę w liceum czy w technikum uzupełniającym, mają problem z zaliczeniem języka angielskiego na maturze.
- Pozytywnym sygnałem są lepsze wyniki małopolskich maturzystów z matematyki. Wzrósł odsetek osób, które zdały część matematyczną. Średni wynik w województwie z tego przedmiotu był o 5 p.p. wyższy niż w całym kraju.
- W 2011 roku niewiele ponad połowa małopolskich absolwentów ukończyła szkołę zawodową ze zdaniem egzaminem zawodowym. Mimo, że jest to jeden z najlepszych wyników w Polsce, zdecydowanie więcej osób powinno kończyć edukację zawodową z potwierdzonymi kwalifikacjami zawodowymi.
- Wśród małopolskich absolwentów szkół wyższych w 2011 roku największą grupę stanowili absolwenci kierunków społecznych, gospodarczych i prawa. Na tle pozostałych województw stosunkowo dużą grupę stanowili absolwenci nauk technicznych.
- Wśród osób dorosłych zainteresowanie kształceniem w szkołach dla dorosłych oraz na studiach podyplomowych i doktoranckich kolejny rok utrzymuje się na stałym poziomie. W grupie tej corocznie wzrasta liczba doktorantów.
- Pierwszy raz od kilku lat zanotowano wzrost uczestnictwa w kształceniu ustawicznym: zarówno po stronie mieszkańców – pracujących i bezrobotnych jak i pracodawców. Małopolska obok województwa podlaskiego przoduje w tym zakresie w skali kraju. O trwałości tego trendu świadczyć będą dopiero kolejne wyniki.

- Ponad 70% małopolskich pracodawców inwestuje w kadry, poświęcając na to przede wszystkim własne środki. Szkolenia dotyczą zwłaszcza obszaru budownictwa, prawa, sprzedaży i obsługi klienta. Co czwarty pracodawca z Małopolski nie finansował podnoszenia kwalifikacji pracowników. Respondenci pytani o powody tego stanu rzeczy w przeważającej większości wskazywali, że kwalifikacje i umiejętności kadry w pełni odpowiadają potrzebom przedsiębiorstwa.
- W dalszym ciągu większość Małopolan – około 2/3 nie doksztalała się w ciągu minionych 12 miesięcy. Duża część tej grupy nie zamierza tego robić także w przyszłości, w efekcie ponad połowa Małopolan to osoby trwale bierne w zakresie rozwoju zawodowego i osobistego. Większość jako powód braku udziału w kształceniu wskazuje brak takiej potrzeby w pracy; znacznie częściej brakuje motywacji i poczucia sensu podejmowania aktywności edukacyjnej.
- Nieznacznie wzrosła liczba osób przeszkolonych przez powiatowe urzędy pracy, natomiast zapotrzebowanie na kwalifikacje na lokalnych rynkach pracy jest podobne jak w roku ubiegłym. Osoby bezrobotne najpowszechniej kształcą się w zawodach związanych z budownictwem i transportem. Poprzez szkolenia urzędy pracy motywują także osoby bezrobotne do zakładania własnej działalności gospodarczej.
- Rynek usług szkoleniowych w kraju i w Małopolsce rozwija się. Instytucje szkoleniowe działające w regionie najczęściej proponują szkolenia w formie zewnętrznych kursów. W roku 2012 najwyższa podaż dotyczyła szkoleń z zakresu informatyki i wykorzystania komputerów. Instytucje deklarują dbałość o zachowanie wysokiej jakości usług i prowadzenie działań prorozwojowych.

5.2. Struktura wykształcenia mieszkańców

W Małopolsce, jak i w całej Polsce coraz większą grupę stanowią osoby z wykształceniem wyższym. W 2011 roku⁶⁵ w województwie było to 21% mieszkańców (w kraju niemal tyle samo – 20,7%). Na niskim poziomie utrzymał się w Małopolsce odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym – 15,9%, tj. o 1,4 p.p. mniej niż ogółem w Polsce. Poza tym w województwie niższy niż w całym kraju był odsetek osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym. W stosunku do średniej krajowej stosunkowo więcej osób posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz średnie ogólnokształcące.

⁶⁵ W momencie przygotowywania opracowania dane za 2012 rok nie były dostępne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

5.3. Edukacja przedszkolna

Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w Małopolsce jest nieco niższy aniżeli średnia krajowa. Coraz częściej dzieci sześciolatnie rozpoczynają naukę w szkole podstawowej, pięciolatki obowiązkowo odbywają roczne przygotowanie przedszkolne, a tym samym z edukacji przedszkolnej korzystają 3 i 4-latk.

Wychowaniem przedszkolnym objęte są dzieci w wieku 3-6 lat. Realizowane jest ono przede wszystkim w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych, a począwszy od roku szkolnego 2008/2009 także w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych.⁶⁶ Należy zaznaczyć, że z oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych korzystają głównie dzieci 6-letnie.

W skali kraju w grupie wiekowej 3-6 lat wychowaniu przedszkolnemu w roku szkolnym 2011/2012 podlegało niemal 71% dzieci, wobec 68% w poprzednim roku szkolnym. W miastach odsetek ten wynosił niemal 84%, a zanotowany wzrost to 1,4 p.p. Natomiast na

⁶⁶ **Przedszkole** to placówka przeznaczona dla dzieci w wieku 3-6 lat, wspomagająca indywidualny rozwój, zapewniająca opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowująca go do nauki w szkole (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół – Dz. U. nr 61 poz. 624).

Oddział przedszkolny w szkole podstawowej jest podstawową jednostką organizacyjną przedszkola i w świetle art. 61 ust.1 Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) nie wchodzi w skład struktury organizacyjnej szkoły podstawowej. Oddział przedszkolny w szkole podstawowej zachowuje odrębność programową, a kształcenie i wychowanie w nim jest zorganizowane odmiennie niż w oddziałach szkoły podstawowej, na zasadach odnoszących się do przedszkola zgodnie z ramowym statutem przedszkola.

Zgodnie z zapisami Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2008 r., w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z dnia 17 stycznia 2008 roku), wychowanie przedszkolne może być w następujących, innych niż przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, formach: 1) **zespółach wychowania przedszkolnego**, w których zajęcia są prowadzone w niektóre dni tygodnia, 2) **punktach przedszkolnych**, w których zajęcia prowadzone są przez cały rok szkolny, z wyjątkiem przerw ustalonych przez organ prowadzący. Zajęcia wychowania przedszkolnego w zespołach i punktach mogą być prowadzone w grupach liczących od 3 do 25 dzieci.

wsiach procent dzieci w wieku przedszkolnym w placówkach wzrósł aż o 4,6% w porównaniu z rokiem poprzednim, do poziomu 53,5%⁶⁷.

Ze względu na fakt, że od roku szkolnego 2009/2010⁶⁸ dzieci sześciolatnie uzyskały warunkową możliwość rozpoczęcia edukacji w szkole podstawowej i co roku część rodziców podejmuje decyzję o skorzystaniu z tej możliwości, mamy do czynienia z systematycznym spadkiem liczby dzieci sześciolatków w placówkach wychowania przedszkolnego. W Polsce w roku szkolnym 2010/2011 14,5% sześciolatków rozpoczęło naukę w pierwszej klasie szkoły podstawowej, a w roku 2011/2012 z tej możliwości skorzystało już 23,8% sześciolatków⁶⁹. Jednocześnie wzrasta wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci 5-letnich (do ok. 94%), co spowodowane jest także czynnikiem zewnętrznym – ustawowym obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego dla dzieci w tym wieku. W pozostałych grupach wiekowych w całym kraju wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej także wzrósł.

Aktualnie według danych GUS, poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej w grupie wiekowej dzieci 3-4-latków w Małopolsce wynosi 57,4%, co plasuje region nieco poniżej średniej krajowej (58%). Wyraźnie lepsza sytuacja ma miejsce w województwach: opolskim - 72,2%, mazowieckim – 66,1%, oraz śląskim – 65,1%.⁷⁰ Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w grupie wiekowej 3-5 lat w Małopolsce wyniósł w roku szkolnym 2011/2012 68,7%.

Wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-4 lata w roku szkolnym 2011/2012

Województwo	Wskaźnik upowszechnienia (w %)
warmińsko-mazurskie	46,1
kujawsko-pomorskie	46,3
podkarpackie	48,8
świętokrzyskie	51,0
pomorskie	52,1
lubelskie	52,1
podlaskie	54,0
zachodniopomorskie	54,3
małopolskie	57,4
lubuskie	58,2
łódzkie	59,3
dolnośląskie	59,8
wielkopolskie	62,6
śląskie	65,1
mazowieckie	66,1
opolskie	72,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku szkolnym 2011/2012 w całym województwie małopolskim funkcjonowało 2001 placówek, w których uczyło się 104 437 najmłodszych Małopolan. Oznacza to, że w stosunku do roku szkolnego 2010/2011 uruchomiono 79 dodatkowych placówek. Spośród ogółu placówek 986 to przedszkola, 952 – oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych,

⁶⁷ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, GUS, Warszawa 2012

⁶⁸ Na podstawie ustawy z dnia 19 marca 2009 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty Dz. U. 2009 Nr 56, poz 458.

⁶⁹ Dane ogólnopolskie na podstawie: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, GUS, Warszawa 2012

⁷⁰ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, GUS, Warszawa 2012

62 – punkty przedszkolne, w regionie funkcjonuje także 1 zespół wychowania przedszkolnego. Najwięcej wychowanków tradycyjnie miały przedszkola – 77 739, co stanowi 75% wszystkich dzieci w wieku przedszkolnym uczęszczających do placówek.

Większość placówek wychowania przedszkolnego zlokalizowana jest na obszarach wiejskich – 1 299, natomiast są to ośrodki mniejsze niż miejskie. Uczęszczało do nich 48 499 dzieci, co stanowi ok. 46% wszystkich przedszkolaków. Na wsiach dominują oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych (790 spośród ogółu placówek)⁷¹. W porównaniu z poprzednim rokiem przedszkolnym liczba przedszkolaków w Małopolsce wzrosła o 9 629, w tym przede wszystkim na wsiach, bo o 5 799.⁷²

Wydaje się, że odwróceniu podlega trend zauważalny do tej pory zwłaszcza na obszarach wiejskich polegający na niekorzystaniu z opieki instytucjonalnej nad dziećmi w wieku przedszkolnym. Praca w rolnictwie, w okolicy domu, obecność członków rodziny gotowych do opieki nad dzieckiem, przekonanie o tym, że najlepszą opiekę można zapewnić dziecku w warunkach domowych, połączone z niedostrzeganiem korzyści rozwojowych dla dziecka z przebywania w przedszkolu z grupą rówieśniczą i pod profesjonalną opieką to czynniki, które obok kwestii finansowych hamowały proces wyrównywania szans edukacyjnych od najmłodszych lat. Wydaje się, że działania promocyjne i informacyjne, w połączeniu ze zmianami ustawowymi zaczynają przynosić skutki w postaci wzrostu wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej na wsiach. Należy jednak podkreślić, że wpływ na ten wzrost miała w największym stopniu aktywność gmin wiejskich i miejsko-wiejskich znajdujących się w bezpośredniej bliskości Krakowa, które w ostatnich latach odnotowują dodatnie saldo migracji i przyrost naturalny ludności⁷³

5.4. Szkolnictwo dzieci i młodzieży

W Małopolskich szkołach widać skutki niżu demograficznego. Zmniejszyła się liczba uczniów w szkołach. Zmniejszyła się również liczba placówek prowadzących kształcenie. Wśród małopolskich absolwentów gimnazjum widać większe zainteresowanie kontynuowaniem nauki w technikum.

W ogólnopolskich rankingach szkół lepiej wypadły technika niż licea.

Niż demograficzny spowodował, że po raz kolejny w małopolskich szkołach zmniejszyła się liczba uczniów. W roku szkolnym 2011/2012 w placówkach zlokalizowanych na terenie województwa uczyło się 473 412 uczniów, tj. o 1,4% mniej niż przed rokiem i aż o 17,7% mniej niż w roku szkolnym 2004/2005.

⁷¹ Ibidem

⁷² W roku szkolnym 2010/2011 w Małopolsce funkcjonowały w sumie 1 922 placówki wychowania przedszkolnego, w tym na wsiach 1 264, a w miastach 658. W placówkach ogółem pobierało edukację łącznie 94 808 dzieci, w tym w miastach 52 108 dzieci, na wsiach 42 700.

⁷³ Wniosek wynikający z danych pozyskanych w ramach współpracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie – Instytutem Geografii.

Liczba uczniów i szkół w Małopolsce

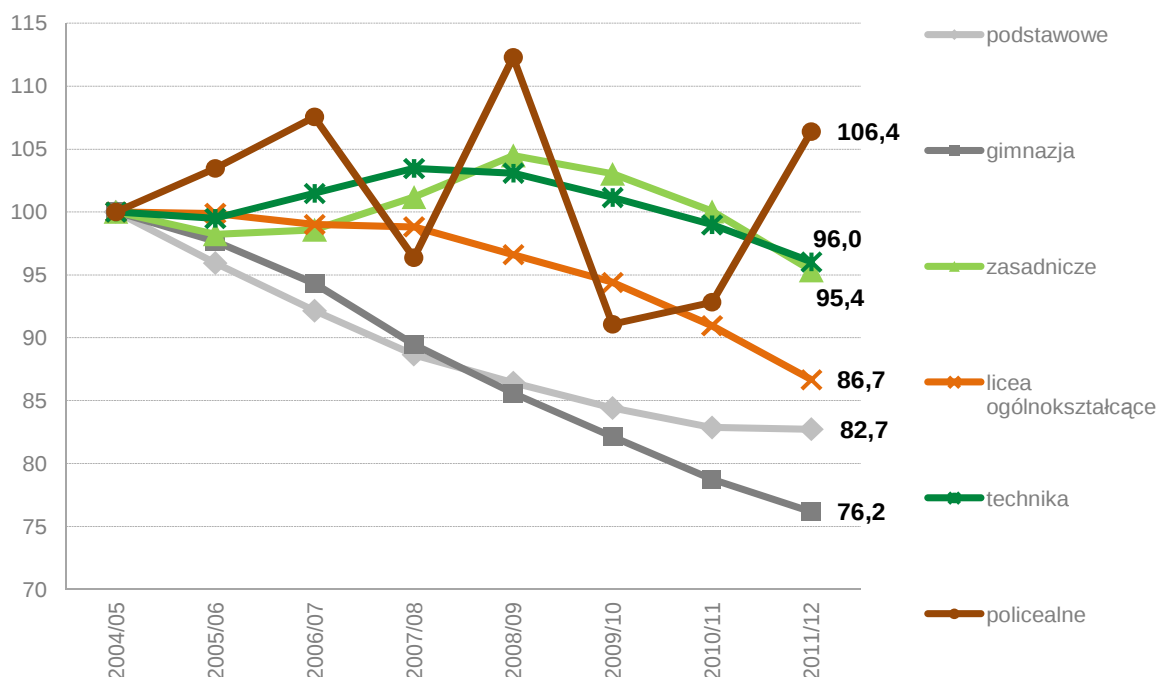
	Liczba szkół		Liczba uczniów	
	2004/2005	2011/2012	2004/2005	2011/2012
podstawowe	1 536	1 465	245 216	202 873
gimnazja	688	748	145 116	110 565
zasadnicze zawodowe	181	190	23 280	22 199
licea ogólnokształcące*	207	201	65 368	56 662
licea profilowane	132	28	16 126	1 806
technika**	320	201	54 657	52 488
policealne	295	221	25 209	26 819
MAŁOPOLSKA	3 359	3 054	574 972	473 412

*łącznie z liceami uzupełniającymi, **łącznie z technikami uzupełniającymi oraz szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Pomiędzy rokiem szkolnym 2004/2005 a 2011/2012 najbardziej zmalała liczba uczniów gimnazjum (o niemal 24%)⁷⁴. Dynamiczny spadek widać również w szkołach podstawowych i liceach ogólnokształcących (o ponad 13%). W technikach oraz szkołach zasadniczych zawodowych przez pewien czas zwiększała się liczba uczniów, począwszy jednakże od roku szkolnego 2008/2009 widać wyraźny spadek. I tak w roku 2011/2012 w stosunku do roku szkolnego 2004/2005 zmniejszyła się liczba uczniów w technikach i liceach o ok. 4%. W szkołach policealnych, jako jedynych, liczba uczniów w roku szkolnym 2010/2011 była wyższa niż w roku szkolnym 2004/2005 (o 6,4%). Trzeba jednak zauważyć duże wahania liczby uczniów w tych szkołach: po dynamicznych wzrostach (np. pomiędzy rokiem 2007/2008 a 2008/2009) następował duży spadek (np. pomiędzy rokiem 2008/2009 a 2009/2010).

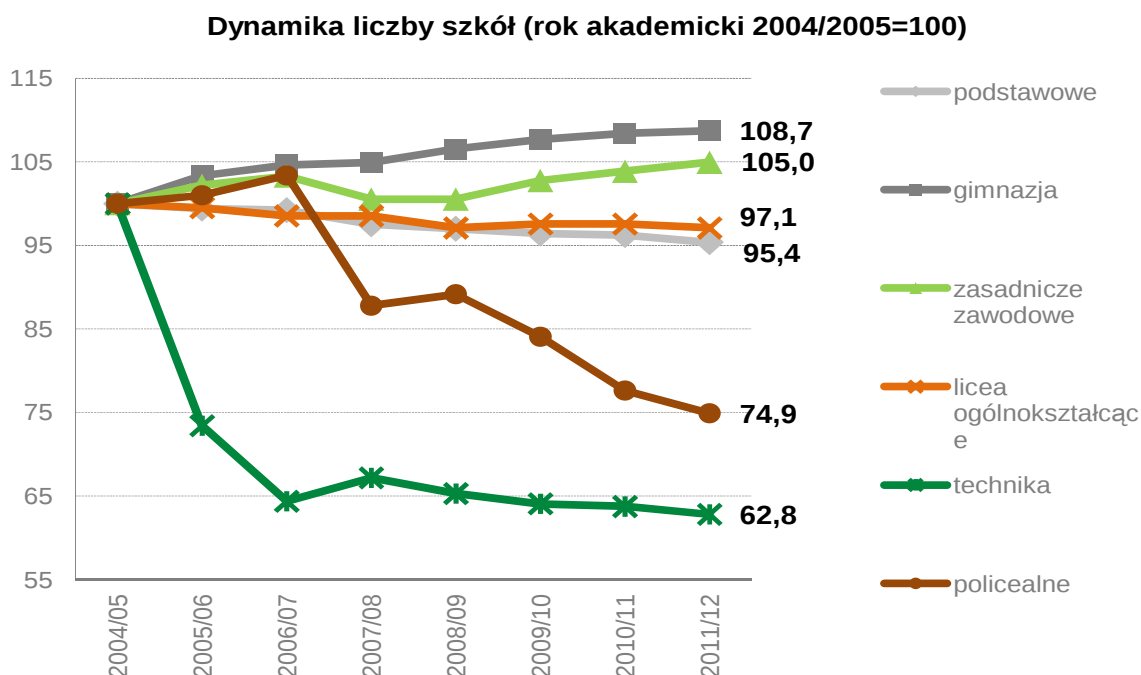
Dynamika liczby uczniów (rok szkolny 2004/2005 =100)

⁷⁴ W analizie nie zostały uwzględnione licea profilowane. Na mocy ustawy z dnia 19.08.2011 o zmianie ustawy o systemie oświaty, od roku szkolnego 2012/2013 nie będą prowadzone nabory do tych szkół.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

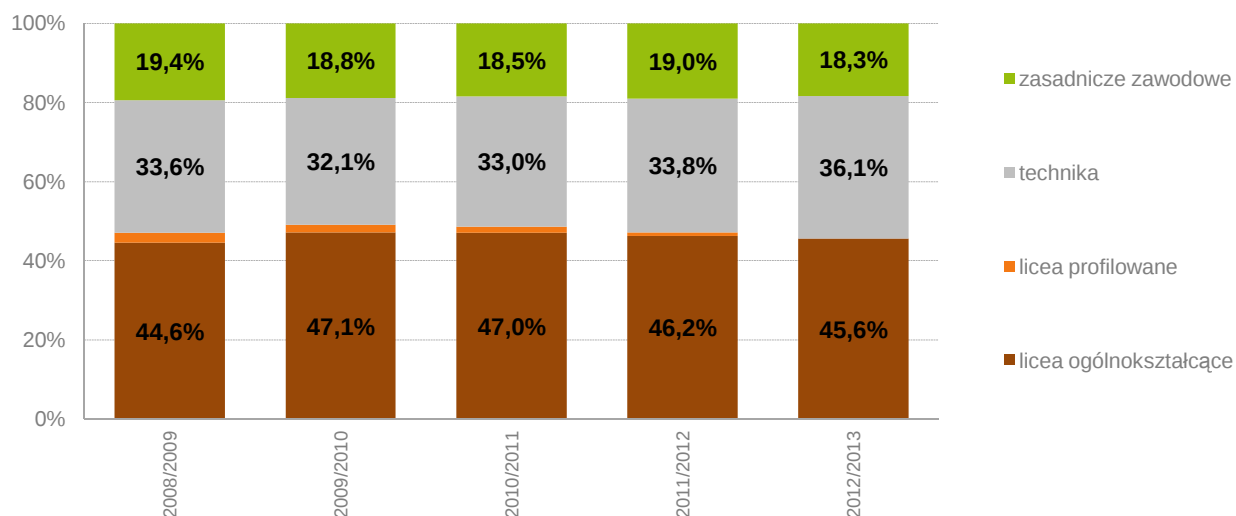
Znaczącym zmianom uległa również liczba szkół w Małopolsce. Na przestrzeni ostatnich ośmiu lat najbardziej zmniejszyła się liczba techników (o 37%) oraz szkół policealnych (o 25%). Niewielkiemu zmniejszeniu uległa liczba liceów ogólnokształcących (o 3%) oraz szkół podstawowych (o 5%). W województwie przybyło placówek kształcących na poziomie gimnazjalnym (9% w stosunku do roku szkolnego 2004/05) oraz zasadniczym zawodowym (5%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Osoby kończące gimnazjum podejmują decyzję o dalszej edukacji. Wybierają pomiędzy szkołą zawodową – umożliwiającą kontynuowanie kształcenia, ale przygotowującą głównie do wejścia na rynek pracy, a szkołą ogólnokształcącą przygotowującą przede wszystkim do studiowania. Wśród małopolskich gimnazjalistów cały czas największą popularnością cieszą się licea ogólnokształcące. Jednakże w roku szkolnym 2012/2013 widać większe zainteresowanie nauką w technikach – o 2,3 p.p. wzrósł odsetek absolwentów gimnazjów wybierających ten typ edukacji.

Wybory edukacyjne absolwentów gimnazjum*

*wartości wyliczone na podstawie liczby uczniów w klasie I, którzy świadectwo ukończenia szkoły niższego szczebla otrzymali w poprzednim roku szkolnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej

Na podstawie wyników matury, olimpiad, opinii akademickiej, a w przypadku techników także wyników egzaminów zawodowych dziennik „Rzeczpospolita” i miesięcznik „Perspektywy” przygotowały ranking liceów i techników. W ogólnopolskiej klasyfikacji liceów w pierwszej dziesiątce znalazła się jedna szkoła z Małopolski – 4 miejsce przyznano V liceum ogólnokształcącemu z Krakowa. Poza tym w pierwszej setce znalazły się jeszcze tylko dwie szkoły z Krakowa: I LO im. Bartłomieja Nowodworskiego (na 27 pozycji) oraz II LO im. Króla Jana III Sobieskiego (62 miejsce). Najwyższą pozycję wśród małopolskich szkół spoza Krakowa uzyskało III Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza z Tarnowa (140).

Znacząco wyżej zostały sklasyfikowane małopolskie technika. Drugą pozycję utrzymało Technikum Łączności nr 14 w ZS Łączności z Krakowa. Na 4 miejscu znalazło się Technikum Zawodowe nr 7 w ZSE-M z Nowego Sącza. W pierwszej setce sklasyfikowano jeszcze 9 szkół⁷⁵:

- 17 miejsce Technikum Chemiczne i Ochrony Środowiska nr 3 Kraków
- 43 miejsce Technikum Ekonomiczne w ZSH-T Zakopane
- 50 miejsce Technikum Informatyczne w ZS im.O.Św. Jana Pawła II Niepołomice
- 54 miejsce Technikum nr 1 w ZS nr 2 im. ks. St. Staszica Wadowice
- 76 miejsce Technikum Ekonomiczne im. ks. prof. J. Tischnera Limanowa
- 78 miejsce Technikum Energetyczno-Elektroniczne nr 9 im. T. Kościuszki Kraków
- 89 miejsce Publiczne Technikum w ZS nr 1 Bochnia
- 93 miejsce Technikum nr 2 w ZS nr 3 im. ks. prof. J. Tischnera Wadowice
- 95 miejsce Technikum w ZS Ekonomicznych Nowy Sącz.

⁷⁵Por. *Ranking Szkół Ponadgimnazjalnych 2013 - dokumenty i tabele*, dostępny: <http://www.rp.pl/arttykul/968341.html> (28.01.2013)

Nauka języków obcych

W szkołach dominuje nauczanie języka angielskiego. Tam, gdzie prowadzone są obowiązkowe zajęcia z dwóch języków obcych najczęściej dochodzi nauka języka niemieckiego. Najgorzej wygląda sytuacja w szkołach zasadniczych zawodowych, gdzie nie wszyscy uczniowie objęci są obowiązkowymi zajęciami językowymi.

Począwszy od roku szkolnego 2009/2010 obowiązkowa nauka języków obcych rozpoczyna się w I klasie szkoły podstawowej i kończy wraz z ukończeniem szkoły ponadgimnazjalnej.

W Małopolsce, podobnie jak i w całym kraju, uczniowie najczęściej uczą się języka angielskiego. W roku szkolnym 2011/2012 w obowiązkowych lekcjach uczestniczyło 94% małopolskich uczniów oraz 91% uczniów w Polsce. Poza tym sporo osób uczyło się języka niemieckiego: w województwie 38%, ogółem w Polsce 39%. Pozostałe języki cieszyły się znacznie mniejszą popularnością – francuskiego uczyło się 4% małopolskich uczniów, rosyjskiego 2%⁷⁶.

Nauczanie języków wygląda odmiennie na różnych etapach edukacji. W szkołach podstawowych młodzież zazwyczaj uczy się jednego języka – niemal wszyscy angielskiego. W gimnazjach, gdzie począwszy od roku szkolnego 2009/2011 obowiązkowa jest nauka dwóch języków obcych, zdecydowana większość uczy się angielskiego (96%) i niemieckiego (75%). W liceach i technikach również najpopularniejsze są język angielski (blisko 100% objętych nauczaniem) i niemiecki, niemniej widać tutaj większą różnorodność nauczanych języków – sporo młodzieży uczestniczy w lekcjach francuskiego, rosyjskiego, a w liceach ogólnokształcących także hiszpańskiego czy łaciny.

W odniesieniu do pozostałych szkół niekorzystnie wygląda sytuacja w szkołach zawodowych. W roku szkolnym 2011/2012 niewiele ponad 50% uczniów zostało objętych nauczaniem języka angielskiego. 34% uczyło się niemieckiego, 6% rosyjskiego.

W praktyce skala nauczania poszczególnych języków obcych nie wynika tylko z większej czy mniejszej popularności, ale także z możliwości kadrowych i organizacyjnych szkół⁷⁷.

Nauczanie języka obcego jako przedmiotu obowiązkowego w szkołach dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2011/2012 (% ogółu uczniów)

	angielski	niemiecki	francuski	rosyjski	hiszpański	łacina	włoski
podstawowe	97%	3%	0%	0%	0%	0%	0%
gimnazja	96%	75%	4%	1%	1%	0%	0%
zasadnicze zawodowe	54%	34%	1%	6%	0%	0%	0%
licea							
ogólnokształcące*	98%	57%	12%	5%	4%	5%	4%
licea profilowane	100%	75%	15%	8%	0%	0%	0%
technika**	99%	78%	7%	7%	0%	0%	0%
policealne	42%	3%	0%	0%	0%	0%	0%
MAŁOPOLSKA	94%	38%	4%	2%	1%	1%	1%

*łącznie z liceami uzupełniającymi **łącznie z technikami uzupełniającymi oraz szkołami artystycznymi ogólnokształcącymi dającymi uprawnienia zawodowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej

⁷⁶ Por. Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012.

⁷⁷ j.w.

Komputeryzacja

Poprawił się poziom komputeryzacji w małopolskich szkołach.

Kolejny rok z rzędu zwiększył się odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu. W roku szkolnym 2011/2012 sprzęt, o którym mowa posiadało:

- 94% szkół podstawowych,
- 81% techników i liceów ogólnokształcących
- 77% gimnazjów.

Na tym tle zdecydowanie odstają szkoły zasadnicze zawodowe i licea profilowane. Mimo poprawy sytuacji w stosunku do zeszłego roku, komputerami z Internetem w roku szkolnym 2011/2012 dysponowało jedynie:

- 42% liceów profilowanych
- 26% szkół zasadniczych zawodowych.

Pozytywnym sygnałem jest odnotowany w 2011/2012 spadek liczby uczniów przypadających na 1 komputer. W technikach i liceach profilowanych z 1 komputera korzystało średnio 7 uczniów, w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach ogólnokształcących ok. 10, w szkołach policealnych 15, a w zasadniczych zawodowych 25⁷⁸.

Pomimo wzrastającego poziomu komputeryzacji szkół, polscy uczniowie gimnazjów (w wieku 15 lat) wyraźnie odróżniają się od swoich rówieśników z innych krajów pod względem umiejętności praktycznego wykorzystania źródła informacji, jakim jest Internet. Badanie PISA z 2009 r.⁷⁹ wykazało, że blisko co czwarty gimnazjalista ma problem z odnalezieniem przydatnych informacji, jak też krytyczną ich analizą i oceną, a także ma trudności w korzystaniu z wielu stron www na dany temat. W pozostałych spośród badanych krajów odsetek uczniów ujawniających takie problemy wyniósł średnio 17%. Wskazuje to, iż polskie szkoły, mając do dyspozycji coraz lepszą bazę techniczną, powinny w większym stopniu umożliwiać uczniom korzystanie z Internetu w procesie dydaktycznym różnych przedmiotów oraz pomagać w uzyskaniu konkretnych kompetencji w korzystaniu z sieci⁸⁰.

Egzaminy zewnętrzne

Uczniowie małopolskich szkół podstawowych i gimnazjalnych na egzaminach zewnętrznych ponownie uzyskali wyniki wyższe niż średnia krajowa. Utrzymały się negatywne zjawiska: uczniowie ze szkół wiejskich uzyskali wyniki niższe niż uczniowie ze szkół miejskich, uczniom szkół podstawowych największe problemy sprawiło wykorzystywanie wiedzy w praktyce, gimnazjalistom część matematyczna.

⁷⁸Szkoły ponadgimnazjalne zorganizowane są najczęściej w zespoły szkół, gdzie występuje wspólne użytkowanie komputerów. Komputery wykazywane są raz przez jedną ze szkół. Por. *Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2008/2009*. Informacja sygnałowa, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2009.

⁷⁹*Programme for International Student Assessment* (Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów) – badanie koordynowane przez OECD, prowadzone od roku 2000 w trzyletnich cyklach. W 2009 r. w teście umiejętności korzystania z technik cyfrowych wzięło udział 19 krajów. Wyniki prezentowane są tylko na poziomie krajowym (brak danych w podziale na województwa). Por. <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisa2009/pisa2009resultsstudentsonlinedigitaltechnologiesandperformancevolumevi.htm>, dostępny: 11.01.2013.

⁸⁰Por. *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012.

Dotychczas maturzyści najmniej punktów otrzymywali z części matematycznej. Na egzaminie maturalnym w 2012 roku matematyka wypadła lepiej niż język polski pisemny.

Do egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe przystąpiło ok. trzy czwarte absolwentów szkół zawodowych. Połowa absolwentów ukończyła szkołę ze zdanym egzaminem. W 2012 roku do sprawdzianu podeszło 33 904 uczniów kończących szkoły podstawowe z Małopolski. Uczniowie średnio uzyskali na egzaminie 23,66 punktów na 40 możliwych, średnio w kraju 22,75. Z każdej części uczniowie z Małopolski uzyskali wyniki wyższe niż uczniowie w Polsce. Ponownie najgorzej wypadła część sprawdzająca wykorzystywanie wiedzy w praktyce. Eksperti z Centralnej Komisji Egzaminacyjnej wskazują, że na zajęciach lekcyjnych należałoby zatem częściej stwarzać sytuacje, w których uczniowie muszą dokonywać obliczeń dotyczących pieniędzy, czasu, długości, powierzchni. Zdaniem CKE szkoła powinna więcej czasu poświęcić na doskonalenie umiejętności stosowania wiedzy w sytuacjach z życia codziennego⁸¹.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE i CKE

W roku szkolnym 2011/2012 zmieniła się formuła egzaminu gimnazjalnego:

- w części humanistycznej uczniowie rozwiązywali dwa zestawy egzaminacyjne: z historii i wiedzy o społeczeństwie oraz po przerwie z języka polskiego;
- w części matematyczno-przyrodniczej uczniowie również rozwiązywali dwa zestawy egzaminacyjne: z przedmiotów przyrodniczych oraz po przerwie z matematyki;
- język obcy zdawany był na dwóch poziomach, podstawowym i rozszerzonym. Uczniowie, którzy zdawali egzamin gimnazjalny z języka obcego, którego uczyli się wcześniej w szkole podstawowej, zobowiązani byli pisać test z tego języka na obydwu poziomach, pozostali uczniowie tylko na poziomie podstawowym.

⁸¹ Por. *Osiągnięcia uczniów kończących szkołę podstawową w roku 2012*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, dostępny: http://www.cke.edu.pl/images/stories/0000000000_sprawdzian2012/2012_Sprawdzian.pdf (28.01.2013)

Zmienił się także sposób informowania o wynikach ucznia. Wyrażanie ich w skali centylowej ma pokazać, jak poziom wiedzy konkretnego ucznia kształtuje się na tle pozostałych zdających.

W 2012 roku do egzaminu gimnazjalnego w Małopolsce podeszło 36 241. 89% uczniów zdawało język angielski. Podobnie jak w poprzednich latach średnie wyniki w województwie były wyższe niż przeciętnie w kraju.

Średnie wyniki z egzaminu gimnazjalnego w 2012 roku (% maksymalnej liczby punktów z każdej części)

Egzamin	Małopolska	Polska
cz. humanistyczna z języka polskiego	68%	65%
cz. humanistyczna z historii i wiedzy o społeczeństwie	63%	61%
cz. matematyczno-przyrodnicza z matematyki	50%	47%
cz. matematyczno-przyrodnicza z przedmiotów przyrodniczych	51%	50%
cz. język angielski podstawowy	64%	63%
cz. język angielski rozszerzony	45%	46%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE i CKE

Warto zauważyć, że dziewczęta uzyskały znacząco wyższe wyniki niż chłopcy w części z języka polskiego (o 10 punktów procentowych). Z pozostałych części chłopcy i dziewczynki uzyskali zbliżone rezultaty. Ponadto uczniowie ze szkół wielkomiejskich ponownie uzyskali wyższe wyniki niż uczniowie ze szkół wiejskich. Największe różnice widać w części matematycznej. Uczniowie z dużych miast otrzymali o 9 punktów procentowych wyniki wyższe niż uczniowie ze szkół wiejskich.

Do egzaminu maturalnego w 2012 roku podeszło 31 888 uczniów z Małopolski⁸². 82% zakończyło egzamin sukcesem (zdawalność matury w Polsce wyniosła 80%), przy czym w liceach ogólnokształcących maturę zdało 91% uczniów, w technikach 73%. Ponownie najgorzej poradzili sobie uczniowie ze szkół uzupełniających po szkołach zasadniczych zawodowych: w liceach uzupełniających maturę zdało 27%, w technikach 23%. Tak niska zdawalność w szkołach uzupełniających wynika głównie z problemów ze zdaniem matematyki oraz angielskiego. Pozostałe obowiązkowe przedmioty zdało ponad 70% uczniów, matematykę tylko 40%.

Wyniki jakie uzyskali uczniowie z poszczególnych części matury (% maksymalnej liczby punktów na poziomie podstawowym)

Przedmiot	Małopolska	Polska
język polski pisemny	55%	54%
język polski ustny	70%	70%
język angielski pisemny	70%	68%
język angielski ustny	66%	64%
matematyka	61%	56%

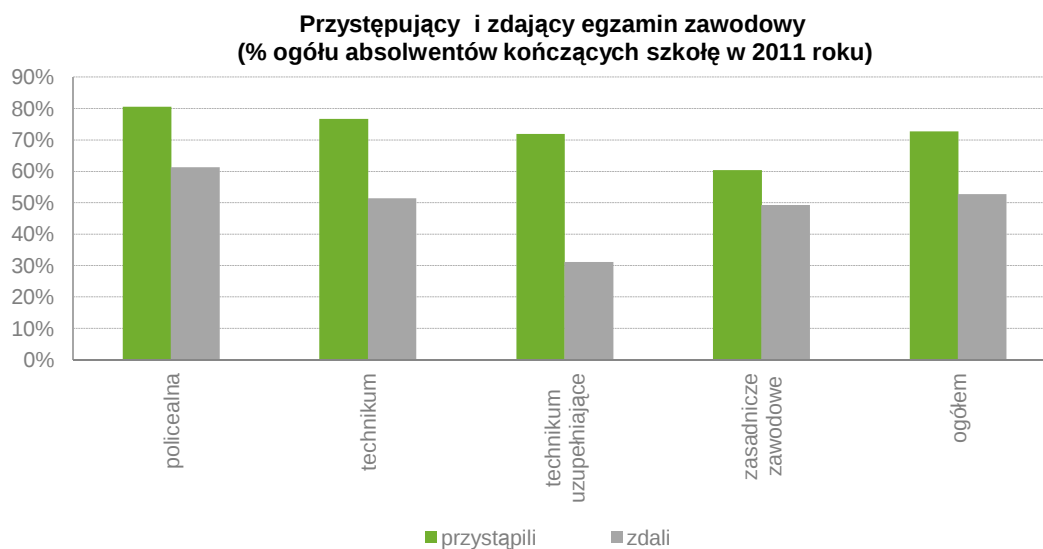
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE i CKE

⁸² Uczniowie, którzy podeszli do matury po raz pierwszy, do wszystkich obowiązkowych części.

Oprócz przedmiotów obowiązkowych uczniowie mieli prawo zdawać przedmioty dodatkowe. Absolwenci z Małopolski najczęściej wybierali język angielski (22,9%), geografię (22,6%) oraz matematykę (17,2%). Osoby, które zdecydowały się zdawać rozszerzoną matematykę średnio uzyskały 51% możliwych do zdobycia punktów.

Absolwenci szkół zasadniczych zawodowych, techników, techników uzupełniających oraz szkół policealnych powinni potwierdzić kwalifikacje zawodowe. W 2011 egzamin zawodowy zdało 53% spośród wszystkich absolwentów małopolskich szkół zawodowych⁸³. Warto zauważyć, że jest to jeden z najlepszych wyników w Polsce – jedynie w województwie kujawsko-pomorskim odnotowano wyższą zdawalność (na poziomie 54%). Dla porównania w województwie świętokrzyskim i pomorskim jedynie 38% absolwentów zakończyło edukację ze zdanym egzaminem.

Wśród małopolskich absolwentów najlepiej poradzili sobie kończący szkoły policealne – stosunkowo najwięcej przystąpiło (81% spośród ogółu absolwentów), najwięcej też go zdało (61% spośród ogółu absolwentów). W szkołach zasadniczych zawodowych sporo absolwentów w ogóle nie przystąpiło do egzaminu zawodowego (40%), Ci którzy do niego podeszli, w zdecydowanej większości zakończyli egzamin sukcesem. Nie zmienia to jednak faktu, że jedynie 49% spośród wszystkich absolwentów, którzy w 2011 roku ukończyli szkołę zasadniczą zawodową, potwierdziło swoje kwalifikacje. Największe problemy ze zdaniem egzaminu zawodowego wystąpiły w technikach uzupełniających. 72% absolwentów przystąpiło do egzaminu, ale ostatecznie szkołę ze zdanym egzaminem opuściło zaledwie 31%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej

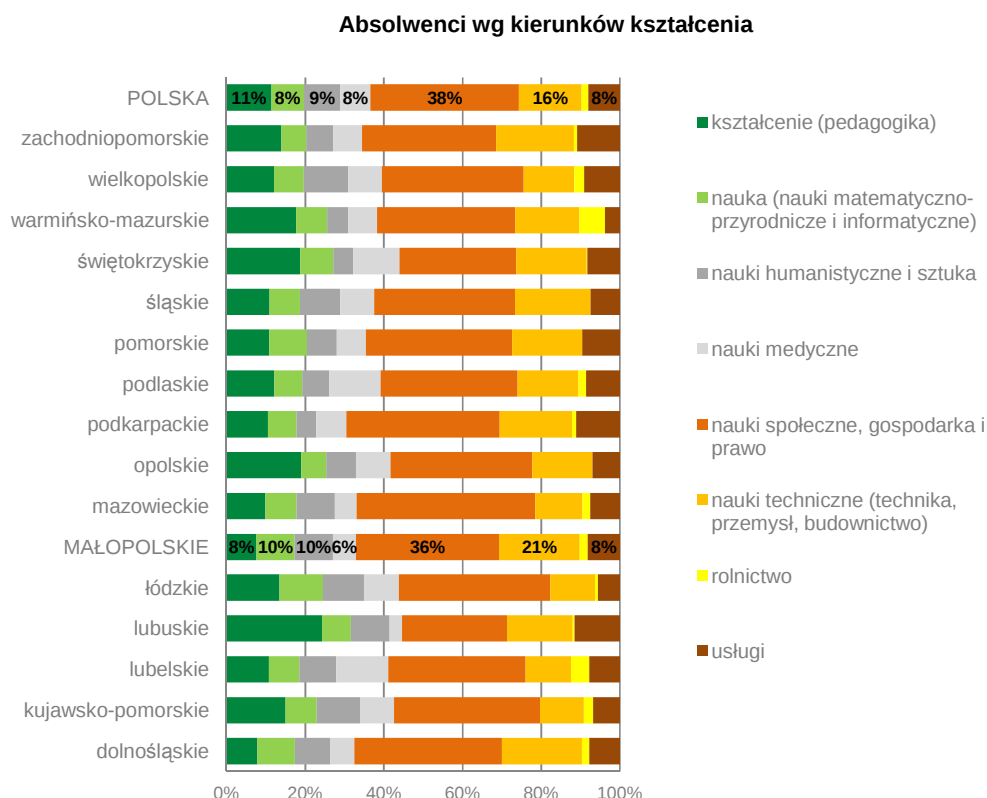
⁸³ Z wyłączeniem szkół artystycznych

5.5. Szkolnictwo wyższe

Zgodnie z prognozami zmalała liczba studentów w Małopolsce⁸⁴. W roku akademickim 2011/2012 na 33 uczelniach studiowało 207 649 studentów tj. o 1,8% mniej niż przed rokiem, przy czym zapoczątkowany w roku 2010/2011 spadek dotyczy na ten moment tylko uczelni niepublicznych (liczba studentów zmniejszyła się o 11,4% pomiędzy rokiem szkolnym 2010/11 a 2011/12). Na uczelniach publicznych po raz kolejny przybyło studentów (o 1%).

Małopolskie uczelnie cieszą się coraz większą popularnością wśród studentów cudzoziemców, których liczba z roku na rok wzrasta. W roku akademickim 2011/2012 w Polsce studiowało 2,6 tys. cudzoziemców, tj. o 14,5% więcej niż przed rokiem. Ponad połowa (53%) z nich kształciła się na Uniwersytecie Jagiellońskim. Największą popularnością wśród obcokrajowców cieszyły się kierunki: ekonomiczne i administracyjne (27% studentów obcokrajowców), medyczne (26%), społeczne (16%) oraz humanistyczne (6%).

Obserwowany przez kilkanaście ostatnich lat wzrost liczby studentów przekłada się cały czas na wzrost liczby absolwentów. W 2011 roku małopolskie uczelnie opuściło 55 tys. osób – o 14% więcej niż rok wcześniej⁸⁵. Podobnie jak w całym kraju, w województwie najwięcej osób ukończyło kształcenie w zakresie nauk społecznych, gospodarki i prawa. To co wyróżnia Małopolskę, to najmniejszy wśród wszystkich województw odsetek absolwentów studiów pedagogicznych i najwyższy odsetek absolwentów nauk technicznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

⁸⁴ Por. *Tendencje i kierunki zmian na rynku usług szkolnictwa wyższego oraz ich wpływ na lokalny rynek pracy*, Urząd Statystyczny w Krakowie na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, Kraków, 2011

⁸⁵ Por. Informacja sygnałowa nr 10 *Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Krakowie, sierpień 2012

5.6. Kształcenie dorosłych

Dane dotyczące uczenia się osób dorosłych w Polsce⁸⁶ niezmiennie potwierdzają, że jest to najsłabsze ogniwo w ramach mechanizmów uczenia się przez całe życie. W życiu dorosłym, niezależnie od podjęcia aktywności zawodowej, czy też pozostawania w sytuacji bezrobocia aktywność edukacyjna i szkoleniowa spada wraz z wiekiem, zwłaszcza wśród osób o niższym poziomie wykształcenia. Aktywność edukacyjna dorosłych Małopan jest najwyższa w grupie wiekowej 35-44 i wynosi ok 33%. Doksztalają się przede wszystkim osoby dobrze wykształcone. Z kolei najmniej zmotywowani do doksztalcania się są respondenci z niższymi kwalifikacjami formalnymi. Zdecydowanie bierną grupą w aspekcie kształcenia ustawicznego są osoby w ostatnim etapie kariery zawodowej⁸⁷.

Dane poczynione od 2009 roku⁸⁸ wskazują na zwiększający się odsetek biernych w zakresie doksztalcania, zwłaszcza wśród mężczyzn oraz wśród mieszkańców obszarów wiejskich i małych miast. Pomimo powiększającej się luki w zakresie aktywności edukacyjnej pomiędzy płciami, jednocześnie ma miejsce znacząco wyższa aktywność zawodowa mężczyzn. Ponadto mężczyźni czerpią większe aniżeli kobiety korzyści, jeśli chodzi o status na rynku pracy ze swej aktywności edukacyjnej. W okresie 2009-2011 dochody osób pracujących podejmujących trud doksztalcania były większe aniżeli osób niedoksztalających się, a luka między tymi dwoma kategoriami osób systematycznie się powiększa⁸⁹. Należy jednak zauważyć, że grupą najpowszechniej doksztalającą się jest przede wszystkim grupa osób z wyższym wykształceniem, a biorąc pod uwagę kategorie zawodowe, najpowszechniej kształcą się pracownicy w zawodach specjalistycznych, kierownicy wyższych szczebli, między innymi informatycy, nauczyciele, lekarze i inni pracownicy służby zdrowia, wyżsi urzędnicy i dyrektorzy, pracownicy oraz specjaliści z zakresu zarządzania i ekonomii⁹⁰. Te dwie kategorie zawodowe – kierownicy i specjaliści – to grupy zawodowe charakteryzujące się najwyższymi dochodami.⁹¹

W Polsce, upowszechnianie europejskiej Agendy na rzecz uczenia się osób dorosłych realizowane jest równoległe z przygotowaniem nowych strategii rozwoju. Jednym z opracowanych dokumentów strategicznych jest „Perspektywa uczenia się przez całe życie”, którego zadaniem jest promowanie w Polsce zasad polityki Lifelong Learning uzgodnionych w Unii Europejskiej. Agenda promuje uczenie się w różnych formach i miejscach, w całym okresie dorosłego życia. Dotyczy ona przede wszystkim osób, które są objęte procesami edukacyjnymi w najmniejszym stopniu, a tym samym uzupełnia założenia realizowanych już procesów – Kopenhaskiego (współpraca europejska w zakresie edukacji szkolnej oraz kształcenia i szkolenia zawodowego) oraz Bolońskiego (współpraca na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego). Agenda przewiduje realizację działań przez poszczególne państwa członkowskie UE w ramach następujących obszarów:

- Realizacja koncepcji uczenia się przez całe życie i mobilności
- Poprawa jakości i skuteczności kształcenia i szkolenia

⁸⁶ Dane wywoływane cyklicznie w ramach dwóch kluczowych badań na poziomie krajowym: *Diagnoza Społeczna* edycja 2011 i wcześniejsze oraz *Bilans Kapitału Ludzkiego* - edycja 2010, 2011, 2012

⁸⁷ Na podstawie wyników badania „Bilans Kapitału Ludzkiego” – Badanie ludności 2011

⁸⁸ Czapiński J., Panek T. (red), *Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa, 2011

⁸⁹ Ibidem

⁹⁰ Bilans Kapitału Ludzkiego – badanie ludności 2011

⁹¹ Ibidem

- Promowanie równości, spójności społecznej i aktywności obywatelskiej w ramach uczenia się dorosłych
- Zwiększenie kreatywności i innowacji dorosłych oraz ulepszanie ich otoczenia edukacyjnego
- Poszerzenie zasobów wiedzy na temat uczenia się dorosłych oraz monitorowanie sektora uczenia się dorosłych

Tymczasem, dane dla całej Unii Europejskiej wskazują na regres w zakresie upowszechniania uczenia się osób dorosłych: wskaźnik uczestnictwa w kształceniu ustawicznym osób w wieku 24-65 w roku 2011 wyniósł 8,9% i jest to spadek w porównaniu z rokiem 2010 o 0,6 punkta procentowego. W tym kontekście, osiągnięcie zakładanego wskaźnika 15% w 2020 roku średnio dla krajów Unii Europejskiej staje się coraz większym wyzwaniem⁹².

Uczenie się formalne mieszkańców

Uczenie się formalne dorosłych dotyczy w zdecydowanej większości osób młodych, które kontynuują przerwana edukację lub uzupełniają wykształcenie zdobyte w toku studiów wyższych. Liczba tych osób z roku na rok nie podlega znaczącym wahaniom.

Szkoły dla dorosłych to placówki kształcące osoby pełnoletnie w formie zaocznej, a od roku szkolnego 2008/2009 również w formie stacjonarnej i na odległość. Szkoły tego typu dają możliwość kontynuacji kształcenia wraz z jednoczesnym rozwojem kariery zawodowej. Kategoria ta obejmuje:

- Szkoły podstawowe dla dorosłych, jednakże od 2001 roku w regionie nie funkcjonuje żadna szkoła podstawowa dla dorosłych;
- Gimnazja dla dorosłych;
- Zasadnicze szkoły zawodowe dla dorosłych;
- Licea ogólnokształcące dla dorosłych;
- Uzupełniające licea ogólnokształcące dla dorosłych na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej;
- Licea profilowane dla dorosłych;
- Technika dla dorosłych;
- Technika uzupełniająca dla dorosłych na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej.

⁹² Dane Eurostat, Labour Force Survey 2011. W badaniu respondentom zadawane jest pytanie o to, czy w ciągu minionych 4 tygodni, wliczając jako ostatni tydzień badany, było uczniem lub studentem, uczestniczyło w kursach, seminariach, konferencjach, instruktażach, prywatnych lekcjach lub innych formach kształcenia pozaszkolnego.

Szkoły dla dorosłych w Małopolsce

Typ szkoły	Liczba szkół		Liczba uczniów	
	2010/2011	2011/2012	2010/2011	2011/2012
Gimnazja	3	4	230	231
Zasadnicze zawodowe	11	11	227	205
Licea ogólnokształcące (w tym uzupełniające)	190 (108)	190 (108)	14 230 (7 133)	14 233 (7 393)
Licea profilowane	2	3	44	37
Technika (w tym uzupełniające)	63 (57)	60 (54)	3 388 (3 077)	2 944 (2 695)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ogólna liczba szkół dla dorosłych w roku szkolnym 2011/2012 wyniosła 268, co stanowi spadek w porównaniu z poprzedzającym rokiem szkolnym o 1 placówkę. O niemal pół tysiąca (dokładnie o 469 uczniów) zmalała natomiast ogólna liczba uczniów szkół dla dorosłych i wynosiła w roku szkolnym 2011/2012 – 17 650 osób. Spadek zainteresowania uczeniem się formalnym osób dorosłych widoczny jest przede wszystkim w przypadku techników, gdzie pomimo utrzymywania się takiej samej ilości szkół w regionie, wyraźnie spadła liczba ich uczniów. Wzrost liczby uczniów natomiast widoczny był w liceach uzupełniających. W szkołach dla dorosłych uczą się w większości osoby poniżej 30 roku życia.

Zachodzące w skali roku zmiany są niewielkie, jednakże w ogólniejszej perspektywie należy mówić o spadku popularności kształcenia w szkołach dla dorosłych – dla porównania, w roku szkolnym 2005/2006 liczba szkół była wyższa o ponad 100 placówek, kształciło się w nich niemal 24 tysiące uczniów.

W roku akademickim 2011/2012 na studiach podyplomowych kształciło się łącznie 16 556 studentów⁹³, w stosunku do 16 609 osób w roku ubiegłym⁹⁴, w tym 67,8% kobiet. Niewielki spadek liczby studentów widoczny był przede wszystkim na Akademii Wychowania Fizycznego. Studenci studiów podyplomowych najchętniej wybierali kierunki ekonomiczne i administracyjne, pedagogiczno-nauczycielskie, humanistyczne oraz inżynierię techniczną.⁹⁵ Większość studiów podyplomowych – około 78%, realizowana jest w szkołach publicznych.

Natomiast na studiach doktoranckich w roku akademickim 2011/2012 studiowało około 5 800 osób, w tym ponad połowa kobiet⁹⁶. W stosunku do ubiegłego roku zanotowano wzrost liczby doktorantów o około 500 i ten systematyczny wzrost obserwowany jest co roku. Zdecydowana większość doktorantów kształciła się na uniwersytetach (50%) oraz na wyższych uczelniach technicznych (17,6%). W przypadku organizacji studiów doktoranckich mamy do czynienia ze znaczącą – około 92% dominacją uczelni publicznych.

⁹³ Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w 2011 roku, informacja sygnałowa nr 11, Urząd Statystyczny w Krakowie

⁹⁴ Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego, Kraków, 2011

⁹⁵ Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w 2010 roku, informacja sygnałowa nr 11, Urząd Statystyczny w Krakowie

⁹⁶ Ibidem

Autorzy raportów podsumowujących badania „Bilans Kapitału Ludzkiego” zauważają: „Od 2011 roku systematycznie traci na znaczeniu formalnie potwierdzona wiedza, umiejętności i postawy – czyli kwalifikacje – na rzecz wzmocnienia znaczenia wiedzy, umiejętności i postaw, które nie potrzebują udokumentowania w postaci certyfikatów, świadectw, dyplomów”.⁹⁷

Uczenie się pozaformalne i samokształcenie mieszkańców

Pierwszy raz od kilku lat zanotowano wzrost uczestnictwa w kształceniu ustawicznym: po stronie mieszkańców – zarówno pracujących jak i bezrobotnych. Małopolska obok województwa podlaskiego przoduje w tym zakresie w skali kraju.

Rok 2012 należy z pewną ostrożnością traktować jako rok wzrostu wskaźników uczestnictwa w kształceniu ustawicznym. W skali zarówno regionu jak i kraju jest to wzrost o około 10% jeśli brać pod uwagę wszystkie formy kształcenia osób dorosłych.

W trzeciej edycji badania „Bilans Kapitału Ludzkiego” zostały zmodyfikowane niektóre pytania dotyczące uczestnictwa w kursach i szkoleniach oraz innych formach podnoszenia kompetencji. Miało to pewien wpływ na uzyskane wyniki i porównywalność z dwoma poprzednimi edycjami badań. W edycjach badań 2010 i 2011 pytano o to, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy:

- doksztalcali się w jakikolwiek sposób, np. uczestnicząc w kursach, szkoleniach, prywatnych lekcjach, studiach podyplomowych itp,
- zdobywali wiedzę i/lub umiejętności poprzez samodzielne doksztalcenie.

Natomiast w 2012 roku respondentów pytano o to, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy:

- uczyli się w jakiegokolwiek szkole średniej lub na uczelni (*pytanie o kształcenie formalne*)
- uczestniczyli w: jakiegokolwiek kursach lub szkoleniach (wliczając w to BHP i ppoż.), warsztatach, odczytach, otwartych wykładach, seminariach, konferencjach, praktykach, stażach zawodowych, studiach podyplomowych, (*pytanie o kształcenie pozaformalne*)
- uczyli się czegoś nowego lub zdobywali doświadczenie, korzystając z: pomocy członków rodziny, pomocy przyjaciół, współpracowników, książek, profesjonalnych magazynów, programów komputerowych i Internetu, programów emitowanych przez telewizję, radio, muzeów, wystaw, galerii i centrów nauki (*pytanie o samokształcenie*).

Konsekwencje nowego podejścia metodologicznego są znaczące, gdyż sposób zadania pytania wpłynął na wzrost ilości odpowiedzi twierdzących. Pytania zadawane w dwóch pierwszych edycjach było trudniejsze dla respondenta do zrozumienia, stąd odpowiedzi wskazujące na fakt podnoszenia kwalifikacji mogły być nieco zaniżone.

W edycji badania z 2011 roku 27% Małopolan deklarowało, że uczestniczyło w jakiegokolwiek formie doksztalcania, 18%, że kształciło się w ramach kursów i szkoleń, a 17% samokształciło się. Natomiast w edycji 2012, na pytanie o uczestnictwo w kursach i szkoleniach pozytywnie odpowiedziało 26% pracujących Małopolan, a wliczając w to

⁹⁷ A. Szczucka, K. Turek, B. Worek, Kształcenie przez całe życie'. Na podstawie badań zrealizowanych w 2012 roku w ramach III edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego

obowiązkowe kursy BHP i Ppoż. – 34% (co czwarta osoba, która uczestniczyła w kursach i szkoleniach miała na myśli te obowiązkowe). Małopolska tym samym plasuje się w czołówce krajowej, za województwem podlaskim, które osiągnęło wyniki odpowiednio 31% i 40% (z uwzględnieniem szkoleń obowiązkowych). Na trzecim miejscu znajduje się województwo dolnośląskie z wynikami 19% i 33%. Jeśli chodzi o samokształcenie, w ciągu ostatnich 12 miesięcy, to dwa pierwsze miejsca analogicznie zajmują województwa podlaskie i małopolskie, gdzie samokształciło się 33% i 26%. Poziom uczestnictwa w nieobowiązkowych kursach i szkoleniach wzrasta w większych miejscowościach oraz wraz ze wzrostem wykształcenia mieszkańca. Poziom aktywności edukacyjnej jest najwyższy wśród osób, które ukończyły studia podyplomowe, doktoranckie. Jeśli chodzi o kategorie zawodowe to kształcą się głównie specjaliści oraz kadra zarządzająca.

W przypadku osób bezrobotnych ranking województw kształtuje się podobnie i Małopolska z wynikami 21% dla kształcenia pozaformalnego i 22% dla samokształcenia zajmuje drugie miejsce. Podsumowując, kolejna edycja badania potwierdziła, że województwa podlaskie i małopolskie są najbardziej aktywne jeśli chodzi o inwestycje mieszkańców we własny rozwój. Na drugim końcu skali – jako regiony osiągające najniższe wskaźniki znajdują się województwa: opolskie, zachodniopomorskie i kujawsko-pomorskie.

Województwo	Uczestnictwo w kursach lub szkoleniach w ostatnich 12 miesiącach wśród osób pracujących w ciągu ostatniego roku w % - <i>inne niż BHP, Ppoż</i>	Uczestnictwo w kursach lub szkoleniach w ostatnich 12 miesiącach wśród osób pracujących w ciągu ostatniego roku w % - <i>wliczając BHP, Ppoż</i>
opolskie	8	12
zachodniopomorskie	16	20
kujawsko-pomorskie	18	21
pomorskie	14	22
mazowieckie	18	23
wielkopolskie	16	24
świętokrzyskie	18	25
warmińsko-mazurskie	20	25
podkarpackie	19	26
lubelskie	21	27
łódzkie	20	28
lubuskie	21	28
śląskie	21	29
dolnośląskie	19	33
małopolskie	26	34
podlaskie	31	40

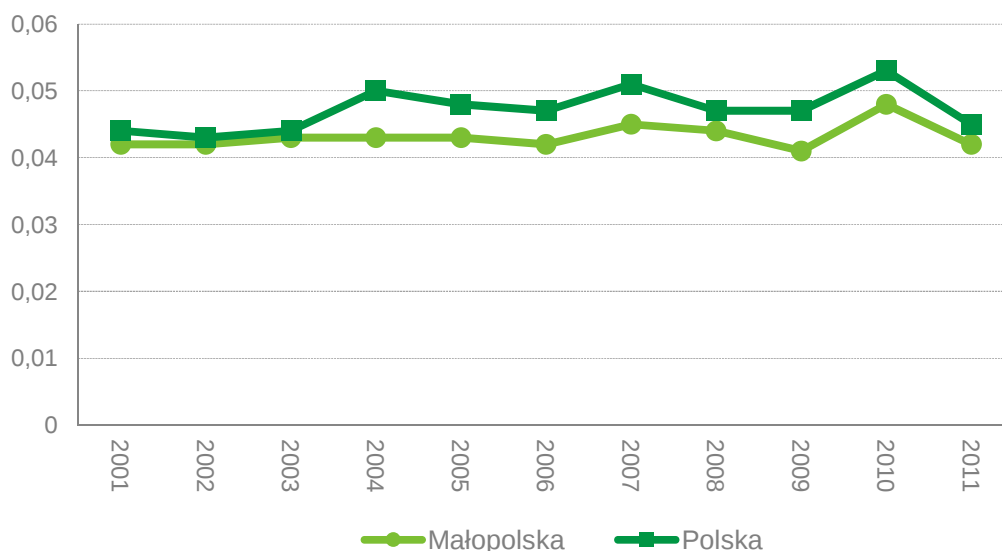
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BKL – Badanie Ludności 2012

Pytani o aktywność edukacyjną (uczestnictwo w kształceniu formalnym i pozaformalnym) 4 tygodnie wstecz twierdząco odpowiada zaledwie 4,2 % pytanych Małopolan i jest to spadek w porównaniu z rokiem 2010 o 0,6%.⁹⁸ Jest to potwierdzenie przypuszczenia, że na wyniki pytania zadawanego w ten sposób wpływ ma sezonowość i incydentalność w zakresie

⁹⁸ Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

podejmowania aktywności edukacyjnej, co jest charakterystycznym uwarunkowaniem dla Polski⁹⁹.

Poziom uczestnictwo w kształceniu ustawicznym (w %) w okresie 2001- 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Najpopularniejszą tematyką szkoleń wskazywaną przez mieszkańców poza obowiązkowymi (BHP, Ppoż.) są szkolenia z zakresu tematyki medycznej i pracy socjalnej (szczególnie popularne wśród osób pracujących). Osoby bezrobotne stosunkowo często wybierają szkolenia z obszaru tematycznego budownictwo i przemysł. Najczęściej wymienianym tematem samokształcenia była informatyka i obsługa komputera.

Najpopularniejsza tematyka szkoleń i kursów wśród mieszkańców – dane ogólnopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników III edycji badania BKL

⁹⁹Na podstawie wniosków autorów dokumentu strategicznego „Perspektywa uczenia się przez całe życie”, Warszawa, luty 2011

W przypadku szkolących się specjalistów i kierowników zasadniczym powodem uczestnictwa w szkoleniach była chęć podniesienia umiejętności potrzebnych w pracy. Dominującym powodem w grupach zawodowych pracowników prostych – robotników i operatorów dominującym powodem jest wymóg pracodawcy, zapewne uzyskanie niezbędnych certyfikatów i uprawnień. Zasadniczą motywacją osób bezrobotnych jest oczywiście chęć podjęcia nowej pracy.

25% osób pracujących i 31% osób bezrobotnych nigdy nie uczestniczyło w kursach i szkoleniach. Są to grupy mniej liczne aniżeli analogiczne w innych województwach. Badania przeprowadzane wśród nieaktywnych mieszkańców w sposób szczególny koncentrują się na powodach, które zniechęcają te osoby do podnoszenia kwalifikacji. Pytani o powody swojej bierności Małopolanie najczęściej (połowa ogółu, w tym przeważająca część kategorii pracujących) odpowiadali, że nie potrzebowali szkoleń w pracy. Brak potrzeby w pracy był tym częściej wymieniany im starszy pracownik. Świadczy to o braku prorozwojowego nastawienia starszych pracowników. Nie należy jednak zapominać także o tym, że pracownicy w wieku 45+ to także pracownicy najbardziej doświadczeni, o pozycji eksperckiej, którzy faktycznie okres budowania swojego kapitału zawodowego i intensywnych inwestycji w rozwój kompetencji mają już za sobą i dla których brak potrzeby w pracy i brak adekwatnej oferty szkoleniowej mogą być faktycznym powodem braku aktywności szkoleniowej. Kolejne wymieniane powody to brak czasu z powodów osobistych (ok 10%) oraz brak motywacji. 17% pytanych wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”, co także jest odczytywane jako brak motywacji (w sumie zdemotywowany jest zatem co czwarty pytany). Odpowiedzi świadczące o istnieniu zewnętrznych barier – koszty, odległość, brak oferty – są sporadyczne. Grupa stale biernych osób w zakresie doksztalcania – nie uczestniczyło w doksztalcaniu w roku ubiegłym i nie planuje w najbliższym – krystalizuje się na poziomie około 50-60%.

Powody niedokształcania się – dane ogólnopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników III edycji badania BKL

Inwestycje w kadry

Niemal 3/4 małopolskich pracodawców inwestuje w kadry, poświęcając na to przede wszystkim własne środki. Szkolenia dotyczą zwłaszcza obszaru budownictwa, prawa, sprzedaży i obsługi klienta.

Pytani w 2012 roku o jakąkolwiek aktywność szkoleniową w roku poprzedzającym badanie małopolscy pracodawcy w 72% odpowiadali twierdząco¹⁰⁰. Jest to wzrost w porównaniu z poprzednią edycją badania aż o 17%. Największy wzrost pozytywnych odpowiedzi zauważono w przypadku firm mikro. Niezależnie od branży: im większa firma, tym częściej inwestuje w rozwój pracownika. Jednakże proporcjonalnie mniejszy jest stosunek pracowników przeszkolonych w stosunku do wszystkich pracowników w firmach dużych niż w firmach małych.

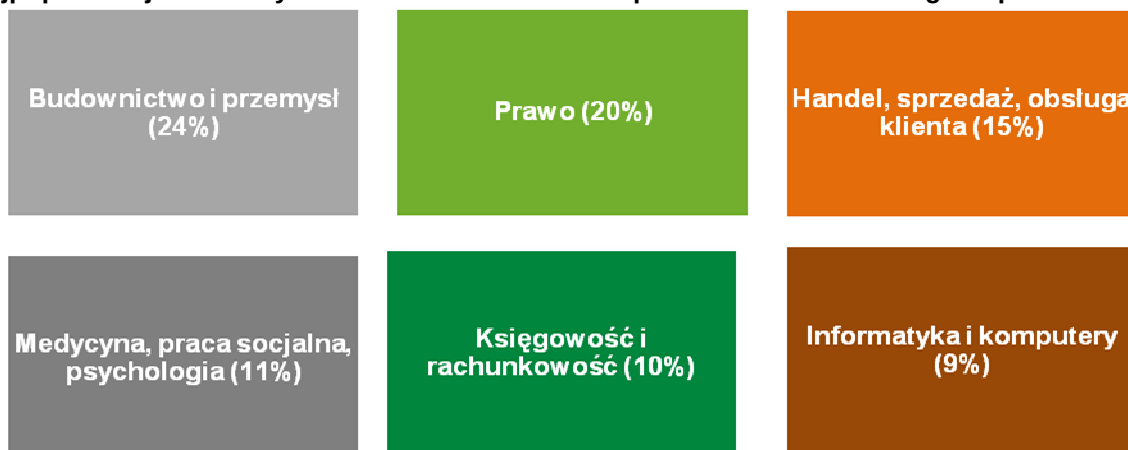
Wpływ na wyniki, analogicznie jak w przypadku badania mieszkańców, miała zmiana sposobu zadawania pytania. Aktualnie zadawane pytanie wprost odwołuje się do różnych form podnoszenia kwalifikacji kadr, co daje większą pewność, że wszystkie formy rozwoju kadr zostały przez pracodawców zauważone i uwzględnione w odpowiedziach. Znowo analogicznie, jak w badaniu mieszkańców ocenia się, że ilość odpowiedzi świadczących o aktywności edukacyjnej pracodawców w poprzednich edycjach badania BKL była zaniżona, ze względu na fakt, że część pracodawców nie identyfikowała niektórych rodzajów aktywności jako form inwestycji w kadry.

¹⁰⁰ Badanie pracodawców, III edycja badania „Bilans Kapitału Ludzkiego”

Najbardziej aktywne (około 90% inwestujących) są podmioty z sektora edukacji, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Dwa dominujące sektory to głównie instytucje publiczne – w tym przypadku to regulacje prawne wymuszają aktywność szkoleniową po stronie pracownika. Takie branże, jak: budownictwo i transport, przemysł i górnictwo oraz handel, zakwaterowanie i gastronomia szkolą najrzadziej (około 60% firm z branży). W zasadzie nie zaobserwowano znaczących różnic pomiędzy regionami jeśli chodzi o doszkącanie pracowników. Znaczące, sięgające nawet 30% są natomiast różnice pomiędzy firmami stagnacyjnymi a silnie rozwijającymi się (wprowadziły nowy produkt/usługę, zatrudniają nowych pracowników). Z każdą edycją zmniejsza się ilość tych pracodawców, którzy byli w pełni usatysfakcjonowani poziomem kompetencji kadr na rzecz tych pracodawców, którzy przyznają, że warto doszkolić swoich pracowników.

W stosunku do poprzedniego roku nie uległa zasadniczym zmianom tematyka szkoleń, którą wybierali pracodawcy: najpopularniejsza, podobnie jak w zeszłym roku była tematyka związana z budownictwem i przemysłem (głównie przedsiębiorcy), następnie tematyka prawna (głównie duże firmy i instytucje) oraz kolejno szkolenia handlowe, sprzedażowe i związane z obsługą klienta. Zjawisko częstszego inwestowania w szkolenia służące podniesieniu jakości obsługi klienta jest interpretowane jako tendencja prorozwojowa zaznaczająca się w firmach.

Najpopularniejsza tematyka szkoleń i kursów wśród pracodawców – dane ogólnopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników III edycji badania BKL

Zazwyczaj pracodawcy stosują jedną formę doskonalenia, najwyżej dwie formy. Zmniejszył się odsetek pracowników wskazujących na stosowanie kilku narzędzi kształcenia. Wciąż słabo wykorzystywanym narzędziem jest „indywidualny plan rozwoju”, za to zwiększyło się znaczenie „systemu oceny kompetencji”, co jest dowodem na zwiększenie znaczenia strategicznego podejścia do rozwoju kadr.

Pracodawcy w 95% przypadków inwestują własne środki w szkolenia pracowników. Jednakże co siódmy pracodawca korzystał z możliwości dofinansowania ze środków unijnych. Im większy pracodawca, tym częściej korzysta z oferty środków publicznych.

Wśród powodów nie szkolenia pracowników najważniejsze wymienianie to:

1. Pracownicy mają odpowiednie umiejętności
2. Koszt szkoleń jest zbyt wysoki
3. Pracownicy nie mają czasu na szkolenia
4. Kluczowe są inne inwestycje (*wysoka pozycja nowododanej kategorii*).

Wsparcie szkoleniowe dla osób bezrobotnych

Osoby bezrobotne w 2012 roku mogły liczyć na nieco większe wsparcie w zakresie dofinansowania podniesienia kwalifikacji, aniżeli w roku 2011, który był momentem znaczącego zmniejszenia ilości szkoleń organizowanych w powiatowych urzędach pracy. Najczęściej w minionym roku urzędy pracy były skłonne inwestować w rozwój kwalifikacji związanych z uzyskaniem uprawnień do kierowania pojazdami i obsługi sprzętu budowlanego.

W roku 2012 szkolenia organizowane przez powiatowe urzędy pracy dla osób bezrobotnych z powodzeniem zakończyło 6 094 osoby, w tym niespełna połowa kobiet – 2 268. Zanotowano wzrost o 1 500 osób w porównaniu z rokiem 2011, kiedy to ze względu na znacznie ograniczone środki w ramach Funduszu Pracy przeznaczone na szkolenia, osoby bezrobotne chcące podnosić swoje kwalifikacje mogły liczyć na mniejszy zakres wsparcia ze strony urzędów pracy (przeszkolonych zostało wówczas jedynie około 4 500 osób). Jest to jednak wciąż o połowę mniej szkolonych niż było w roku 2010, kiedy to wsparcia szkoleniowego udzielono blisko 13 tysiącom osób bezrobotnych. W grupie osób

przedszkolnych w 2012 roku dominowały tradycyjnie osoby bezrobotne – 5 797, 370 spośród wszystkich to osoby niepełnosprawne, nieliczne przypadki to osoby poszukujące pracy – 47. Około 28% szkolących się (1 717 osoby) ukończyło szkolenie o tematyce wskazanej przez siebie.

W ofercie szkoleniowej PUP zdecydowanie dominowały szkolenia z obszaru usług transportowych, w tym kursy prawa jazdy. Inne popularne to te z obszaru sprzedaży i marketingu oraz z obszaru architektura i budownictwo i w tych obszarach przeszkolono największą ilość osób. Działania szkoleniowe PUP były w dużej mierze odpowiedzią na zapotrzebowanie na zawody wskazane w badaniu „Barometr zawodów 2012”¹⁰¹. Ekspert rynku pracy jako zawody deficytowe w Małopolsce wskazywali następujące: diagnosta samochodowy, inżynierowie budownictwa, kierowcy samochodów ciężarowych, kierownicy budowy, operatorzy koparek i zwładowarek, pracownicy do spraw finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych, samodzielni księgowi, spawacze metoda MIG/MAG (w sumie 8 zawodów deficytowych). W planach szkoleń na 2012 rok większości urzędów prac znalazły się następujące szkolenia: kursy kierowców samochodów ciężarowych, kursy na uprawnienia w zakresie przewozu osób i rzeczy, kursy dla operatorów sprzętu do robót ziemnych i drogowych, w tym przede wszystkim operatorów koparek i koparko-ladowarek, różnorodne kursy spawania, kursy kosztorysowania robót budowlanych, kursy księgowości i rachunkowości komputerowej, a także kursy typu „ABC/Vademecum przedsiębiorczości” – adresowane dla osób ubiegających się o jednorazowe środki na rozpoczęcie własnej działalności. W planach szkoleniowych PUP pojawiały się też często kursy z zakresu aktywnego poszukiwania pracy i podstaw obsługi komputera, które nie miały na celu wyposażyć osoby bezrobotne w konkretne kwalifikacje, ale służyły wsparciu umiejętności kluczowych, czy też wypracowaniu postaw pożądanych na rynku pracy.

Podobnie jak przed rokiem, najwięcej osób szkolących się za pośrednictwem urzędów pracy to osoby młode, w wieku 18-24 i 25-34 lata (razem 3 690 spośród wszystkich, które ukończyły szkolenia), a także osoby w wieku 45+ – w minionym roku przeszkolono 1 576 takich osób. Najczęściej szkoliły się osoby legitymujące się stosunkowo niskim poziomem kwalifikacji – wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (1 923 osoby) oraz zasadniczym zawodowym – 1453. Ogółem, w 2012 roku powiatowe urzędy pracy zorganizowały 1 689 szkoleń przy współpracy z 467 instytucjami szkoleniowymi, głównie osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą. Najwięcej organizowanych szkoleń (631) miało wymiar czasowy pomiędzy 30, a 80 godzin. W ramach tego rodzaju form przeszkolono także największą ilość osób – 2322.

10 083 osoby ukończyły staż u pracodawcy. Podobnie jak w przypadku szkoleń, w 2012 roku w porównaniu z rokiem 2010 roku program stażowy ukończyło około połowę osób mniej. Najpopularniejsze obszary zawodowe, w jakich organizowano staże, to: „prace sekretarskie i biurowe” (2 107 stażystów) oraz „sprzedaż marketing i public relations, handel nieruchomościami” (927 osób). Ponadto, 13 osób (w porównaniu z 61 osobami w 2011 roku) ukończyło program przygotowania zawodowego dorosłych (w ramach praktycznej nauki zawodu i przyuczenia do pracy). Ta forma wsparcia osób obejmuje niewielką grupę spośród osób zarejestrowanych jako bezrobotne.

¹⁰¹ Barometr zawodów 2012, www.obserwatorium.malopolska.pl

Przewiduje się, że w roku 2013 w Małopolsce będzie zapotrzebowanie na następujące zawody¹⁰²: kierowcy samochodów ciężarowych, kierownicy budowy, przedstawiciele handlowi, samodzielni księgowi, szefowie kuchni. Zauważa się, że w opiniach ekspertów rynku pracy z roku na rok maleje liczba zawodów, w których spodziewana jest nadwyżka ofert pracy nad podażą wykwalifikowanej kadry. Specjaliści niektórych zawodów, które wskazywane były w 2012 roku jako deficytowe, tj. diagności samochodowi, inżynierowie budownictwa, operatorzy koparek i zwałowarek, pracownicy ds. finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych oraz spawacze metoda MIG/MAG prawdopodobnie nie będą już tak intensywnie poszukiwani na rynku pracy w roku 2013 (znalazły się wśród zawodów tzw. zrównoważonych). Znacząca ilość osób, które uzyskały kwalifikacje do wykonywania tych zawodów w latach poprzednich, między innymi w ramach wsparcia szkoleniowego w PUP, prawdopodobnie uzupełni zapotrzebowanie rynku pracy na te kwalifikacje.

Instytucje szkoleniowe w Małopolsce i jakość ich usług

Instytucje szkoleniowe w Małopolsce zwłaszcza w Krakowie są liczne, w większości przypadków działają na rynku zaledwie od kilku lat. Najczęściej proponują szkolenia w formach kursowych, z dziedziny informatyki i obsługi komputera. Instytucje szkoleniowe w Małopolsce są żywo zainteresowane kwestią wzmacniania jakości usług szkoleniowych.

Z edycji badania „Bilans Kapitału Ludzkiego” 2012 wynika, że rynek usług szkoleniowych rozwija się. W branży usług szkoleniowych wzrasta udział firm średnich i dużych. Obserwuje się także, że coraz więcej firm swoim zasięgiem działalności wykracza poza poziom regionalny. Dane ogólnopolskie wskazują, że pomiędzy 2010 a 2012 rokiem średnie zatrudnienie w sektorze szkoleniowym wzrosło z 43 do 56 osób, zaś średnia liczba osób szkolących w firmach wzrosła z 20 do 27 osób. W okresie 2009-2011 sektor usług szkoleniowych odnotował dość znaczący wzrost obrotów, o około 30%. Najlepiej radzą sobie instytucje szkoleniowe specjalizujące się w następujących obszarach tematycznych szkoleń: informatyka i wykorzystanie komputerów, budownictwo i przemysł, księgowość i finanse. Podmioty działające w sektorze edukacji prywatnej są także najbardziej perspektywiczne pod względem zwiększania zatrudnienia w kolejnym roku. Wzrasta także średnia liczba klientów obsługiwanych w skali roku przez instytucje szkoleniowe: w 2010 roku było to 731 osób, a w 2011 roku – 787.

Województwo małopolskie zajmuje trzecie miejsce pod względem nasycenia firmami szkoleniowymi, po województwach mazowieckim i śląskim. Charakterystyczne dla całego kraju koncentracja instytucji szkoleniowych w dużych miastach potwierdza się także w Małopolsce. Liczba instytucji rejestrujących się w bazie danych Rejestr Instytucji Szkoleniowych (dalej RIS)¹⁰³ w 2012 roku zwiększyła się w porównaniu z rokiem

¹⁰² Barometr zawodów 2013, www.obserwatorium.malopolska.pl

¹⁰³ Zgodnie z artykułem 20 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (z późniejszymi zmianami), instytucja szkoleniowa oferująca szkolenia dla bezrobotnych i poszukujących pracy może uzyskać zlecenie finansowane ze środków publicznych na prowadzenie szkoleń po uzyskaniu wpisu do rejestru instytucji szkoleniowych, prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Pracy właściwy ze względu na siedzibę instytucji szkoleniowej. Tryb dokonywania wpisu w rejestrze instytucji szkoleniowych określa Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 15 grudnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rejestru instytucji szkoleniowych. (Dziennik Ustaw 10.241.1620). Rejestr jest jawny, bezpłatny i ma formę elektroniczną. Jego celem jest:

- umożliwienie bezrobotnym i poszukującym pracy orientacji w rynku ofert szkoleniowych,
- ułatwienie służbom zatrudnienia poszukiwania wykonawców usług szkoleniowych,

poprzednim: na przestrzeni całego roku w bazie aktywnych było 916 instytucji (a licząc oddziały i filie – 997 podmiotów) i jest wzrost o około 50 w porównaniu z rokiem 2011¹⁰⁴. W ciągu roku 127 zostało wykreślonych z rejestru¹⁰⁵ i w efekcie, według stanu na dzień 31.12.2012, w RIS aktywnych było 789 instytucji szkoleniowych (a licząc oddziały i filie – 865 podmiotów)¹⁰⁶.

Największa ilość spośród 916 instytucji – aż 94 została założona w 2011 (kolejne kluczowe lata dla powstawania instytucji to 2009 rok – 86 instytucji oraz 2010 rok – 82 instytucje). Oznacza to, że co trzecia instytucja szkoleniowa z województwa małopolskiego działa nie dłużej niż 3 lata na rynku. Nie uległy zmianie proporcje instytucji publicznych i niepublicznych rejestrujących się w bazie: około 94% instytucji zarejestrowanych w RIS to instytucje niepubliczne. Jedynie 62 spośród wszystkich określiło się jako podmioty publiczne. Z roku na rok struktura bazy RIS, biorąc pod uwagę formę organizacyjną instytucji szkoleniowych powiela się: zdecydowana większość to jednostki prowadzone przez osoby fizyczne w ramach działalności gospodarczej (457), znacząca liczba (264) to stowarzyszenia, fundacje, spółki lub inne osoby prawne. Jako instytucje szkoleniowe zarejestrowało się także 15 szkół ponadgimnazjalnych, 8 szkół wyższych, 28 zakładów pracy, 1 placówka naukowo-badawcza, 48 centrów kształcenia ustawicznego lub praktycznego oraz 55 ośrodków doskonalenia i doskonalenia zawodowego¹⁰⁷.

Najpopularniejszą kategorią szkoleń w 2012 roku okazały się szkolenia informatyczne. Takich szkoleń w całym regionie oferowanych było ponad 1 100. Jest to wyraźny wzrost w zakresie podaży szkoleń w porównaniu z rokiem ubiegłym, kiedy to oferta obejmowała około 700 szkoleń, a dominowały szkolenia z obszaru rozwój osobowościowy i kariery zawodowej. Wśród najpopularniejszych szkoleń podobnie jak przed rokiem pojawiają się szkolenia z obszaru „zarządzanie i administrowanie” oraz z obszaru „języki obce”.

Jedynie 179 spośród zarejestrowanych w Małopolsce instytucji deklaruje, że oferuje szkolenia finansowane ze środków EFS. Z badań na poziomie krajowym wynika¹⁰⁸, że środki unijne na finansowanie działalności najczęściej wykorzystywane są przez duże firmy szkoleniowe, najrzadziej przez firmy mikro. 66% firm mikro i około 40% firm dużych zadeklarowało, że w ogóle nie korzysta ze środków unijnych. Co ciekawe, z deklaracji instytucji szkoleniowych wynika, że jedynie co piąty klient finansuje swój udział w szkoleniu

-
- dostosowanie ofert programowych instytucji szkoleniowych do potrzeb rynku pracy,
 - racjonalizację wydatków ze środków publicznych przeznaczonych na szkolenia bezrobotnych i poszukujących pracy,
 - podwyższenie jakości i efektywności szkoleń,
 - ułatwienie rozwoju kształcenia ustawicznego.

Rejestr instytucji szkoleniowych zawiera m.in. informację o: nazwie i adresie instytucji szkoleniowej, kadrze prowadzącej szkolenia, kadrze dydaktycznej (wykładowcy, trenerzy), bazie lokalowej, jej wyposażeniu i środkach dydaktycznych, metodach oceny jakości szkoleń, liczbie bezrobotnych i poszukujących pracy objętych szkoleniami w okresie ostatniego roku, udzielanej pomocy po ukończeniu szkolenia, tematyce szkoleń oraz tematyce przygotowania zawodowego.

¹⁰⁴ Na przestrzeni całego 2010 roku aktywnych było 841 instytucji, wg. bazy danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie.

¹⁰⁵ Można przypuszczać, że instytucje te albo zawiesiły/zakończyły działalność szkoleniową, albo też nie są dłużej zainteresowane możliwością korzystania ze środków publicznych w ramach współpracy z powiatowymi urzędami pracy.

¹⁰⁶ Wszystkie dane dotyczące instytucji szkoleniowych działających w Małopolsce pochodzą z bazy danych Rejestr Instytucji Szkoleniowych prowadzonych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

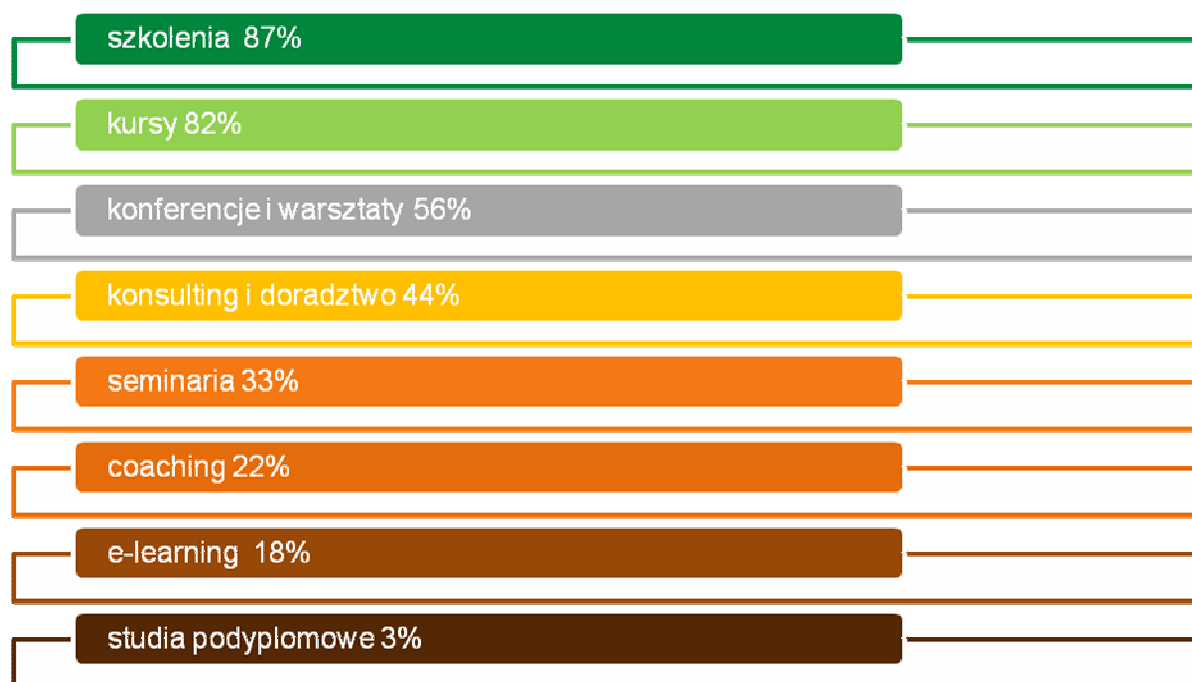
¹⁰⁷ Pozostałe instytucje wskazały odpowiedź „inna forma”, w ramach której ujmuje się takie instytucje, jak: kościoły, spółdzielnie, związki zawodowe, partie polityczne, fundusze, instytucje kultury itp.

¹⁰⁸ Źródło: BKL – Badanie firm i instytucji szkoleniowych 2012

dzięki środkom unijnym. Zatem teza, że funkcjonowanie instytucji szkoleniowych jest w głównej mierze uzależnione od dopływu środków unijnych nie znajduje potwierdzenia.

Najpopularniejsze formy szkoleń oferowane przez instytucje szkoleniowe to kursy i szkolenia, następne w kolejności dość powszechnie pojawiające się w ofercie to konferencje i warsztaty. Mniej więcej co piąta instytucja przewiduje w swojej ofercie coaching i szkolenia e-learningowe.

Najpopularniejsze formy szkoleń w ofercie instytucji szkoleniowych 2012 – dane ogólnopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania firm i instytucji szkoleniowych - BKL 2012

Dane pozyskane w badaniach ilościowych mówią o jakości usługi szkoleniowych w kontekście posiadanych certyfikatów/akredytacji, bądź też gromadzą deklaracje przedstawicieli instytucji szkoleniowych odnośnie podejmowanych działań projakościowych w firmach. Wśród działań projakościowych najczęściej wymieniane są: wykorzystanie ewaluacji w planowaniu zajęć, doskonalenie merytoryczne szkoleń, konstruowanie programu zajęć w oparciu o diagnozę potrzeb szkoleniowych. Przedstawiciele sektora szkoleniowego powszechnie deklarują, że sprawdzają wśród swoich klientów - uczestników szkoleń poziom zdobywanych umiejętności: prowadzą nieformalne rozmowy, stosują ankiety ewaluacyjne i deklarują, że wykorzystują wyniki ewaluacji przy przygotowywaniu kolejnych zajęć szkoleniowych, w celu podniesienia ich jakości.

185 instytucji (wraz z oddziałami i filiami) zarejestrowanych w Małopolsce posiada znaki jakości: akredytację kuratora oświaty lub inne znaki jakości (tj. ISO, PASE i inne), co stanowi około 18% wszystkich.¹⁰⁹ Z kolei 153 instytucje spośród wszystkich są wpisane do ewidencji

¹⁰⁹ Należy zaznaczyć, że według stanu na grudzień 2012 roku, lista placówek, ośrodków działalności oświatowej prowadzących kształcenie w formach pozaszkolnych akredytowanych przez Małopolskiego Kuratora Oświaty od 2004 roku liczyła 134 pozycji. Źródło: www.kuratorium.krakow.pl. Instytucje szkoleniowe zarejestrowane w RIS w WUP w Krakowie nie ograniczają obszaru działania do Małopolski

prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego, a tym samym podlegają przepisom Ustawy o systemie oświaty.

Niemal wszystkie instytucje szkoleniowe (wraz z oddziałami i filiami) – 915, a więc niemal 92% – prowadzi badanie efektywności prowadzonych szkoleń. Najczęściej kursy, szkolenia i inne formy podnoszenia kwalifikacji odbywają się w wynajmowanych salach wykładowych, niemal zawsze wyposażonych w sieć teleinformatyczną. Blisko 2/3 spośród zarejestrowanych instytucji deklaruje, że posiada własny sprzęt komputerowy. Zdecydowana większość szkoleniowców/wykładowców – 12 619 zatrudnionych jest w niepełnym wymiarze czasu pracy, 3 341 pracuje na podstawie umowy o pracę.

Wśród najważniejszych problemów charakterystycznych dla branży instytucje szkoleniowe wymieniają:

- brak kontroli nad jakością szkoleń
- wadliwa konstrukcja procedur przetargowych, w których premiuje się cenę, a nie jakość
- wysokie koszty szkoleń, które dla wielu potencjalnych klientów stanowią barierę dostępu, albo skłaniają do poszukiwania tańszych ofert, które nie zawsze gwarantują odpowiednią jakość
- wojna cen, dumping na rynku szkoleń
- nieefektywność i brak kontroli nad właściwym wykorzystaniem środków z UE¹¹⁰.

Jak rozumieć jakość w przypadku usług szkoleniowych i czy jej kryteria są spełniane przez instytucje szkoleniowe w kraju i regionie, to kwestie wymagające pogłębionych jakościowych analiz. Próbą odpowiedzi na ten pytania były opracowane w Małopolsce Standardy Usług Edukacyjno-Szkoleniowych a następnie ich pilotaż wśród 20 instytucji szkoleniowych w Małopolsce¹¹¹. Wyniki pilotażu wskazały między innymi te aspekty funkcjonowania instytucji szkoleniowych, które stanowią obszary problemowe w zakresie zapewniania jakości, czyli w ramach których spełnienie kryteriów standardu nastroczało najwięcej wyzwań. W trakcie pilotażu większość instytucji uznała model standardów za służący rozwojowi samej instytucji i odpowiadający skutecznie na potrzebę ujednolicenia zasad świadczenia usług szkoleniowych. Część stawianych wymagań uznano za nazbyt restrykcyjne, nazbyt sformalizowane, wymagające nadmiernego wysiłku ze strony instytucji szkoleniowych i niekoniecznie wpływające na jakość.

Obszar budzący najwięcej wątpliwości dotyczył samej usługi szkoleniowej, ale także kadry realizującej szkolenia oraz kwestii organizacji usług szkoleniowych. Na poziomie deklaracji panuje powszechna opinia, że szkolenia powinny być dostosowane do potrzeb uczestników. Wymagana Standardem analiza potrzeb szkoleniowych poprzedzająca realizację usługi szkoleniowej jest uznawana za nieuzasadnioną lub utrudnioną w wielu przypadkach: szkoleń otwartych – *brak kontaktu z uczestnikami*, specjalistycznych – *zakres szkolenia określają regulacje prawne*, kończących się certyfikatem – *motywacją i potrzebą jest chęć zdobycia*

¹¹⁰ Badanie firm i instytucji szkoleniowych, edycja 2012 „Bilans Kapitału Ludzkiego”

¹¹¹ Pilotaż przeprowadzony na przełomie lat 2011/2012 w ramach realizacji projektu badawczo-rozwojowego „Pilotaż projektu Małopolskich Standardów Usług Edukacyjno-Szkoleniowych” realizowanego na zlecenie wojewódzkiego urzędu pracy w Krakowie.

certyfikatu. Sama analiza potrzeb szkoleniowych jest ponadto uznawana za bardzo kosztochłonna, zwłaszcza w przypadku szkoleń obejmujących znaczącą liczbę uczestników.

Wyzwaniem dla podniesienia jakości usług szkoleniowych jest także zalecenie formułowania oferty w języku efektów uczenia, a nie w języku działań realizowanych w trakcie szkolenia. Instytucje szkoleniowe postrzegają także jako problematyczny wymóg udokumentowania źródeł pochodzenia materiałów szkoleniowych oraz poszanowania praw autorskich. Wymagania dotyczące zatrudnianej kadry okazują się zbyt dużym wyzwaniem zwłaszcza, w przypadku firm małych lub firm organizujących dużą ilość kursów o zróżnicowanej tematyce. Okazuje się także, że nie ma ogólnej zgody co do kryteriów świadczących o dobrym przygotowaniu kadr trenerskich (posiadany certyfikat, doświadczenie mierzone ilością godzin zrealizowanych szkoleń). W niektórych przypadkach kwestionowana jest także potrzeba posiadania przygotowania do kształcenia osób dorosłych ani także potrzeby stałego podnoszenia kompetencji przez trenerów. Spełnienie standardów dotyczących zapewnienia właściwych warunków organizacyjnych szkoleń jest wyzwaniem dla firm wynajmujących pomieszczenia szkoleniowe, dla zaplanowania higienicznych warunków przebiegu szkolenia, w tym czasu trwania poszczególnych części, odpowiedniej ilości przerw itp. przeszkodą okazują się *szttywny harmonogram i wymogi technologiczne niektórych szkoleń*. Instytucje szkoleniowe z obawą odnoszą się także do konieczności podawania do publicznej wiadomości wyników ewaluacji dotychczasowych usług, informacji na temat kadry szkoleniowej (*kadra trenerska współpracuje przecież z różnymi firmami szkoleniowymi*), zakresu dobrych praktyk stosowanych w celu zapewniania jakości oraz stosowanych metod.

Podsumowując, instytucje szkoleniowe są zainteresowane podniesieniem jakości usług edukacyjno – szkoleniowych w regionie, wyrażają gotowość do poddania się procesowi weryfikacji jakości świadczonych przez siebie usług i deklarują konkretne działania na rzecz zmiany. Można zaryzykować wręcz tezę, że rozpowszechniana opinia o szkoleniach niskiej jakości nie ma potwierdzenia, gdyż $\frac{3}{4}$ pracodawców jest zadowolonych z efektów szkoleń zrealizowanych w firmach. Jedynie 12% pytanym odczuwa brak poprawy efektywności szkolonych pracowników i zainwestowałoby środki w inny sposób¹¹².

¹¹² Badanie pracodawców, III edycja badania „Bilans Kapitału Ludzkiego”

6. REALIZACJA REGIONALNEJ POLITYKI RYNKU PRACY

W dniu 26 września 2011 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął Strategię Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020. Strategia ta określa kierunki rozwoju Małopolski w perspektywie najbliższych 10 lat. Do nowej Strategii są obecnie opracowywane Programy Strategiczne, których projekty zostały poddane konsultacjom społecznym w 2012 roku. Prace nad tymi dokumentami zostaną zakończone w I półroczu 2013 r. Tym samym już od 2012 r. zagadnienia związane z edukacją, rozwojem zawodowym oraz uczestnictwem mieszkańców Małopolski w rynku pracy należy postrzegać w kontekście nowego Programu Strategicznego – Kapitał Intelktualny i Rynek Pracy. I w takim też ujęciu zostanie przedstawiona w niniejszym rozdziale realizacja polityki Województwa w roku 2012 w obszarze zasobów ludzkich i rynku pracy.

Program Strategiczny Kapitał Intelktualny i Rynek Pracy formułuje 5 priorytetów w zakresie polityki rynku pracy w Małopolsce:

1. Wdrożenie mechanizmów odkrywania, kształtowania i wspierania talentów
2. Poprawa jakości i efektywności kształcenia zawodowego
3. Wsparcie mieszkańców Małopolski w planowaniu ścieżki rozwoju edukacyjno-zawodowego na każdym etapie życia
4. Rozwój mechanizmów uczenia się przez całe życie
5. Wsparcie zatrudnienia

Działania w obszarze tych Priorytetów w perspektywie kolejnych 8 lat stanowić będą z jednej strony kontynuację dotychczasowych programów i projektów, jak również podejmowane będą nowe wyzwania i realizowane będą nowe przedsięwzięcia.

6.1. Wdrożenie mechanizmów odkrywania, kształtowania i wspierania talentów

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 określiła szerokie ramy polityki edukacyjnej wskazując, że tworzenie warunków umożliwiających identyfikowanie i kształtowanie talentów warunkuje rozwój potencjału kreatywności. Równocześnie podkreślono w niej, że proces ten musi się opierać na dwóch równorzędnych filarach, gdyż właściwa realizacja przez system kształcenia jego podstawowych funkcji uwarunkowana jest zarówno realizacją działań w płaszczyźnie egalitarnej czyli zapewnienia dostępności do wczesnej edukacji niezbędnej dla właściwego rozwoju umiejętności i kompetencji, jak i elitarniej czyli poprawy jakości edukacji warunkującej kształtowanie talentów.

Idea ta jest realizowana i będzie kontynuowana w kolejnych latach na trzech głównych poziomach:

- **Małopolski program na rzecz rozwoju wczesnej edukacji i opieki nad dziećmi do 5. roku życia**

Program zorientowany jest na wyrównywanie szans edukacyjnych oraz podnoszenie jakości edukacji przedszkolnej.

Dotychczasowe działania pozwoliły na wsparcie 122 przedszkoli i punktów przedszkolnych w Małopolsce. Przedszkola i punkty umożliwiły uczestnictwo w zajęciach przedszkolnych blisko 6 tys. dzieci w wieku 3-5 lat, w tym 88% z nich pochodziło z obszarów wiejskich Małopolski. Wszystkie dzieci, które rozpoczęły udział w zajęciach przedszkolnych w roku 2012 pochodziły z obszarów wiejskich – 449 dzieci. W roku 2012 ogłoszono kolejny nabór na projekty zwiększające dostępność opieki przedszkolnej w gminach o najniższym wskaźniku upowszechnienia edukacji przedszkolnej. W roku 2013 rozpocznie się realizacja 27 projektów przedszkolnych, w tym 5 projektów w gminach, w których mniej niż 30% dzieci objętych jest edukacją przedszkolną.

- **Małopolski Program Wspierania Talentów**

W ramach działania realizowane są formy wsparcia stypendialnego skierowane dla uzdolnionych uczniów małopolskich szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, a także studentów w ramach kilku funduszy i projektów.

Od 2008 r. wsparciem objęto łącznie 10 990 osób, w tym w roku 2012 – 5 145:

- W ramach Małopolskiego Programu Stypendialnego w roku 2012 wsparciem objętych było 505 uczniów uzdolnionych. We współpracy z nauczycielem tworzą oni i realizują plany rozwoju zainteresowań i programy badawcze rozwijając w ten sposób swoją wiedzę i uzdolnienia. Uzyskane stypendium pozwala im na prowadzenie badań własnych lub zakup pomocy naukowych niezbędnych do realizacji planu pracy.
- W Programie Stypendialnym Sapere Auso stypendia otrzymało 76 studentów i 164 uczniów szkół ponadgimnazjalnych i gimnazjów. Ponadto Fundacja w 2012 roku prowadziła dwa programy: Młode Talenty Małopolski – MTM 2.0 i Konkurs na najlepsze prace magisterskie z zakresu innowacji, przedsiębiorczości i rozwoju regionalnego.
- W ramach projektu *DiAMEnT*¹¹³ – *Dostrzec i Aktywizować Możliwości, Energię, Talenty*. W roku 2012 zajęciami w Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych objętych było blisko 4,4 tys. uczniów. W ramach projektu zorganizowano Letnią Szkołę Młodych Talentów (LSMT) dla 100 szczególnie uzdolnionych uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz absolwentów gimnazjum – laureatów i finalistów olimpiad i konkursów przedmiotowych, w czasie której realizowano zajęcia z zakresu rozwijania twórczego myślenia oraz zajęcia przedmiotowe przeprowadzone przez specjalistów z USA w języku angielskim.

- **Rozszerzenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych**

Wsparcie obejmuje uczniów małopolskich szkół i ukierunkowane jest na rozwój kompetencji kluczowych warunkujących efektywność procesu edukacji oraz rozwój talentów. Obecnie

¹¹³ Projekt jest realizowany przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

realizowane przedsięwzięcia obejmują projekty rozwojowe szkół prowadzących kształcenie ogólne.

Od roku 2008 wsparciem objęto łącznie 1 112 małopolskich szkół i 114,4 tys. uczniów. W roku 2012 realizację programów rozwojowych dla 8,5 tys. uczniów rozpoczęły 132 szkoły ogólnokształcące, w tym 117 szkół działało na obszarach wiejskich. W roku 2012 uzyskało dofinansowanie 21 projektów kierowanych do szkół, w których dotychczas nie realizowano programów rozwojowych współfinansowanych z PO KL, ich realizacja rozpocznie się w roku 2013¹¹⁴.

Zgodnie z przyjętymi założeniami polityki Województwa w zakresie wspierania kompetencji kluczowych, szczególny nacisk w programach rozwojowych położono na kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne oraz przedsiębiorczość.

Łącznie w roku 2012 na działania podejmowane w zakresie odkrywania, kształtowania i wspierania talentów wydatkowano 67,09 mln zł.

6.2. Poprawa jakości i efektywności kształcenia zawodowego

Kształcenie dostosowane do potrzeb rynku pracy jest kluczowym wyzwaniem dla polityki naszego regionu. Założenie to realizowane jest w Małopolsce poprzez modernizację oferty kształcenia zawodowego i dostosowanie jej potrzeb do regionalnego rynku pracy. Dotychczas realizowane wsparcie obejmuje:

- **Tworzenie programów rozwojowych szkół ukierunkowanych m.in. na modernizację oferty kształcenia zawodowego i dostosowanie jej do potrzeb regionalnego rynku pracy**

Począwszy od roku 2008 programy rozwojowe wdrażało 302 szkoły i placówki kształcenia zawodowego¹¹⁵, w tym 198 szkół zawodowych współpracowało z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych. W projektach tych uczestniczyło ponad 56,8 tys. uczniów, w tym 24 tys. w roku 2012. Blisko 6,8 tys. uczniów uczestniczyło w stażach i praktykach zawodowych.

Od roku 2010 samorząd województwa realizuje nowatorską koncepcję działań mających na celu kompleksowe wsparcie szkolnictwa zawodowego w regionie. Obejmuje ona dwa projekty zakładające równoczesne wsparcie uczniów, jak również kadry pedagogicznej i szkół zawodowych. Projekt *Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce* prowadzony jest w partnerstwie z organami prowadzącymi szkoły zawodowych¹¹⁶. Programy rozwojowe realizowane były przez 269 szkół zawodowych i placówek prowadzących kształcenie w 7 branżach kluczowych¹¹⁷, w tym 8 szkół przystąpiło do projektu w roku 2012. Dotychczas 200 szkół zostało wyposażonych w sprzęt techno-dydaktyczny, umożliwiający utworzenie nowoczesnych pracowni zawodowych. Wsparciem objęto dotychczas blisko

¹¹⁴ W dniu 19.02.13 Zarząd Województwa Małopolskiego zdecydowało dofinansowaniu kolejnych 14 projektów w ramach nadkontraktacji.

¹¹⁵ Programy rozwojowe szkół prowadzących kształcenie zawodowe współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego są realizowane w ramach Działania 9.2 PO KL.

¹¹⁶ Jest to przedsięwzięcie o wartości 140 milionów zł zaplanowane na lata 2010 – 2014.

¹¹⁷ 7 kluczowych dla województwa branż to: mechaniczno-mechatroniczna, budowlana, informatyczno-elektroniczna, turystyczno-gastronomiczna, rolno-przetwórcza, społeczno-medyczna oraz usługowa.

43 tys. uczniów i uczennic szkół zawodowych, w tym 15 tys. uczestniczyło we wsparciu w roku 2012. Realizowane były zajęcia dodatkowe dla uczniów w zakresie kompetencji matematyczno-przyrodniczych, informatycznych i języków obcych, a także kursy zawodowe przykładowo: kelterskie, baristyczne, prawo jazdy kat. B; spawanie metodą MAG i łukowe elektrodą otuloną; projektowanie AutoCAD, automatyka i projektowanie robotów. W 2012 7,7 tys. uczniów mogło zapoznać się z warsztatem pracy obranego przez siebie zawodu dzięki udziałowi w praktykach i wizytach zawodoznawczych, a 2,3 tys. uczniów szkół zawodowych uczestniczyło w zajęciach doradztwa zawodowego.

- **Podwyższanie kwalifikacji małopolskich nauczycieli**

Projekt *Modernizacja systemu doskonalenia kadr szkół zawodowych w Małopolsce* jest dopełnieniem działań na rzecz kształcenia zawodowego¹¹⁸. W roku 2012 w szkoleniach branżowych wzięło udział łącznie 540 nauczycieli, a 11 nauczycieli przeszkolono w zakresie języka branżowego. Ponadto 80 nauczycieli przygotowano do opracowywania i wdrażania modułowych programów kształcenia zawodowego, a 60 osób uczestniczyło w szkoleniach w zakresie prowadzenia wystandaryzowanych zajęć pozalekcyjnych. Różnymi formami podnoszenia kwalifikacji objęto dotąd 1 396 pracowników małopolskich szkół zawodowych.

Szkolenia dla nauczycieli realizowane były również w ramach projektu *Doskonalenie nauczycieli w dziedzinie wykorzystania technologii informacyjnej*, zakończonego w 2012 r. Uczestniczyło w nim łącznie 7 147 nauczycieli przedmiotów nieinformatycznych, w tym 1 454 w 2012 r. Nabytą wiedzę z zakresu Internetu i wykorzystania multimediów będą mogli zastosować w trakcie prowadzonych zajęć z różnych przedmiotów szkolnych.

- **Prowadzenie badań i analiz wspierających proces modernizacji kształcenia zawodowego**

Modernizacja w obszarze kształcenia zawodowego w Małopolsce jest wspierana działaniami *Małopolskiego Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji*. W 2012 r. przygotowało ono kolejne cykliczne raporty *Twój zawód. Twoja przyszłość? Raport z badania uczniów ostatnich klas szkół zawodowych 2011/2012*, *Pracodawca – Rynek – Pracownik. Raport z badania zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców 2011*, a także *Barometr zawodów 2012*, *Badanie losów absolwentów szkół zawodowych rocznik 2011*. Ponadto przygotowano kolejną edycję analizy *Nauka zawodu w małopolskich szkołach 2011*. Wnioski z badań zostały przedstawione szkołom i organom prowadzącym, a także instytucjom zainteresowanym i mającym wpływ na kondycję i kierunki zmian w małopolskich szkołach zawodowych.

Łącznie w roku 2012 na działania w zakresie poprawy jakości i efektywności kształcenia zawodowego wydatkowano 31,2 mln zł.

¹¹⁸ Projekt pozwoli on na objęcie wsparciem 3 023 osób należących do kadry pedagogicznej szkół z 7 branż kluczowych, w szczególności nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych i praktycznej nauki zawodu. Nauczyciele będą mogli uczestniczyć w szkoleniach rozwijających kwalifikacje, a także zapoznać się z najnowszymi osiągnięciami techniczno-technologicznymi w poszczególnych branżach dzięki realizacji praktyk w wiodących firmach, zakładach rzemieślniczych i szkołach.

6.3. Wsparcie mieszkańców Małopolski w planowaniu ścieżki rozwoju edukacyjno-zawodowego na każdym etapie życia

Właściwa orientacja zawodowa decyduje o wyborze adekwatnej ścieżki edukacyjno-zawodowej, wspiera proces uczenia się przez całe życie, ułatwia również przekwalifikowanie w przypadku chęci czy potrzeby zmiany pracy, sprzyja utrzymywaniu dłuższej aktywności zawodowej. Realizowane obecnie i planowane w przyszłości działania w tym obszarze mają na celu zwiększenie dostępności poradnictwa edukacyjnego i doradztwa zawodowego, ale przede wszystkim zwiększania świadomości Małopolan w odniesieniu do korzyści płynących ze świadomego budowania własnej ścieżki edukacji, a następnie rozwoju zawodowego.

- **Poradnictwo zawodowe dla osób dorosłych**

Obecnie instytucjonalnie najlepiej realizowane jest poradnictwo zawodowe dla osób dorosłych poszukujących pracy, pragnących zmienić pracę lub bezrobotnych. Realizują je publiczne służby zatrudnienia: Wojewódzki Urząd Pracy (poprzez trzy Centra Informacji i Planowania Kariery Zawodowej (CliPKZ): w Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu) oraz powiatowe urzędy pracy. Ze świadczonego przez urzędy pracy poradnictwa zawodowego, informacji zawodowej oraz pomocy w aktywnym poszukiwaniu pracy w roku 2012 skorzystało ponad 80 tys. Małopolan. Centra realizują rocznie ponad 100 inicjatyw międzyinstytucjonalnych, których celem jest dotarcie z informacją i usługami poradnictwa zawodowego do osób w szczególnie trudnej sytuacji osobistej i zawodowej współpracując przykładowo z Okręgowym Inspektorem Służby Więziennej, Zakładem Poprawczym w Tarnowie, Domem dla Bezdomnych Mężczyzn „Caritas” Diecezji Tarnowskiej. Ważną funkcją WUP jest także świadczenie wsparcia metodycznego dla doradców zawodowych z powiatowych urzędów pracy¹¹⁹. Przyjmuje ono formę kwartalnych spotkań koordynacyjnych oraz szkoleń z metod pracy z osobami bezrobotnymi, podczas których prezentowane są nowoczesne narzędzia stosowane w poradnictwie zawodowym, przykładowo Assessment Center, czy Development Center

- **Poradnictwo zawodowe dla młodzieży szkolnej**

W przyszłości należy położyć większy akcent na rozwój systemu orientacji zawodowej młodzieży. Prowadzone analizy wskazują, że w większości gimnazjów wsparcie w zakresie orientacji zawodowej nie ma charakteru systemowego, a jedynie doraźny, często realizowany dzięki zaangażowaniu Ochotniczych Hufców Pracy, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, czy poprzez projekty współfinansowane ze środków PO KL¹²⁰. Kompleksowy system orientacji zawodowej dla dzieci i młodzieży zostanie przygotowany według standardu opracowanego w oparciu o doświadczenia i rezultaty projektów POKL oraz europejskie dobre praktyki. W roku 2012 w Małopolsce wdrażano pilotażowy projekt „Targi Edukacyjne Mundial Zawodów”. W ramach realizacji I etapu projektu, podczas Targów Edukacyjnych w Krakowie w dniach od 21 do 23 marca 2012 r. została zorganizowana ekspozycja doradztwa

¹¹⁹ Poradnictwo zawodowe realizowane przez publiczne służby zatrudnienia obejmuje działania PUP oraz CliPKZ. PUP świadczą usługi z zakresu doradztwa zawodowego bezrobotnym, poszukującym pracy i pracodawcom. Centra kierują ofertę do szerszej grupy odbiorców - do dorosłych mieszkańców województwa małopolskiego: osób bezrobotnych, poszukujących pracy, pracujących, do młodzieży uczącej się, która planuje swoją ścieżkę zawodową lub wchodzi na rynek pracy, pracodawców, a także do instytucji działających w obszarze rynku pracy zainteresowanych pozyskiwaniem informacji o rynku pracy i współpracą w obszarze poradnictwa i kształcenia zawodowego.

¹²⁰ Por. M. Leńczuk (red.), *Doradztwo edukacyjno-zawodowe w Małopolsce. Diagnoza stanu i perspektywy*, Kraków 2012

zawodowego pn. "Akademia doradztwa zawodowego dla małopolskich gimnazjalistów". Młodzież małopolskich gimnazjów mogła skorzystać z indywidualnych konsultacji z doradcami zawodowymi i diagnozy predyspozycji edukacyjnych i zawodowych, a także zdobyć informacje o realiach pracy w różnych zawodach. Przeprowadzono także szkolenia dla nauczycieli i wychowawców małopolskich gimnazjów z zakresu nowoczesnego doradztwa zawodowego. Drugi etap projektu miał miejsce w okresie od września do grudnia 2012. W cotygodniowych zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego uczestniczyło ponad 2 000 uczniów z III klas szkół gimnazjalnych. Do projektu zaproszono 38 małopolskich gimnazjów z 22 powiatów. Celem przeprowadzanych spotkań jest przygotowanie młodzieży do określenia swoich predyspozycji zawodowych przy wyborze indywidualnej ścieżki edukacyjnej po ukończeniu gimnazjum. Szkolenia grupowe i konsultacje indywidualne prowadzone były przez doradców zawodowych – specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych. Podsumowaniem cyklu szkoleń dla młodzieży będzie ich aktywny udział w prezentacjach szkół zawodowych podczas *Festiwalu Zawodów* w Krakowie przewidzianego na marzec 2013 roku.

Poradnictwo zawodowe realizowane było również w ramach projektu *Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce*. Od początku realizacji projektu z zajęć indywidualnych i grupowych dla uczniów szkół zawodowych Małopolski skorzystało 6 349 osób, w tym w 2012 r. – 2 337.

Łącznie w 2012 r. na działania w obszarze poradnictwa zawodowego wydatkowano 260 tys. zł (poza budżetami powiatowych urzędów pracy).

6.4. Rozwój mechanizmów uczenia się przez całe życie

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 wyraźnie akcentuje potrzebę uświadamiania mieszkańcom Małopolski i wspierania ich w rozwoju i uzupełnianiu swoich kompetencji i kwalifikacji, odpowiednio do stojących przed nimi wyzwań w życiu zawodowym, społecznym i osobistym. Wsparcie rozwoju zawodowego osób pracujących realizowane jest i będzie kontynuowane w przyszłości w dwóch aspektach: jako wsparcie indywidualnej inicjatywy każdego mieszkańca Małopolski, który chce rozwijać lub zmieniać swoje kwalifikacje i kompetencje oraz wsparcie dla rozwoju przedsiębiorstw i ich kadr poprzez szkolenia i doradztwo ukierunkowane na konkretne potrzeby występujące w małopolskich firmach.

- **Wsparcie rozwoju zawodowego pracujących mieszkańców Małopolski i kadry MŚP**

W 2012 r. 16 tys¹²¹. pracujących Małopolan miało szansę na podniesienie swoich kwalifikacji w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Od 2008 r. było ich 66 734. Część z nich zrobiła to z własnej inicjatywy, widząc to jako element rozwoju swojej kariery zawodowej lub zwiększając szanse na utrzymanie pracy. Część natomiast została skierowana przez firmy, które poprzez podnoszenia kwalifikacji swoich pracowników dążyły do poprawy konkurencyjności na rynku. W minionym roku oferta dla firm preferowała mikro, małe i

¹²¹ ¹²¹ W oparciu o dane PEFS dot. uczestników projektów PO KL

średnie przedsiębiorstwa, które dotychczas nie korzystały ze wsparcia w ramach projektów szkoleniowych. Dzięki szkoleniom zamkniętym, „szytym na miarę” stworzono możliwość lepszego zdiagnozowania potrzeb szkoleniowych firm i dobór odpowiednich instrumentów, tematyki i form szkoleń do specyfiki i możliwości organizacyjno-finansowych przedsiębiorstw. W 2012 r. dedykowano przede wszystkim wsparcie do pracowników budowlanych, branży turystycznej oraz architektów, którzy działają w tzw. branżach „Zielonej technologii” oraz ekoturystyce.

W Małopolsce w 2012 dofinansowanie dostały 33 projekty szkoleniowe dedykowane dla konkretnych przedsiębiorstw¹²² oraz 37 projektów instytucji szkoleniowych, w których pracownicy delegowani przez pracodawcę mogli podnosić swoje umiejętności i kwalifikacje.

- **Transfer wiedzy i wsparcie dla innowacyjnych działań kadr małopolskich przedsiębiorstw**

Wsparcie kadr małopolskich firm w zakresie innowacyjności realizowane jest poprzez staże pracowników naukowych w przedsiębiorstwach. Staże przynoszą korzyści obu uczestniczącym w nich stronom. Pracownicy naukowcy mogą zdobyć wiedzę praktyczną o zastosowaniach technologii w gospodarce, procesach produkcyjnych i technologicznych. Natomiast firmy uzyskują wsparcie w rozwiązywaniu problemów lub wdrażaniu innowacji związanych z procesem produkcji, udoskonaleniem wytwarzanego produktu lub usługi, zarządzaniem, optymalizacją kosztów funkcjonowania. Efektem stażu jest więc konkretne rozwiązanie odpowiadające na potrzeby przedsiębiorstwa¹²³. Począwszy od roku 2010 zrealizowano staże w 237 małopolskich przedsiębiorstwach, w tym w roku 2012 w 120 firmach. W stażach brało udział 305 pracowników naukowych, w tym roku 2012 – 132. Staże są pozytywnie oceniane zarówno przez przedstawicieli nauki, jak i przedsiębiorstwa przyjmujące stażystów. Są szansą na nawiązanie trwałych powiązań pomiędzy nauką i biznesem i zrozumienie wymiernych korzyści ze wspólnych projektów.

- **Systemowe zapewnienie jakości usług edukacyjno-szkoleniowych**

Opracowano *Małopolskie Standardy Usług Edukacyjno-Szkoleniowych*¹²⁴, które mają służyć weryfikacji jakości usług świadczonych przez firmy szkoleniowe. Standardy przetestowano w 20 instytucji szkoleniowych w Małopolsce¹²⁵. Pilotaż posłużył doprecyzowaniu i weryfikacji modelu Standardów i właściwych dla nich wskaźników, a także procedury akredytacji instytucji szkoleniowych. Większość instytucji szkoleniowych uznała model standardów za służący rozwojowi samej instytucji i odpowiadający skutecznie na potrzebę ujednolicenia

¹²² Pracodawcy mogą samodzielnie, lub za pośrednictwem instytucji szkoleniowej, starać się o dofinansowanie projektów szkoleniowych dla swoich firm. Poza projektami dedykowanymi dla konkretnej firmy realizowane są również projekty oferujące dofinansowane szkolenia dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw. Tym samym pracodawca ma możliwość delegowania pracowników na szkolenia tematyczne realizowane przez np. z zakresu zarządzania, marketingu i sprzedaży, zarządzania jakością, kompetencji w zakresie technologii informatycznych czy języków obcych, bez konieczności przygotowania odrębnego projektu szkoleniowego dla własnej firmy.

¹²³ Rozwiązania dla firm mogą być tworzone nie tylko przez pojedynczych stażystów, ale również przez zespoły, jeżeli wymaga tego zdefiniowany problem przedsiębiorstwa. Przykładowe rozwiązania opracowane przez stażystów: Niskobudżetowa, cyfrowa platforma do analizy obrazów; Autonomiczny mikroprocesowy system sterowania urządzeniami mechatronicznymi; Algorytmy i metody numeryczne do analizy jakościowej i ilościowej obrazów termograficznych; a także szereg innowacji organizacyjnych, w tym przygotowanie założeń modernizacji i rozbudowy systemu kontroli i zarządzania produkcją; kontroli jakości w procesie produkcyjnym, czy wdrożenie systemu informatycznego wspomagającego zarządzanie firmą.

¹²⁴ Projekt Standardów został opracowany w ramach prac Małopolskiego Partnerstwa na rzecz Kształcenia Ustawicznego.

¹²⁵ Pilotaż przeprowadzony na przełomie lat 2011/2012 w ramach realizacji projektu badawczo-rozwojowego „Pilotaż projektu Małopolskich Standardów Usług Edukacyjno-Szkoleniowych” realizowanego na zlecenie wojewódzkiego urzędu pracy w Krakowie.

zasad świadczenia usług szkoleniowych. Instytucje szkoleniowe wyraziły chęć podniesienia jakości usług edukacyjno-szkoleniowych w regionie oraz gotowość do poddania się procesowi weryfikacji jakości świadczonych przez siebie usług i zadeklarowały konkretne działania na rzecz zmiany.

- **Promowanie korzyści wynikających z uczenia się przez całe życie**

W roku 2012 roku odbył się *II Małopolski Dzień Uczenia się przez całe życie*. Małopolanie na terenie całego województwa pod hasłem „*Graj, doświadczaj, działaj*” uczestniczyli w bezpłatnych szkoleniach, pokazach filmów i doświadczeń, happeningach, lekcjach gry aktorskiej, oraz grach językowych, ekonomicznych. W sumie w 162 wydarzeniach wzięło udział ok. 6 tys. mieszkańców Małopolski¹²⁶. Celem nadrzędnym wydarzenia było pokazanie uczenia się jako przyjemnej formy spędzania czasu wolnego z rodziną oraz propagowanie rozwoju osobistego, zawodowego a także dobrej organizacji czasu wolnego wśród Małopolan. Imprezy objęły całą Małopolskę.

Wydarzeniem poprzedzającym II Małopolski Dzień Uczenia się był konkurs, w ramach którego młodzież tworzyła projekty i rekwizyty do gier pozwalających doskonalić rozmaite kompetencje, m.in.: językowe, matematyczne, artystyczne, techniczne, czy z zakresu przedsiębiorczości. Uczestniczyło w nim 160 uczniów z 11 szkół.

Łącznie w 2012 r. na działania związane z uczeniem się przez całe życie wydatkowano 100,34 mln zł.

6.5. Wsparcie zatrudnienia

W 2012 r. w Małopolsce grupami uznanymi za znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy były: osoby powyżej 50 roku życia, młodzież oraz osoby powracające na rynek pracy, w szczególności opiekujące się dzieckiem lub inną osobą zależną. Grupy te są priorytetowe w programach i projektach w Małopolsce. Drugim ważnym obszarem działania jest wsparcie realizowane dla osób zwalnianych z małopolskich firm lub zagrożonych zwolnieniem z pracy.

- **Wsparcie grup w szczególnej sytuacji na małopolskim rynku pracy**

Wsparcie osób dojrzałych

Dotychczas wsparcie osób w wieku dojrzałym na rynku pracy realizowane było dwutorowo. Z jednej strony działania mają na celu utrzymanie się tych osób na rynku pracy, z drugiej ułatwiają powrót na rynek pracy.

¹²⁶ Przykładowe wydarzenia: w Radiu Kraków można było zagrać w "Chłopską Szkołę Biznesu" - grę ekonomiczną osadzoną w realiach XVIII-wiecznego Andrychowa. W Opactwie Benedyktynów w Tyńcu - w wielkoformatową grę planszową "U źródeł Polski". Mówiąc o grach historycznych warto też wspomnieć planszowej i terenowej grze dla przedszkolaków pt. "Moja Skawina" oraz o grze planszowej "Na zamku w Melsztynie", rozgrywanej w Zakliczynie. Miłośnicy gier symulacyjnych mogli wziąć udział m.in. w grze "Pali się", pozwalającej wcielić się w rolę aspirantów straży pożarnej dokładnie planujących swoje działania lub w "Lejku sprzedaży" - grze menedżerskiej, dzięki której można było nauczyć się zarządzać zespołem handlowców. Z kolei w Chrzanowie odbyły się gry symulacyjne stosowane w rekrutacji Assessment Centre. W Tarnowie natomiast grano w "Supermarket magic" - grę, która pozwala uczestnikom odkryć tajniki działań marketingowych w sklepach. Odbył się tam również turniej sieciowych gier komputerowych i turniej gier zespołowych z wykorzystaniem mobilnych robotów.

Od 2008 r. 20 496 osób pracujących po 45. roku życia uczestniczyło w projektach podnoszących kwalifikacje¹²⁷, w 2012 r. było ich 4 244¹²⁸. W projektach PO KL wsparciem zostało objętych także 18 159¹²⁹ osób bezrobotnych w tym wieku, w 2012 r. – 3 362¹³⁰ osoby.

Wsparcie dla osób pozostających bez zatrudnienia realizowane było w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz przez powiatowe urzędy pracy.

W 2012 r. zakończyła się realizacja 6-ciu 3-letnich subregionalnych projektów w ramach POKL kierowanych do pozostających bez zatrudnienia osób w wieku 45+. W projektach tych został położony nacisk na indywidualne podejście do problemów uczestników. Podstawowym elementem ścieżki wsparcia była więc diagnoza potrzeb osób, które zdecydowały się na udział w projekcie. Osoby te mogły uzyskać wsparcie psychologiczno-doradcze, skorzystać z usług poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy, z uczestnictwa w szkoleniach zawodowych i w szkoleniach podnoszących poziom kompetencji kluczowych oraz w stażach. Ogółem w 2012 r. w projektach dla osób 45+ udział wzięły 7 344 osoby, w tym 4 723 powyżej 50. r.ż.¹³¹. Od początku realizacji PO KL wsparcie współfinansowane ze środków unijnych uzyskało 47 606 osób w wieku 45+, w tym 29 257 osób w wieku 50+.

Pod koniec 2012 r. rozpoczęła się realizacja 8 projektów kierowanych do pozostających bez zatrudnienia osób w wieku powyżej 50. r.ż. W przypadku tych projektów również zaplanowana została kompleksowa oferta wsparcia dostosowana do indywidualnych potrzeb poszczególnych uczestników.

Starsze osoby bezrobotne są traktowane również priorytetowo przez powiatowe urzędy pracy. W okresie 2008-2012 r. pomocą w ramach różnych form aktywizacji zostało objętych przez urzędy 11 070 osób w tym wieku, z tego 3 794 osoby w 2012 r. W 2012 r. w Małopolsce realizowanych było 30 finansowanych ze środków Funduszu Pracy programów kierowanych do tej grupy osób.

Wsparcie młodzieży

Podstawową barierą w wejściu na rynek pracy ludzi młodych jest brak doświadczenia zawodowego. Jest to główna przyczyna trudności ze znalezieniem pracy przez absolwentów. Rosnące wymagania rynku pracy narzucają konieczność poznania przez osoby młode warunków pracy już w trakcie nauki.

W Małopolsce od 2008 r. w programach dla dorosłych do 25. roku życia uczestniczyło 102 257 osób, w tym w 2012 r. 19 193 osoby. Ponadto w projektach edukacyjnych dla młodzieży szkolnej uczestniczyło 265 261 młodych osób w ramach POKL.

Osoby do 25. roku życia są preferowane w programach i projektach finansowanych ze środków publicznych (EFS i FP). Osobom tym pomaga się w znalezieniu zatrudnienia, zdobyciu doświadczenia zawodowego czy rozpoczęciu działalności gospodarczej na własny

¹²⁷ W ramach Poddziałania 8.1.1 PO KL wśród projektów szkoleniowych skierowanych do pracowników zainteresowanych podnoszeniem kwalifikacji w okresie 2008-2010 premiowane były projekty skierowane do osób pracujących w wieku powyżej 45 roku życia, natomiast w okresie 2011-2012 projekty skierowane do osób pracujących w wieku powyżej 50 roku życia.

¹²⁸ W oparciu o dane PEFS dot. uczestników szkoleń zawodowych w Działaniu 8.1 PO KL.

¹²⁹ W oparciu o dane PEFS dot. uczestników projektów PO KL.

¹³⁰ W oparciu o dane PEFS dot. uczestników projektów PO KL.

¹³¹ W oparciu o dane PEFS dot. uczestników projektów PO KL.

rachunek. W 2012 r. z takiego wsparcia skorzystało 10 049 osób do 25. r.ż, a od 2008 r. było ich 51 114.

Osoby do 25. r.ż. są priorytetowymi odbiorcami wsparcia oferowanego przez powiatowe urzędy pracy. W okresie od 2008 r. zaktywizowane zostały przez urzędy pracy 51 143 osoby w tym wieku, z tego 9 144 w 2012 r. Najwięcej, 65% tej grupy skorzystało z możliwości odbycia stażu zawodowego. W 2012 r. w Małopolsce realizowanych było 31 programów finansowanych ze środków Funduszu Pracy ukierunkowanych na aktywizację osób poniżej 30. r.ż.

Wsparcie osób opiekujących się osobami zależnymi

Grupą, która wymaga szczególnego wsparcia na rynku pracy są osoby powracające na rynek pracy po okresie opieki nad dzieckiem oraz umożliwienie kontynuowania lub podjęcia zatrudnienia osobom, które z różnych przyczyn zajmują się osobami zależnymi. W 2012 r. ze zwrotu kosztów opieki nad dzieckiem do lat 7 lub osobą zależną skorzystały 2 343 osoby¹³², a okresie 2008-2012 było ich 18 754.

W 2012 r. w ramach Funduszu Pracy również 6 powiatowych urzędów pracy pozyskało środki na realizację wsparcia dla pracowników zwolnionych z przyczyn nie dotyczących pracowników.

- **Wsparcie pracowników zwalnianych lub zagrożonych utratą pracy**

Na terenie Małopolski realizowane są działania ukierunkowane na wsparcie osób zagrożonych zwolnieniami i pracodawców przechodzących restrukturyzację. Działania te umożliwiały przekwalifikowanie pracowników przewidzianych do zwolnienia, a także zapewniały wsparcie ułatwiające znalezienie nowej pracy. Na przestrzeni lat 2009-2012 zrealizowane były projekty, które wspierały działania pomocowe dla restrukturyzowanych przedsiębiorstw oraz ich pracowników na łączną kwotę 45 mln zł. Od początku realizacji projektów wsparciem zostało objętych 2 510 osób i 120 przedsiębiorstw, w tym w 2012 roku 521 osób oraz 26 przedsiębiorstw. Głównymi formami wsparcia były szkolenia przekwalifikowujące i poradnictwo zawodowe. Do końca 2012 r. 47 osób uzyskało środki na założenie własnej firmy, 50 osób otrzymało dodatki motywacyjne związane z podjęciem pracy za wynagrodzeniem niższym niż u dotychczasowego pracodawcy, a kolejne 6 osób odebrało dodatki mobilnościowe związane ze znalezieniem zatrudnienia w odległości powyżej 50 km od miejsca zamieszkania.

W Małopolsce wsparcie kierowano również do rolników. Celem projektu systemowego *Nowy zawód i nowe umiejętności szansą dla małopolskich rolników* są szkolenia przekwalifikowujące dla 1 340 osób odchodzących z rolnictwa lub zamierzających odejść z rolnictwa, zamieszkujących województwo małopolskie. Od początku realizacji projektu wsparcie szkoleniowo-doradcze otrzymało 1 184 rolników, w tym w 2012 r. 332 osoby.

Łącznie w 2012 r. na działania związane ze wsparciem zatrudnienia wydatkowano 141,5 mln zł.

¹³² W oparciu o dane PEFS dot. uczestników projektów PO KL

BIBLIOGRAFIA

Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, www.stat.gov.pl, Kraków: grudzień 2012

Badanie Ankietowe Rynku Pracy 2012, Instytut Ekonomiczny NBP, 2012

Badanie koniunktury gospodarczej w województwach, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, www.ibngr.pl, 28 styczeń 2013

Bank Danych Lokalnych – Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl

Barometr koniunktury gospodarczej w przemyśle i turystyce. 4Q2012, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, UMWM, Kraków 2012

Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia Polska. Q1/2013, ManpowerGroup, Warszawa, 2012

Barometr zawodów 2013. Małopolskie Obserwatorium rynku Pracy i Edukacji, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2012

Biuletyn statystyczny województwa małopolskiego. III kwartał 2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, listopad 2012 r.

Cieślak-Wróblewska A., Przemysł spada, ale wolniej, www.parkiet.com, 03 stycznia 2013

Coraz gorsze perspektywy dla rynku pracy, www.biec.org, 03 styczeń 2013

Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie dotyczące zwolnień grupowych w Małopolsce, www.wup-krakow.pl, Kraków 2012

Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, UMWM, Kraków 2012 r.

Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w III kw. 2012 oraz prognoz koniunktury na IV kw. 2012, Instytut Ekonomiczny NBP, październik 2012

Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kw. 2012 oraz prognoz koniunktury na I kw. 2013, Instytut Ekonomiczny NBP, styczeń 2013

Informacja sygnałna nr 10 Szkolnictwo wyższe w województwie małopolskim w 2011 r., Urząd Statystyczny w Krakowie, sierpień 2012

Informacja sygnałna nr 14 Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2012 r., Urząd Statystyczny w Krakowie, grudzień 2012

Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2011 roku. Ocena małopolskiego rynku pracy przez inwestorów zagranicznych, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, UMWM, Kraków 2012

Jabłońska G. Wskaźniki rynku pracy – przegląd prognoz na 2013, Sedlak & Sedlak www.rynekpracy.pl, 28 grudnia 2012

Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w grudniu 2012 r. nr 12/2012, Urząd Statystyczny w Krakowie, 29 stycznia 2013

Krakowskie szkoły zwalniają nauczycieli. Nie tylko przez niż, www.gazeta.pl, 2012

Kraków przeżywa najlepszy czas na rynku usług. To przyszłość, www.wyborcza.biz.pl, 05 lutego 2013

Matka Polka pracująca, czyli jak zwiększyć aktywność zawodową młodych kobiet?, Fundacja FOR, Warszawa: październik 2010

Ministerstwo Pracy przeznaczy miliardy dla bezrobotnych, www.wyborcza.biz.pl, 05 lutego 2013

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników. www.stat.gov.pl, Warszawa, 2012.

Nowicki M. (red.), Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2012, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2012

Osiągnięcia uczniów kończących szkołę podstawową w roku 2012, Centralna Komisja Egzaminacyjna, www.cke.edu.pl, 28 stycznia 2013

Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2012, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa, 2012.

Osiągnięcia maturzystów w 2012 roku, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa, 2012.

Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2011/2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012

Polska w 2012 roku znalazła się na podium europejskich upadłości z wynikiem 941 firm, www.eurelhermes.pl, Warszawa,, 2012

Prognozy makroekonomiczne profesjonalnych prognostów. Wyniki ankiety makroekonomicznej NBP, runda z września 2012 r., Instytut Ekonomiczny NBP, październik 2012

Prognozy makroekonomiczne profesjonalnych prognostów. Wyniki ankiety makroekonomicznej NBP, runda z grudnia 2012 r., Instytut Ekonomiczny NBP, styczeń 2013

Ranking Szkół Ponadgimnazjalnych 2013, www.rp.pl, 28 stycznia 2013

Raport z badania jakościowego Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski, Małopolskie Obserwatorium rynku Pracy i Edukacji, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2011

Rogal A., Przywitowska J., Wierciak S., Praca do 67 roku życia? Czy ktoś chce zatrudniać starszych pracowników", www.tokfm.pl, 22 listopada 2011

Rząd uelastyczni kodeks pracy i wprowadzi zapisy antykryzysowe, www.gazetaprawna.pl, 14 grudnia 2012

Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce, Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL), www.paiz.gov.pl, Warszawa: 2012

Sprawozdanie ze sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej w 2012 roku, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, maj 2012

Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego w 2012 roku, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, czerwiec 2012

Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2012 roku, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, czerwiec 2012

Średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, Urząd Statystyczny w Krakowie, www.stat.gov.pl, 11 lutego 2013

Tendencje i kierunki zmian na rynku usług szkolnictwa wyższego oraz ich wpływ na lokalny rynek pracy, Urząd Statystyczny w Krakowie na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, Kraków, 2011

Tholons 2013 TOP100 Outsourcing Destinations, www.tholons.com, 23 lutego 2013

Zwoliński A., Nawet 300 tysięcy Polaków wkrótce straci pracę, www.money.pl, 27 grudnia 2012

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie jest instytucją realizującą zadania Samorządu Województwa Małopolskiego w zakresie kreowania polityki rynku pracy. Inicjuje i wspiera skuteczne rozwiązania, które przyczyniają się do realizacji misji WUP Kraków „Kompetentny, wykwalifikowany i pracujący mieszkaniec Małopolski”.

Wydawca: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie
Pl. Na Stawach 1, 30-107 Kraków
tel.: 12 428 78 70 faks: 12 422 97 85
kancelaria@wup-krakow.pl
www.wup-krakow.pl

ISSN 2081-9250